

ДНЕВНИКЪ

(стенографически)

на

V Обикновено Народно Събрание

(трета редовна сессия).

XXV ЗАСЪДАНИЕ, ПОНЕДЪЛНИКЪ, 27 НОЕМВРИЙ 1889 ГОДИНА.

(Начало въ 2 часа слѣдъ пладнѣ, подъ прѣдсѣдателството на подпрѣдсѣдателя г-на Д. Петкова).

Прѣдсѣд.: (Звъни). Засѣданието се отваря Г-нъ секретарь А. Байчовъ ще прочете списъка на г-да прѣдставителитѣ, за да се види, кой присѣдствува и кой отсъдствува отъ днешното засѣдание.

Секр. А. Байчовъ: (Чете списъка). Отсъдствуватъ: Иванъ Цанковъ, П. Славковъ, Статъ Паница, Ив. Ивановъ, Д. Грековъ, Никола Станевъ, Никола Църноошички, Д. Марковъ, Д-ръ Странски, С. Ранденовъ, Д. Митовъ, Д. Стояновъ, Григоръ Начевичъ, К. Стоиловъ, Еминъ Моамеледжи, Хр. Ивановъ, Маринъ Коновъ, Божилъ Недѣлковъ, Никола Странски, Х. Хр. Велинъ, Юр. Маноловъ, Славчо Тжичилещовъ, Н. Стоименовъ, Г. Ангеловъ, Стоица Чавдаровъ, А. Радевъ, Янко Георгиевъ, Х. Маринъ Цековъ, Ив. Халачевъ, Ив. Стамболовъ, Д. Златевъ, Д-ръ Цачевъ, Д-ръ Стефановъ, Ж. Петковъ, Хр. В-киловъ, Ст. Димитровъ, Иосифъ Богдановъ, В. Мончовъ, Дако Ангеловъ, К. Кифеджийски, Ст. Странска, Илия Щърбановъ, Я. Ангеловъ, Н. Даскаловъ, Гога Кръстевъ, Стаменъ Митовъ, Георги Цанковъ и Ив. Саллабашовъ.

Прѣдсѣд.: Отъ 285 души прѣдставители въ това засѣдание отсъдствуватъ 48 души, а присѣдствуватъ 237 души. Значи, има законното число прѣдставители, за да може, да се отвори засѣданието и да се пристъпи къмъ разглеждане въпроситѣ положени на дневенъ редъ. На дневенъ редъ имаме:

«I. Продължение отъ второто четение на законопроекта за избирателенъ законъ;

II. Трето четение на законопроекта за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия;

III. Докладъ на Финансовата Комиссия по отчета на г-на Министра на Финанситѣ за тридесетъ милиона шестъ процентенъ заемъ;

IV. Второ четение на законопроекта за носение тѣгобитѣ на военната служба;

V. Тълкувание на чл. 11 отъ закона за Българ. подданство;

VI. Прѣложението на Кесаровский нар. прѣдставитель г-на Градинарова, за измѣнение на чл. 6 и ал. 2 отъ чл. 5 отъ закона за адвокатитѣ, и

VII. Второ четение на законопроекта за Военно-Съдебенъ законъ».

Прѣди да се пристъпи къмъ дневния редъ, г-нъ секретарь ще прочете скратеный протоколъ отъ по-миналото засѣдание.

Секр. Из. Златаровъ: (Чете скратеный протоколъ отъ XXIII засѣдание).

Прѣдсѣд.: Има ли нѣкой отъ г-да прѣдставителитѣ да направи забѣлжка върху прочетений скратенъ протоколъ? (Никой не иска дума). Понеже никой не иска дума, протокола се приема за точенъ.

Г-нъ секретарь Юр. Симеоновъ ще прочете скратеный протоколъ отъ сѣботашното засѣдание.

Секр. Юр. Симеоновъ: (Чете скратеный протоколъ отъ XXIV засѣдание).

Прѣдсѣд.: Има ли нѣкой отъ г-да прѣдставителитѣ да направи бѣлжка върху прочетений скратенъ протоколъ? (Никой не иска дума). Понеже никой не иска дума и този протоколъ се приема за точенъ.

Първъ въпросъ на дневенъ редъ е продължение отъ второто четение на избирателния законъ. Моля г-на докладчика, да земе мѣстото си.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

„VI Наказанія.

Чл. 72. Всѣки административенъ, сѣдебенъ или други какъвто и да било държавенъ чиновникъ или общински служителъ,

който се откаже да изпълни обязаноститѣ, които му се налагатъ по настоящия законъ, наказва се съ глоба отъ сто до хилядо лева или съ затворъ отъ 2 месеца до една година и съ лишение отъ правото да заема каквато и да било държавна или общественна служба за три години».

Комиссията е зачеркнула само думитѣ: «прѣнебрегне или», а останалата частъ отъ члена е приела капълно и моли Нар. Събрание да приеме члена, както го прочетохъ.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 72-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

«Чл. 73. Лицата, на които е възложено да съставятъ и провѣрватъ избирателнитѣ списъци, ако безъ законно за това основание се откажатъ да запишатъ нѣкого, който има право да бѣде записанъ, заличатъ нѣкого отъ записанитѣ, или пъкъ умишлено запишатъ нѣкого, който нѣма избирателно право, наказватъ се съ глоба отъ 100 до 600 лева, или съ затворъ отъ единъ до шестъ месеца. Ако вписването или заличването е извършено слѣдъ окончателното приключване избирателнитѣ списъци, наказанието се утроява».

Комиссията е приложила само думата «умишлено» прѣдъ думата «запишатъ», а останалата частъ прие, както е въ проекта.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 73-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 74. Всѣки държавенъ чиновникъ или общински служител, отъ каквото звание и да бѣде той, ако откаже да издаде на нѣкой български гражданинъ удостоверение или свидетелство, каквито той по службата си може да издава, слѣдъ като знае, че тѣ му се искатъ отъ заинтересования за да докаже избирателското си право, или откаже да възвърне находящитѣ се у него документи на заявителя, наказва се съ глоба отъ петдесетъ до двѣстѣ лева.

Ако ли горѣпоменатитѣ лица издадѣтъ лъжовно свидетелство, наказватъ се съ затворъ отъ една до три години».

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 74-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 75. Прѣдсѣдателътъ и членоветѣ на бюрото, които съзнателно не допуснатъ нѣкой избирателъ да гласува, наказватъ се съ глоба отъ триста до шестотинъ лева, или съ затворъ отъ три до шестъ месеца».

Този членъ е приетъ отъ комиссията безъ измѣнение.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 75-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 76. Прѣдсѣдателътъ и членоветѣ на бюрото, които безъ уважителни причини не заематъ мѣстата си въ бюрото прѣзъ деня на избора, или слѣдъ като сж ги заели, напустѣтъ, наказватъ се съ глоба отъ триста до шестотинъ лева.

Ако поради отсъствието имъ избора не е можѣлъ да се извърши, наказватъ се съ затворъ отъ три до шестъ месеца и съ глоба отъ хилядо до двѣ хиляди лева».

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 76-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 77. Прѣдсѣдателътъ и членоветѣ на бюрото, които биха се събрали и пристѣпили къмъ произвеждане избора не въ мѣстото, което за тая цѣль е опрѣдѣлено, наказватъ се глоба отъ триста до шестотинъ лева и съ затворъ отъ три до шестъ месеца».

Приетъ отъ комиссията безъ измѣнение.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 77-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 78. Прѣдсѣдателътъ и членоветѣ на бюрото, както и провѣрителитѣ, които се откажатъ да подписатъ дневника, или другитѣ книжа по избора, наказватъ се съ затворъ отъ единъ до три месеца и съ глоба отъ шестотинъ до хилядо и петстотинъ лева».

Комиссията е приела този членъ съ измѣнение наказанието отъ 6 на 3 месеца.

Тр. Китанчевъ: Г-да прѣдставители! Къмъ чл. 78 й мисля, че би било нужно, да има една добавка. Това, което искамъ да се тури тукъ дѣйствително, че се подразумява отъ самия членъ, но за по-голѣма пълнота на члена, мисля, ще трѣбва да се приеме. На края на този членъ, да се прибави слѣдующото: «обаче всѣки отъ тѣхъ може да се подпише при особно мнение, като укаже на неправилноститѣ, които е забѣлѣжилъ, че сж станали.» Всѣки единъ членъ отъ бюрото е задълженъ да подпише и ако не подпише, то за него има наказание. За това тукъ трѣбва да се тури, че тѣ иматъ право да се подписватъ и при особно мнение. Като мисля, че г-нъ М-ръ е ималъ това прѣдъ видъ, моля го, да се съгласи съ тѣзи добавка.

М-ръ Стамболовъ: Щомъ нѣкой се принуждава да се подписва, разбира се, че той има право да тури своето особно мнение. И да се тури тѣзи прибавка и да не се тури, това право не може да му го отнеме никой. За това, азъ мисля, че трѣбва да си стои члена, както е, но отъ сега още да се знае, че както въ другитѣ случаи, тѣй и тукъ всѣки има право да пише свое особно мнение.

Д. Ц. Кодовъ: Г-да прѣдставители! Члена, за който говори г-нъ Китанчевъ, мисля, че е ясенъ. И безъ да се прави нѣкаква прибавка, естествено е, че всѣки единъ членъ отъ бюрото може да остане при свое особно мнение. Това да се тури въ члена не е право и моля да се приеме члена, както е въ законопроекта.

Тр. Китанчевъ: Г-да прѣдставители! Прѣдлагамъ да стане това добавление за това, защото е твърдѣ възможно да има нѣкои отъ членоветѣ на бюрото, които много хубаво да не разбиратъ тѣзи свои права, а пъкъ уплашени отъ това, че има глоба, — може да се принудятъ да се подписатъ. Ако има такова нѣщо отъ една страна и отъ друга страна, като знаемъ, че нѣма да има никаква врѣда, ако бѣде така допълненъ членътъ, азъ не зная защо да се не приема това прѣдложение. Мисля, че члена по та-

къвъ начинъ ще стане ясенъ и нѣма никого да врѣди. За това моля, да се приеме.

М-ръ Стамболовъ: Азъ съмъ съгласенъ да се приеме прѣдложеніето на г-на Китанчева.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: Сѣрува ми се, че добавката, която прѣдлага г-нъ Китанчевъ, си нѣма мѣстото, защото тукъ прѣдстои за отказване да подпише нѣкой членъ дневника, а не да го подпише при особено мнение. Така щото, наказанието е само за онѣзи, които сж биле въ бюрото и не сж искали да подпишатъ дневника. Затова мене ми се сѣрува, че не трѣбва да се приеме подобно нѣщо, каквото прѣдлага г-нъ Китанчевъ.

Прѣдсѣд. Понеже г-нъ М-ръ е съгласенъ съ забѣлѣжката на г-на Китанчева, то моля г-на Китанчева да прочете още веднажъ своята бѣлѣжка.

Г-нъ Китанчевъ: Азъ ще прочета цѣлий членъ. (Чете):

«Чл. 78. Прѣдсѣдателъ и членовѣтъ на бюрото, както и провѣрителитѣ, които се отказватъ да подпишатъ дневника, или другитѣ книжа по избора, наказватъ се съ затворъ отъ единъ до три мѣсѣца и съ глоба отъ шестотинъ до хилядо и пестотинъ лева. Обаче всѣки отъ тѣхъ може да се подпише при особено мнение, като укаже на неправилноститѣ, които е забѣлѣжилъ, че сж ставали».

Туй е, което прѣдлагамъ. Съгласенъ съмъ и съ намалението на затвора, което е направила комиссията.

Прѣдсѣд. Ще дамъ на вотирание чл. 78-й, както се прочете отъ г-на докладчика съ добавката направена отъ г-на Китанчева, съ която е съгласенъ и г-нъ М-ръ. Който не приема членъ 78-й, както се поправи, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 79. Ония, които сж назначени за изброяванието на гласовѣтъ, ако скриятъ, притурятъ или промѣнятъ нѣкои бюлетини, или прочетатъ умишленно име на други, а не тия, които сж писани въ бюлетинитѣ, наказватъ се съ затворъ отъ три мѣсѣца до една година и съ глоба отъ триста до двѣ хиляди лева.

Сжщото наказание се налага на всѣко лице, което по исканіето на нѣкой избирателъ да му напише бюлетинтъ, би вписало друго име, а не това, което му е казалъ самъ избирателтъ».

А. Байчовъ: Кѣмъ този членъ, както се вижда, има прибавена една алинея, въ която се прѣдвижда наказание за тогова, който е искалъ да му напише бюлетинъ, би му написалъ други имена, а не тия, които той избирателя искалъ. Азъ ще прѣдложа на почитаемото Нар. Събрание, а сжщо и на г-на М-ра да се исхвърли тѣзи алинея, защото съ отхвърляніето ѝ нѣма да станатъ никакви сжществени нарушениа на члена. За да подкрепя това свое мнение, азъ ще помоля да имате търпение да искажа мотивитѣ за това. Въ чл. 78 отъ нашата Конституция е казано: първоначалното обучение е задължително за всичкитѣ български граждани. Отъ тукъ излиза, че всѣки избирателъ трѣбва да бѣде грамотенъ, а въ сжщо врѣме да може да написва името си и да умѣе да си пише и бюлетина. Исхождайки отъ тѣзи точка зрѣние, незнанието на неграмотния избирателъ да пише не може и не трѣбва да дава право и привилегии прѣдъ единъ грамотенъ избирателъ. Ако единъ неграмотенъ избирателъ накара единъ грамотенъ избирателъ да му напише бюлетинтъ съ извѣстни имена, а той не му написва тия, които искалъ, не трѣбва да допуснемъ

да се влечи той въ сѣдилищата, първо, защото, ако това лице нѣмало довѣрие кѣмъ него, той не трѣбвало да отиде при него да го кара да му пише бюлетинтъ; а второ, че това не е прѣстѣпление, защото неграмотния избирателъ, прѣди да пусне бюлетина си въ урната, може да я занесе и да я прочете нѣкой грамотенъ, за да види, дали сж написани лицата или не. Съ приеманіето на тѣзи алинея ний ще накараме грамотнитѣ избиратели да не писватъ на неграмотнитѣ и съ това да отстранимъ неграмотнитѣ отъ избирателното право. Кой е онзи грамотенъ избирателъ, който би се рѣшилъ да пише бюлетинъ, когато той знае, че съ това той ще бѣдъ каранъ по сѣдилищата? Но може би, да се каже, че той, ако пише въ бюлетина сжщитѣ лица, които иска неграмотний избирателъ, нѣма да бѣде наказанъ. Гдѣ е оная идеалностъ, оная нравственностъ, честностъ и истинна, че неграмотното лице е искало да му напишатъ сжщитѣ имена, а не други? Това отваря вратата на отмъщението и на партизанскитѣ страсти? Азъ мисля, че съ приеманіето на тѣзи алинея ще дадемъ една привилегия на неграмотнитѣ прѣдъ грамотнитѣ, което трѣбва да е напроотивъ; защото всѣки единъ, споредъ нашата Конституция, трѣбва да е грамотенъ. Прѣдъ видъ на това, още единъ пжтъ, азъ ще помоля почитаемото Нар. Събрание сжщо и г-на М-ра, да се съгласятъ, да се отхвърли тѣзи алинея.

Ст. Цвику: Г-да прѣдставители! Азъ взехъ думата, за да искажа своето мнение по чл. 79 отъ законопроекта, който вотираме сега. Азъ не искамъ да защитя Конституцията, както правятъ върлитѣ ѝ защитници. Но моето мнение е, че чл. 79 прѣдвижда за лица, които извършватъ прѣдвиднитѣ въ него прѣстѣпления, голѣмо наказание, а именно: прѣдвижда наказание затворъ отъ три мѣсѣца до една година и съ глоба отъ 300 до 2.000 л. Моето мнение, г-да прѣдставители, е, че подобни прѣстѣпления, които извършватъ такива прѣстѣпления, трѣбва да бѣдѣтъ наказвани съ затворъ отъ единъ до шестъ мѣсѣца или съ глоба отъ 100 до 1.000 лева. За да се наложатъ и двѣтѣ наказания на такъвъ единъ прѣстѣпникъ, ще бѣде много тѣжко. А колкото се отнася до втората алинея на настоящий членъ съжалявамъ, че не съмъ съгласенъ съ мнението на г-на Байчева. Мисля, че, ако единъ избирателъ, който се явява при изборитѣ почне да раздава написани отъ него сжщий 50 или 100 бюлетини, съ които той иска да прокара своя кандидатъ или да прокара самъ себе си, азъ не съмъ съгласенъ да може бюрото да даде подъ сѣдъ такова лице. Да се яви нѣкой и да каже на Петка, пиши ми Ивана, а той го разубеди и му каже: не, азъ ще ти пиша Цвику. Моля ви се, трѣбва ли да се наложи наказание на това лице? За това, азъ бихъ желалъ алинеята на чл. 79 да се исхвърли съвсѣмъ, защото иначе ний ще ограничимъ избирателнитѣ права на гражданитѣ. А относително до самий членъ 79-й, азъ мисля, че нѣма да бѣде лошо, ако се съгласи, както г-нъ М-ръ, така и г-нъ докладчикъ, да се измѣнятъ тѣзи голѣми наказания, които казахъ по-напрѣдъ.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: Г-да прѣдставители! Членъ 79, който се прѣдлага на гласуване, не е освѣтъ чл. 36 отъ сжществуещий сега законъ. Въ чл. 36-й отъ сжществуещий до сега законъ, въ втората му алинея се казва: (Чете): «Сжщото наказание се налага на всѣко лице, което по исканіето на нѣкой избирателъ да му напише бюлетинтъ, би вписано друго име, а не това, което му е казалъ избирателтъ». А това наказание е отъ 3 мѣсѣца до една година и глоба отъ 300 до 2.000 лева. Тукъ

е същото наказание, както въ досегашний законъ, тъй што нищо ново не се прѣдлага тукъ.

Хр. Тилбеговъ: Г-да прѣдставители! Както изслушахме вече г-на Байчева, той иска унищожението на алинеята на чл. 79 отъ избирателния законъ. За мотиви и основания на туй свое искание, г-нъ Байчевъ привежда, че споредъ чл. 78 отъ основний нашъ законъ Конституцията, трѣбвало би, штоо всичкитѣ български граждани да бѣдѣтъ грамотни, по слѣдствие на което всичкитѣ избиратели трѣбвало, да умѣятъ, да пишѣтъ сами своитѣ бюллетени и да не задѣлжаватъ съ писане на бюллетенигѣ имъ други лица. Мене ми се струва, г-да прѣдставители, че е излишно да правимъ тълкувание на чл. 78 и отъ основний нашъ законъ, толкосъ повече, че г-нъ Байчевъ, който прѣдлага унищожението на тѣзи алинея, къмъ чл. 79 отъ законопроекта, е въ положение да знае може би, повече отъ мнозина отъ насъ, че този членъ прави задѣлжени всички български граждани да бѣдѣтъ грамотни, отъ деня, когато сме се освободили, а не и по-напрѣдъ. Ще рѣче, че, ако сега отидемъ въ единъ изборъ, гдѣто има 1000 души избиратели, срамъ ме е да кажа, но тамъ можемъ да намѣримъ повече отъ 50 души неграмотни. Тогава, споредъ казаното, отъ г-на Байчева, излиза, че грамотнитѣ трѣбва, да си напишатъ сами бюллетенигѣ и да си отидатъ по своята работа, а неграмотнитѣ на основание чл. 78 трѣбва да си заминатъ и да не гласуватъ, защото не знаятъ да четѣтъ и не могли да напишатъ своитѣ бюллетени. Мене ми се струва, г-да прѣдставители, че това е малко странно, особено да се проповѣдва това отъ г-на Байчева, защото, както казахъ и по-рано, той има претенцията, да има извѣстно образование. Послѣ той каза, че не трѣбва да се наказватъ тия лица съ толкова тѣжко наказание, които сѣ написали въ бюллетенигѣ вмѣсто Иванъ, Стоянъ. Беки не знаемъ, г-да прѣдставители, каква роль играятъ тия писачи, които пишѣтъ бюллетенигѣ въ врѣме на избора? Мене ми се струва, че тѣ доста важна роль играятъ въ тия случаи. Тѣй като е работата и, като веднажъ за винаги, тукъ се стараемъ, да имаме единъ либераленъ законъ за избирание народни прѣдставители, азъ ще ви моля, да останете съгласни, штоо да се накаже всѣки прѣстѣпникъ по този законъ, който би отишелъ да наруши правилата на закона за избирание народни прѣдставители. За това моля г-да прѣдставителигѣ, да оставятъ алинеята, както е въ закона, а не както прѣдлага г-нъ Байчевъ.

Д. Ц. Коцовъ: Г-да прѣдставители! Азъ взехъ думата, да кажа нѣколко думи по това, гдѣто г-нъ Байчевъ прѣдлага алинеята въ чл. 79-й, да се измѣни. Азъ не разбирамъ, какъ и почтенний Орѣховский депутатъ, г-нъ Цвику, казва, че ако той прѣдложи на нѣкого, да му напише въ бюллетината друго име, а тоя послѣдний на мѣсто да му напише това име, написва му Цвику, азъ не разбирамъ, защо да се не накаже за това прѣстѣпление, извършено противъ волята на избирателя? Това не значи ли, че той върши злоупотребление? Това е мошеничество! Азъ не разбирамъ, кои сѣ мотивитѣ, кои сѣ съображенията на г-на Байчева, да иска да се отгѣгли тѣзи алинея на чл. 79. Азъ съжалявамъ, че не чухъ нѣщо основно казано отъ почтенний Варненски депутатъ, за изхвърлянето на тая алинея. На това основание, азъ прѣдлагамъ, да се приеме чл. 79, както е въ законопроекта, и да не се обръща внимание на тая боязанъ, отъ която почтенний Варненски депутатъ се бои толкова много. Единъ избирателъ да каже

нѣкому да напише Стояна въ бюллетината, а писача да напише Драгана, — това е цѣло разбойничество! Азъ моля почитаемото Събрание, да приеме чл. 79, както е въ законопроекта. (Гласове: Искраанъ е въпроса).

А. Байчевъ: Искамъ думата.

Прѣдсѣд.: Прѣди васъ има трима души. Желаетъ ли Нар. Събрание, да се говори? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ да се говори, да си вдигне ржката. (Меншество). Значи, нѣма да се говори.

Ще дамъ на вотирание чл. 79, както се прочете отъ г-на докладчика. Който не приема чл. 79-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

«Чл. 80. Всѣко лице, което би причинило да се внесе въ избирателний списѣкъ подъ лъжовно или чуждо име, подъ лъжовно звание и мѣстожителство, както и всѣко лице, което би скрilo нѣкое отъ условията, които не му даватъ право да бѣде избирателъ, също и всѣко лице, което би се вписало само въ два или повече избирателни списѣци, наказва се съ затворъ отъ единъ до три мѣсѣца и съ глоба отъ сто до триста лева.

Същото наказание се налага и на оногova, който е гласувалъ подъ чуждо име или на повече мѣста».

Комиссията е прибавила само думата «само», а останалата частъ на члена е приела, както е въ законопроекта.

Ст. Задгорски: Г-да прѣдставители! Прочетений чл. 80 отъ избирателний законъ, както е редактиранъ въ самий законопроектъ и който безъ никакво измѣнение е приетъ отъ комиссията, налага едно наказание на 3 вида прѣстѣпки по изборитѣ. Тия видове прѣстѣпки се състоятъ въ това: 1) тия, които се записватъ въ избирателнитѣ списѣци подъ чуждо име или лъжовно звание и мѣстожителство; 2) ония, които скриватъ нѣкои отъ условията, които имъ запрѣщаватъ, да бѣдѣтъ избиратели и 3) тѣзи, които би се записали въ повече избирателни участъци. За първата и третата прѣстѣпка нѣма какво да се говори; но касателно до втората прѣстѣпка, която се наказва съ такова наказание, каквото е прѣдвидено въ членътъ, азъ мисля, че тя не е на мѣстото по слѣдующитѣ съображения: естествено е, че чловѣкъ да иска да закрива своитѣ слабости и никой углавенъ законъ за каквито и да било прѣстѣпления не наказва тия, които скриватъ своитѣ дѣйствия наказуеми отъ закона. А ний тукъ искаме този, който иде да се запише въ извѣстна община, самъ да каже: «г-да, запишете ме, но въ тоя случай имайте прѣдъ видъ, че азъ съмъ лишентъ отъ граждански и политически права и нѣмамъ право, да бѣджъ избирателъ». Азъ мисля, че това нѣма право да искаме отъ единъ чловѣкъ, който живѣе въ едно общество, още като имаме прѣдъ видъ, че самитѣ углавни закони, за каквото прѣстѣпление и да бѣде не само дѣйцитѣ на извѣстни прѣстѣпления не наказватъ, ако тѣ криятъ това си прѣстѣпление, но даже и роднинитѣ имъ, които знаятъ за това, а криятъ, тоже не наказватъ. Заради това, азъ ви моля г-да прѣдставители, да се съгласите, штоо втората категория прѣстѣпление да се изостави и чл. да гласи така: (Чете): «Чл. 80. Всѣко лице, което би причинило, да се внесе въ избирателния списѣкъ подъ лъжовно или чуждо име, подъ лъжовно звание или мѣстожителство, както и всѣко лице, което би се вписало само въ два или повече избирателни списѣци, наказва се съ затворъ отъ 1—3 мѣсѣци, и се

глобява отъ 100—300 лева. Същото наказание се налага на оновова, който е гласувалъ подъ чуждо име, или на повече мѣста». Това казахъ прѣдъ видъ, че чл. 19-й дава гаранция, че въ избирателнитѣ списъци нѣма да се допускатъ хора лишени отъ граждански и политически права, или въобще нѣма да бждатъ записани въ избирателнитѣ списъци, защото тоя членъ казва, че избирателнитѣ списъци всѣка година се публикуватъ и всѣки гражданинъ е въ правото си да прѣгледа списъцитѣ и ако види, че нѣкой лишенъ отъ избирано право, е записанъ въ тѣхъ трѣбва да донесе за това на кмета. Еднажъ това поставено за гаранция въ чл. 19-й, азъ мисля, че нѣма си мѣстото, самъ чловѣкъ да отиде да обявява, че е лишенъ отъ избираното си право. Това като мисля, че е твърдѣ на мѣстото си, даже както казахъ, за по-голѣми прѣстѣпления углавний законъ като не наказва такива хора, то колко повече тукъ си нѣма мѣстото и за туй моля, втората алинея на члена, да се изхвърли.

Н. Шивачевъ: Г-да прѣдставители! Азъ искахъ да направя сжщата забѣлѣжка, която направи г-нъ Задгорски. Ако въ този законопроектъ е прѣдвидено начина, по който се съставляватъ избирателнитѣ списъци и ако е упомянато, че сѣдилищата сж длѣжни въ месѣцъ Януарий и Юлий, да даватъ подробни свѣдѣния на кметствата за ония лица, които сж лишени отъ граждански и политически права, по които имъ се отнематъ правата на избиранель и избираемъ, то естествено се явява, че тая втора алинея, гдѣто е казано: «всѣко лице, което е скрilo нѣкое отъ условията, които не му даватъ право, да бжде избирателъ, наказва се и пр.», е съвършено излишно. Азъ мисля, че кметството, което е единственната компетентна власть, да съставлява избирателнитѣ списъци, трѣбва най-много да бди за тия лица, които нѣматъ право, да бждатъ избиратели, сжщо тѣй, както и за ония, които иматъ право, да бждатъ избиратели. Има много лица, които може би и по погрѣшка да направятъ това. Има напр. лица, които мислятъ, че ако и да сж осѣдени, но прѣдполагатъ, че това тѣхно осѣждане, не имъ отнема правото да гласоподаватъ. Тѣй щото за такива малки погрѣшки, азъ вѣрвамъ г-да прѣдставителитѣ нѣма да допуснатъ, да се налага наказание. По-добрѣ е, да се задѣлжятъ тия, които съставляватъ списъцитѣ, да гледатъ добрѣ и, ако има лица, които нѣматъ право да гласоподаватъ, да ги зачеркнатъ на врѣме. Защото, ако има такава гаранция, каквато е спомѣната въ чл. 13 въ забѣлѣжката, която казва, че всички сѣдилища се задѣлжаватъ, да съобщаватъ въ зачалото на всѣко шестмесѣчье на надлѣжното общ. управление за лицата, които сж осѣдени за прѣстѣпления, които ги лишаватъ отъ правото на избиратели, — ако това нѣщо има, значи, вий имате пълна гаранция, че кметството ще знае, че еди кой си нѣма право да бжде избирателъ или избираемъ. Щомъ това нѣщо има, азъ мисля, че тия думи въ чл. 80 «и всѣко лице, което би скрilo нѣкое отъ условията, които не му даватъ право, да бжде избирателъ», трѣбва да се зачеркнатъ, като не нужни. За туй азъ се присѣдинявамъ къмъ мнението на г-на Задгорски и вѣрвамъ, че и г-нъ М-стръ нѣма да бжде противенъ на това, което се прѣдага и моля Нар. Събрание да го приеме.

М-ръ Стамболовъ: Да бжде нѣкой лишенъ отъ граждански и политически права или да има нѣкое занятие, което не му дава право да бжде избирателъ и да дойде съзнателно, да измами тия, които съставляватъ списъцитѣ, разбира се, че това е прѣстѣпление, което трѣбва да се накаже. Но понеже г-да прѣдговорившитѣ ка-

заха, че мнозина може би отъ осѣденитѣ не могли да разумѣватъ думитѣ: «отнемание на гражданскитѣ и политически права», и понеже дѣйствително има въ закона задѣлжение за сѣдилищата, че тѣ сж длѣжни да съобщаватъ на общинитѣ, кои лица сж лишени отъ граждански и политически права, азъ намирамъ, че може, да се махне тѣзи алинея и да се вотира чл. 80 само съ двѣтѣ алинеи.

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание, да се говори още? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ да се говори, да си вдигне ржката. (Двама-трима вдигатъ). Значи нѣма да се говори.

Ще се вотира чл. 80. Понеже г-нъ М-ръ Прѣдсѣдателъ е съгласенъ, да се отхвърли тая алинея, ще се вотира члена безъ нея. Който не приема члена тѣй, както го прочете г-нъ докладчикъ, безъ думитѣ: «което би скрilo нѣкое отъ условията, които не му даватъ право, да бжде избирателъ, сжщо и всѣко лице», да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

«Чл. 81. Ония, които безъ да се записани въ избирателнитѣ списъци, влѣзжтъ въ избирателното мѣсто и на поканата отъ бюрото, да го напуснатъ, не се подчинятъ или повторно се върнатъ, наказватъ се съ глоба отъ сто до триста лева, или съ затворъ отъ една недѣля до единъ месѣцъ».

Коммисията е измѣнила тоя членъ намѣсто: «съ затворъ отъ 1—3 мѣсеци», приела е «отъ една недѣля до единъ мѣсецъ».

Прѣдсѣд.: Който не приема чл. 81 тѣй, както го прочете г-нъ докладчикъ, съ измѣнението на коммисията, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 82. Ония, които влѣзжтъ въ избирателното мѣсто съ оружие, или каквото и да е оръдие, ако сж записани въ избирателнитѣ списъци, наказватъ се съ затворъ отъ единъ до три мѣсеци и съ глоба отъ сто до триста лева, ако ли не сж записани въ избирателнитѣ списъци, налага имъ се двойно наказание».

Коммисията го приема безъ измѣнение.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 82-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 83. Който би обѣщавалъ или приемалъ пари или подарѣци, съ условие да гласоподава за тогова или за оногова, или би гласоподавалъ за това или онова лице подъ условие, че ще получи нѣкоя общественна или частна служба или каква да е лична полза, наказва се съ затворъ отъ три мѣсеца до една година, и съ глоба отъ двѣстѣ до двѣ хиляди лева».

А. Байчевъ: Въ едва що прочетения членъ отъ г-на докладчика се вижда, че се налагатъ наказания и наказания тѣжки заради тѣзи, които агитиратъ или пакъ, които убеждаватъ извѣстни избиратели да даватъ гласуване за извѣстни кандидати. Мене ми се струва, че ако има единъ законъ, на когото ний трѣбва да обърнемъ най-голѣмото внимание, той е закона, който именно сега е на вотиране, защото тукъ не се налага наказание на хора, които сж извършили нѣкое въщественно прѣстѣпление, но просто само за това именно, че той е прѣпорѣчилъ тогова или оногова. Всѣки единъ законъ първо трѣбва да бжде полезенъ, второ трѣбва да бжде справедливъ и трето трѣба да почива или да бжде применяемъ къмъ сжщественнитѣ типически особености на нацията, които се заключаватъ въ нравитѣ, обичаитѣ, правото, прѣдрасж-

дѣятѣ и съществуващия режимъ въ страната, защото вънъ отъ тѣзи нѣща закона самъ губи своето значение и резултата, който се гони, не се постига, защото служи за подравяне основитѣ, началата, свободното съществуване и развитие, което е така също и за самия народъ. — Да се обясня. За отдѣлни лица, нашата Конституция, въ която сж прекарани идеитѣ на съврѣмненната цивилизация и искусство, а тѣй също и съврѣмненнитѣ най-свободни конституционни обичаи, не бива да прѣчи за явното агитиране на хора при изборитѣ на депутатитѣ. Ако нашата Конституция гарантира да има свободенъ печатъ; ако тайната корресонденция е неприкосновена, тѣй също жилищата сж неприкосновени; ако личната свобода на хората се уважава, защо да туримъ прѣграда къмъ свободната слово — това най-същественното право въ една страна? Всѣки единъ български гражданинъ е свободенъ да подобрява или не едно извѣстно начало; да поддържа или не извѣсни хора; да агитира или не за извѣстни хора, защото всѣки единъ избирателъ, като отиде при урната да даде своя билетъ, отива съ убѣждение, че тѣзи хората, за които той гласува, сж, които могатъ да докаратъ нѣкаква морална или материална облага за страната. Тукъ именно не трѣбва да се тури никаква прѣграда за това. Мене ми се струва, че агитацията е свободна въ всичкитѣ държави. Ако се обърнемъ къмъ страни, въ които тѣй също има избори, вѣрвамъ, ще видимъ, че тѣ не само агитиратъ, но даже ходятъ отъ пунктъ на пунктъ, отъ центръ на центръ и съвѣстъ явно агитиратъ. Даже въ Америка сж отишли до тамъ въ агитацията, щото всѣкидневно избирателитѣ иматъ право да даватъ смѣтка за направеното отъ тѣхъ и да изказватъ лошитѣ нѣща направени отъ правителството. Азъ мисля, че нѣма защо да се плашимъ отъ агитации. България не се е сплудла още въ деморализация. Нашата конституционна практика и избирателна борба ни е дала урокъ, да разберемъ, че личности, които сж се ползували съ такива срѣдства, сж биле прѣзирани отъ народа, вмѣсто да биватъ послушни. Да приведа нѣколко примѣри. Ако се обърнемъ въ врѣмето на пълномощията, ще видимъ, че тогава консерваторитѣ похарчиха единъ милионъ лева само и само да се избератъ извѣстни тѣхни лица, но българскитѣ граждани, въпрѣки това, пакъ си избраха тѣзи хора, които искаха. Извѣстно е тѣй също Каулбарсъ какъ ходѣше изъ България и съ силата на руското влияние, което имаше въ нашитѣ селани и граждани и съ разни обѣщания и пари, пакъ бѣше принуденъ да се върне позорно въ Руссия. Ако вземемъ да привѣждаме още примѣри, ще се убѣдимъ, че тѣзи личности, които се ползуватъ съ такива срѣдства, тѣ нѣматъ никаква почва и българскитѣ граждани най-много тѣхъ прѣзиратъ. На основание Конституцията и практиката, на основание общата смисъл на нашата Българска Конституция, азъ ще си позволя да направя нова редакция въ члена, като мисля, че тя ще бѣде приета, както отъ Нар. Събрание, тѣй също и отъ г-на М-стра, а именно: «позволява се на българскитѣ граждани да се изказватъ публично за добритѣ или лоши качества, както и за способността и политическото убѣждение на кандидата за народенъ прѣдставителъ, а тѣй също да подобрява или отхвърля избора му». Зашто една личностъ, която има отговорностъ, не ще никакво съмнѣние, че тѣзи личностъ трѣбва да бѣде подложена на контролиране, на убѣждение каква е тази личностъ. Да се отнеме възможността, да се контролира лице, което има извѣстна отговорностъ спрямо народа, значи, да се

признае отговорността му безполезна. Ако ограничимъ агитирането, можемъ да попаднемъ въ много голѣми грѣшки. Заради това, азъ, като се обръщамъ още единъ пѣтъ къмъ г-на М-стра, моля го, ако е възможно, да приеме тѣзи редакция.

М-ръ Стамболовъ: Г-нъ Байчевъ, ако бѣше се потрудило да прочете по хубаво члена, нѣмаше да ни занимава съ своята краснорѣчива рѣчь и нѣмаше да говори работи, които тукъ не сж запрѣгени. Въ чл. 83 ѝ не е запрѣтено агитирането. Напротивъ, всѣки единъ е свободенъ да агитира, да прѣпорѣчва било себе си, било друго да се избере за прѣдставителъ и да обѣщава, че ще се постарее, до колкото му постига умътъ и способността, да направи добро, както на държавата, така и на народа. Но този членъ запрѣтѣва подкупа и злоупотрѣблението. Нашата Конституция наметина, г-нъ Байчевъ, е много либерална, но тя не узаконява нито подкупа, нито злоупотрѣблението. Въ този членъ се запрѣтѣва: 1) да не могатъ хората да подкупятъ избирателитѣ, защото чрѣзъ подкупъ могатъ да дойдатъ такива прѣдставители, които, като сж злоупотрѣбили съ гласуването на избирателитѣ, въ същото врѣме да злоупотрѣбятъ и съ по-важнитѣ интереси на страната. Значи подкупа се запрѣщава и се наказва; 2) тѣй също се наказватъ тия, които агитиратъ чрѣзъ лъжа: «изберете мене, или Драгана, че той като, стане прѣдставителъ, тебе ще направи мировий сѣдия, другия — околийски началникъ и т. н. Това е тожъ подкупъ и такива ще се наказватъ. Що се касае за агитацията, тя е свободна, стига да бѣде въ прѣдѣлитѣ на законността. Да се говори, че той ще направи добро на държавата или на другитѣ учрѣждения, които въ нея съществуватъ, то азъ разбирамъ, че не е запрѣтено. Тукъ само сж запрѣтени подкупитѣ за лична облага и тѣзи нѣща трѣбва да се наказватъ, защото, ако не се наказватъ, може утрѣ единъ богатъ човѣкъ, напримѣръ като Хаджиенова, да даде на всѣкого по единъ наполеонъ и по два и да се избере.

Н. Шивачевъ: Г-да прѣдставители! И азъ четохъ съдържанието на този членъ, но като съмъ противъ него, не се рѣжко-водя отъ мотивитѣ, които Варненский или Новоселский — не помня добръ, — прѣдставителъ, благоволи да искаже. Много работи той изказа, за да бие на нашитѣ чувства, като че говори къмъ избиратели, за да го избератъ прѣдставителъ. Азъ съмъ противъ члена, на основание на тия мотиви, че има работи у него, които не трѣбва да се пишатъ, защото тѣ и тѣй се разбиратъ отъ практика. Практиката е установила подобни работи, какъ ставатъ, та и не трѣбваше да се пишатъ. За пари или подарѣци, когато се даватъ при избори, тѣзи работи сж такива, щото едва ли могатъ да се констатира. Този, който приема пари, нѣма да бѣде глупавъ да отиде и каже, както и тоя, който ги дава. Тѣзи работи, тѣй да се каже, само мѣлчеливо ги знаемъ, и, който ги прави, се мѣчи да ги замѣлчи, защото не сж работи за прѣдъ хора. Като е тѣй, като тѣ не сж доказуеми, за това именно изъ мисля, че едва ли трѣбваше тукъ да се изброяватъ още повече, че въ конституционнитѣ държави и гдѣто искатъ и гдѣто не искатъ има такава система, която съществува, щото, когато една партия работи за изборитѣ, тя има и своята армия за бѣдѣщи чиновници и ако тя сполучи въ изборитѣ, естествено тя ще назначи своитѣ кандидати. Това е тѣй прието. Всѣка партия щомъ се качи на властъ, довежда свои управители, околийски началници и пр. Като е тѣй, нѣмаше нужда въ члена да се изброяватъ работи, които

иначе се вършат мълчаливо, пък и както сж изброени въ члена азъ не мисля, че тѣ ще иматъ практическа важностъ. Но, че се давали пари за подкупъ, тия работи само ги прѣдполагаме, че ставатъ; азъ поне не съмъ виждалъ такива случаи да се подкупватъ избирателитѣ, както казва г-нъ Байчевъ; ако той е давалъ пари, то друго нѣщо. Може би ще дойде единъ день, когато за прѣдставители ще дохождатъ тия, които нѣматъ своя работа, защото мнозина хора, които могатъ да иматъ по голѣмъ интересъ, отъ колкото въ прѣдставителството, нѣма да дохождатъ за такива, а ще дохождатъ шанъ демеси, които ще харчатъ пари само да дойдатъ тукъ. Тѣй щото мене ми се струва, че може да се мине безъ тоя членъ.

М-ръ Стамболовъ: Истина е, че, ако дойде една партия на властъ, ще се постараетъ да намѣсти за чиновници свои хора и тѣ разбира се, често могатъ да бждатъ избирателитѣ на Министри или на прѣдставители. Защото всѣка партия не може иначе да се държи на властъ. Тя трѣбва да има свои чиновници, хора такива, които да ги боли сърдцето за партията и да не правятъ работи, които подравятъ положението на партията. Най-послѣ, трѣбва такива хора, които да разбиратъ поведението на правителството и да турятъ въ приложение неговитѣ распореждания. Обаче, да махнемъ тѣзи работи, които казва г-нъ Шизачевъ, отъ члена и оставимъ не до тамъ разумнитѣ агитатори или кандидати за прѣдставители, да говорятъ публично: «изберете ме, на тебе крава ще купя, а на тебе пари ще дамъ, тебе чиновникъ ще направя», — тѣзи работи сж безнравствени толкова, щото не трѣбва да се допускатъ. Азъ ще кажа, че и взятката не е доказуема и че който прави подкупъ и който приема, наистина това става скрито, но, ако се открие, и за двамата има наказание. И при всичко, че дѣйствително това става скрито, пакъ виждаме, че се явяватъ сегисъ-тогисъ процеси. Слѣдователно тия работи сж и прѣстѣпни и безнравствени, каквито сж подкупването, даването подарѣци сжщо и публичнитѣ обѣщания за служба и друга облага. При това тоя членъ го имаше и въ стария избирателенъ законъ и ако се не лъжа, бѣше 38-й, и нѣма никакво измѣнение въ него и то го има почти въ всичкитѣ избирателни закони. Тѣй щото тия постѣпки сж наказуеми и трѣбва да останатъ въ члена. (Гласове: Исчерпанъ е въпроса).

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание, да се говори още по тоя въпросъ? (Гласове: Не желаетъ). Който желае да се говори още, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Значи, нѣма да се говори.

Ще дамъ на вотиране чл. 83-й, както се прочете отъ г-на докладчика. Който е противъ тоя членъ, да си вдигне ржката. (Никой не вдига) Значи приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 84. Ония, които съ заплашване, съ насилие или съ биение поискатъ да накаратъ или сж накарани нѣкой избирателъ да се въздържи отъ гласоподаване или да гласува за други лица, наказватъ се съ затворъ отъ единъ месецъ до една година и съ глоба отъ сто до двѣ хиляди лева».

Комиссията го приема безъ измѣнение.

Н. Шивачевъ: Нищо нѣмамъ и противъ тоя членъ, само ще кажа, че ако обърнемъ внимание, дали въ сжщностъ тоя членъ отговаря на нѣкои нужди, които ставатъ по изборитѣ у насъ, ще кажа, че не. Въ досегашната практика такива случаи не е имало, щото да се сжди човѣкъ за подобни работи. Но види се прѣдъ

видъ на туй, че закона се прави за бждѣще и може би много работи да се измѣнятъ, се прѣдвижда и туй нѣщо. Може би ще има нѣкои да се отказватъ да бждатъ прѣдставители; или ако станатъ по-голѣми вървопролития, както въ Унгария и други мѣста; или прѣдъ видъ на голѣмо ожесточение, което може да се случи; а пъкъ вий знаете на върно, че при ожесточението нѣма нито вѣра, нито честъ и пр. Много пѣти ожесточението кара човѣка да похарчи хиляди лири или каквото щете, стига, като не доволенъ отъ избора да може да се осѣди единъ неговъ противникъ. На това основание, не зная, до колко може да се приспособи тоя членъ и дали не е по-добръ да го нѣма. Трудно ще бжде наистина да се каже, че нѣкой избирателъ да има такава физическа възможностъ да спре нѣкого да гласоподава. Туй може да го направи, разбира се, единствено човѣкъ, който има орѣжие или друга властъ. Тѣй сжщо и за нѣкои стѣлковения, когато ставатъ; но тѣзи работи ставатъ отъ голѣмото ожесточение, и надали ще може да служи за приспособление тоя членъ, защото той казва: «Който би обѣщавалъ или приемалъ пари или подарѣци, съ условие да гласоподава за тогова или оногова, или би гласоподавалъ за това или онова лице подъ условие, че ще получи нѣкоя общественна или частна служба или каква да е лична полза, наказва се съ затворъ отъ три месеца до една година и съ глоба отъ 200 до 2000 л.». Както гласи и членътъ даже тѣзи работи не сж доказуеми, защото какъ може да се докаже, че Иванъ гласоподава за Драгана а не за Петка. За това да се зачеркне тоя членъ, или же да му се даде друга редакция, щото да се разбира тѣпа, когато дойде да развали избора, — въ такъвъ случай да се разбира наказанието; инакъ, нѣма си смисълъ.

М-ръ Стамболовъ: Ако трѣбва да сжществува членъ за наказание въ настоящия законъ, то той непрѣменно трѣбва да бжде 84-й членъ именно да остане тѣй, както е редактиранъ. Защото ако ставатъ нѣкои прѣстѣпления, най-често ставатъ тия, които сж изложени въ члена. Заплашването иде най-напрѣдъ. Ако искатъ нѣкой да не се яви на избора, могатъ да го заплашатъ съ убийство, съ подпалване, бой и пр. тѣй щото, тѣзи нѣща ако се махнатъ отъ закона, то тогава би трѣбвало да се заличатъ и другитѣ наказания. Каза се, че е нѣмало да се случватъ такива работи; а пъкъ азъ казвамъ, че е имало напр. по изборитѣ въ Нова-Загора и Дупница. Защото насилието не става само отъ страна на властта. Ако бѣше тѣй, тогасъ е другъ въпросъ, но тѣ често ставатъ и отъ избирателитѣ. Сто души по-буйни млади избиратели могатъ да запрѣтъ 500 души да гласоподаватъ. Огиватъ до бюрото, съ бой и съ друго, распрьснватъ честнитѣ граждани и тѣ се отгѣглятъ да гласоподаватъ. И тѣзи работи могатъ ли да останатъ безъ наказание? Но ще кажатъ, че е имало твърдѣ малко процеси. Отъ дѣ знаемъ, че такива за напрѣдъ нѣма да има повече? А като знаятъ хората, че има прѣдвидено наказание, може би да не ставатъ често такива случаи. Ето защо трѣбва да си остане члена.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 84-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл. (Чете):

«Чл. 85. Прѣдвиденото въ горнитѣ два члена наказание се налага и върху лицата, които сж дали срѣдства или по какъвто и да е начинъ сж способствували да се извърши кое да е отъ наказанитѣ въ сжщитѣ членове дѣяние».

Комиссията го приема безъ измѣнение.

Ст. Ив. Цвику: Г-да прѣдставители! Щъ помоля г-на докладчика да обясни прѣдвиденитѣ въ по-горнитѣ два члена наказания, какъ ще се налагатъ върху тия лица, които съ нѣкакви сръдства или по какъвто и да е начинъ сж съдѣйствували другиму, да се впишъ въ избирателния списъкъ. Какъ разбира г-нъ докладчика туй и дали като този, койго е вършилъ дѣйствието, се наказва съ тая глоба, дали ще бжде справедливо да се наказватъ и тѣзи лица, които сж му съдѣйствували, съ сжщото наказание? Ако азъ извърша едно прѣстѣпление и моя партизанинъ ми съдѣйствува, дали и той ще бжде наказанъ съ сжщитѣ наказания, ако се мисли, че той ми способствува, защото, както знаемъ, че всѣкога тѣзи, които сж извършили извѣстно прѣстѣпление, се наказватъ и които сж съдѣйствували на прѣстѣплението, тѣ не могатъ да се накажатъ тѣй, като да сж направили прѣстѣплението. Слѣдователно излиза тукъ, че члена не може да бжде послѣдователенъ съ другитѣ. За това бихъ желалъ г-нъ докладчикъ да даде обяснения и послѣ ще говоря, какво азъ мисля, като прѣдложамъ, щото да се съгласи и г-нъ Министръ, наказанието въ чл. 85 да бжде на половина за такива лица.

Н. Шавачевъ: Ми се види съдържанието на тоя 85 членъ много еластично. Въ първата си алинея той казва (чете): «лицата, които сж дали сръдства» и пр. Вий знаете, г-да прѣдставители, че на сръдствата не могатъ да се опрѣдѣлятъ мѣрките, защото, когато се каже сръдства, непрѣменно да не разбираме въ тѣхъ и това, че хората въ бждѣще напр., пишатъ прокламации, говорятъ рѣчи и пр. А отъ гдѣ знаемъ ний, че нѣма да се даде тълкувание на члена такова, че водителитѣ на разни партии, когато даджтъ въззвание съ програма за дѣйствиата на партията въ бждѣщитѣ избори, отъ гдѣ знаемъ, повтарямъ, че сжда нѣма да каже, че именно сръдствата, които сж дадени съ тѣзи възвания, сж такива, които се прѣдвиждатъ въ тоя членъ и да тълкува, че съ това тѣ сж способствували на прѣстѣплението? У насъ партиитѣ обикновенно пращатъ хора на мѣстото да даватъ наставления на партизанинѣ и тѣ могатъ да се помислятъ за способствующи на прѣстѣпленията. Всички тия работи не отговарятъ лично на конституционния режимъ, за който говоримъ. Още у насъ нѣма опрѣдѣлена чърта или тѣй да кажа терзия, че ако е направилъ еди-кой си нѣщо то толкова и толкова оки обвинения му тѣжатъ на гърба, та да се накаже. За това или трѣбва да се даджтъ по-добри обяснения върху тоя членъ, за да не ставатъ прѣтълкувания, или да се исхвърлятъ тѣзи работи отъ члена. Азъ разбирамъ да се прѣслѣдватъ хора, които даватъ на избирателитѣ пушка, орѣжие и пр. клѣтва ви даваме противъ правителството и това го разбирамъ, но ако е инѣкъ съдържанието на члена, ще има лоши послѣдствия за всички, а още повече това, когато се прави избирателенъ законъ, че не се прѣдполага, коя партия ще го прилага. Тѣзи работи сж обикновенни у насъ, за това азъ поддържамъ да се даджтъ точни обяснения за правилното тълкувание на члена, за да нѣмаме послѣ недоразумѣния. Инѣкъ, да се исхвърли члена.

М-ръ Стамболовъ: Чл. 85 по проекта е допълнение на чл. 84. Въ чл. 84 е казано, кое се запрѣтвя и кое ще се наказва по изборитѣ. Пъкъ чл. 85 казва, че сжщото това наказание, които извършатъ горнитѣ прѣстѣпления, ще се налага и на съучастницитѣ. Понеже въ нашето углавно право се поддържа, че и който е извършилъ прѣстѣпление и който е съучаствуваъ се наказва,

то този принципъ и тукъ се запазва. Така щото, въ горния членъ се изброяватъ тѣзи прѣстѣпления равно за всички. Наказанията тукъ трѣбва да си останатъ, трѣбва да прѣтърпяватъ наказанието и съучастницитѣ. (Гласове: Изчерпанъ е въпроса).

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание, да се говори още по тоя въпросъ? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ да се говори още, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Значи, нѣма да се говори.

Ще вотирамъ члена, както го прочете г-нъ докладчикъ. Който не приема чл. 85-й тѣй, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 86. Лицата, които би съдѣйствували другиму да се впише въ избирателния списъкъ, безъ да има за това право, наказватъ се по чл. 80 отъ настоящия законъ».

Н. Шивачевъ: Г-да прѣдставители! Този чл. 86, както се види, трѣбва да е допълнение на члена, който приехме. Азъ ми се види, че неговото съдържание е малко обяснено. Какво ни казва този членъ? Казва, че лицата, които би съдѣйствували другиму да се впише въ избирателния списъкъ, безъ да има за това право, наказватъ се по чл. 80 отъ настоящия законъ. Но прѣдположете си, г-да прѣдставители, че много пжти мнозина хора, безъ даже да знаятъ, че лицето, което ще запишатъ, нѣматъ тия качества, които се изискватъ, за да бжде избирателъ, отива на едно мѣсто и като живѣе тамъ 5 или 6 мѣсци или една година и може би да не знаятъ или неговий животъ, явява нѣкой въ общината и казва, че едикой си или негова милость живѣе тукъ отъ 5, 6 мѣсци или една година насамъ въ града и трѣбва да се запише като избирателъ. Това не значи, че той това е направилъ злоумышленно. И тогава, като се основаватъ на този членъ, ще му наложатъ наказание, което прѣдвижда чл. 80 отъ настоящия законъ, именно отъ единъ до три мѣсца и глоба отъ 100 до 300 лева, затуй само просто, защото негова милость, безъ да знае това лице, отива и го записва въ избирателнитѣ списъци и ако общината не си е знаела длѣжността, безъ да обърне внимание на това, което извършватъ сѣдебнитѣ власти, зема карламаданъ, че го записва въ избирателния списъкъ, безъ да се докосне до свѣдѣнията, които се даватъ отъ сѣдилищата и послѣ този човѣкъ да се накаже, защо? Затова, че карламаданъ е записалъ това лице. За това споредъ мене по-добре ще бжде тукъ въ този членъ да се каже: и които сж осѣдени; защото този човѣкъ отъ гдѣ ще знае качества на едно лице, или какво е то вършило. Заради това, азъ бихъ молилъ г-на докладчика, както и г-на М-ра на Вжтр. Дѣла, щото този чл. 86, да се зачеркне, съвършено да го нѣма; защото отъ него нѣма да има друго нищо, освѣнъ лоши послѣдствия.

М-ръ Стамболовъ: Тукъ зарадъ да се махне всѣко съмнѣние и поведъ за злоупотребление, ако се туратъ думитѣ: «лицата, които умишленно би съдѣйствували», наистина тогасъ всѣка опасностъ се прѣмахнува но непрѣменно трѣбва да има запрѣщение и наказание за това дѣяние, защото инакъ може да зематъ да впишатъ 10, 15 души въ избирателнитѣ списъци сопаджи и побойници, които, безъ да му мислятъ сетинитѣ, да направятъ нѣкои безредици, да нарушатъ реда и тишината и пр. противозаконни дѣйствиа, а вий видиге, че тия нѣща сж запрѣтени и трѣбва да бждатъ запрѣтени и наказуеми. Заради това, азъ мисля, ако се каже: «лицата, които умишленно би съдѣйствували», то всѣко съм-

нѣние се изгубва, както и всѣки страхъ, за които г-нъ Шивачевъ спомѣна, се махнова и моля да се приеме члена така, както казахъ.

Н. Странски: Азъ мисля, г-да прѣдставители, че щомъ като се прие тѣй чл. 80, трѣбва да се изличи този чл. 86; защото дѣйствиелно той наказва лицата, които не подлѣжатъ на наказание. Разбирамъ, да се наказатъ онѣзи лица, които сж виновни, а не частни лица, които могатъ да запишатъ нѣкого, когато той е нѣмалъ това право; разбирамъ да се наказватъ служащитѣ лица, които дръжатъ списъцитѣ и които умишлено могатъ да ги запишатъ, но единъ частенъ чловѣкъ, тамъ гдѣто има свобода и свободни права, не може да се наказва, а това трѣбва да стане посредствомъ служащитѣ лица и тѣ трѣбва да се наказатъ; заради това азъ мисля, ако тукъ се прибавятъ думитѣ, именно «служащитѣ лица», именно онѣзи, които умишлено сж направили злоупотребление, тѣ да се наказатъ, въ този случай се запазватъ и ограждатъ, както свободата, така и правата на гражданитѣ по изборитѣ и съ това мисля цѣльта, която се гони съ настоящий законъ, се постига и вѣрвамъ г-на М-ръ ще се съгласи на това.

Насалевски: Г-да! Вземахъ думата, за да отговоря на г-нъ Шивачева по чл. 80, (Тропание) сега чл. 87. (Прѣдсѣд.: Моля, пазете тишина). Който иска прѣдвиденото въ този членъ наказание да го нѣма. Азъ не зная защо толкова му бие въ очи, като вижда наказание и защо излиза толкова противенъ на наказания. Азъ мисля, че прѣдвиденото въ този чл. наказание е именно за да могатъ да ставатъ по-редовни избори. Тукъ е най хубаво казано и споредъ както каза г-нъ М-ръ, да се прибавятъ тия думи и свършена работа. Защо г-нъ Шивачевъ, като е отъ Троянъ се е прѣселилъ да живѣе въ Пловдивъ и ако той сега тамъ стои, то Пловдивскій градъ съвѣтъ не трѣбва ли да го записва въ своитѣ избирателни списъци, до като той не прѣдстави отъ Траянското общ. управление, какво му е било поведението, до тогава той не може да бѣде записанъ, за това е турнато тукъ това. А щомъ прѣдстави отъ общината си свидѣтелство, тогасъ има право да се запише, и въ закона е прѣдвидено това сжщо нѣщо, че той може да бѣде тогава записанъ. Ако ли безъ да прѣдстави такова свидѣтелство, го запишатъ по кефа му само, тогава право е да се накаже и лицето и кмета, които сж го записали и му е допустнато да гласува, когато той не е ималъ това право. Трѣбва да се прѣдвиди и това, че всѣко служащо или частно лице, като отиде въ друга община, хората ще го видятъ какъвъ е, но трѣбва да се каже, че всѣки, който прѣмине отъ единъ градъ въ други, или отъ една община въ друга, трѣбва да носи свидѣтелство отъ общ. управление отъ гдѣто е той и гдѣто е записанъ той, като избирателъ, да прѣдстави свидѣтелство за своето поведение, щото да може друга община да го приеме за гражданинъ и гласоподавачъ. (Гласове: Искерпанъ е въпросътъ).

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли нѣкой отъ г-да прѣдставителитѣ още да говори? (Никой не иска дума). Като не иска никой да говори, ще дамъ на вотирание чл. 86, както се прочете отъ г-нъ докладчика, съ прибавката отъ г-на М-ра Президента. Който не приема чл. 86 съ прибавената дума «умишлено», да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 87. Който въ мѣстото и врѣме на избора хули и въобще оскърбява съ думи бюрото или чѣкой отъ членовѣтъ му, наказва се съ затворъ отъ единъ до шестъ мѣсѣци. Ако оскърблението

е нанесено съ дѣйствие, оскърбителътъ се наказва съ затворъ отъ шестъ мѣсѣци до една година и съ глоба отъ петстотинъ до хилядо лева».

Комиссията както видите, г-да прѣдставители е турила думитѣ: «мѣстото и врѣмето», за да обозначи, че само онѣзи хули и оскърбления, които сж произнесени и хвърлени върху бюрото, само тѣ трѣбва да се считатъ за наказуеми, които сж произнесени въ мѣстото или въ врѣмето на избора на прѣдседателя или на нѣкои отъ членовѣтъ на бюрото, а не и ония, които би се направили далечъ отъ мѣстото на избора. Останалата частъ отъ члена е приета отъ комиссията безъ никакви измѣнения.

Байчевъ: Прочетений сега членъ отъ г-на докладчика, е членъ, който има доста ограничено и еластично значение и като такъвъ, той ще докарва нежелателни и произволни наказания на самитѣ избиратели; на пр. прѣдставете си, че единъ избирателъ забѣлѣжи нѣкои нередовности, или нѣкои несправедливости извършени отъ страна на бюрото и не одобри това и че това му неодобрене става съ единъ тонъ, който може би само, че е високъ, а съ изражение съвсѣмъ обикновено и пр. земе да говори защо правите това, какво е това отъ Васъ, защо не вземете мѣрки противъ вагабондлъцитѣ на Ивана или Драгана; това е беззаконие и произволъ, г-не прѣдседателю и пр. и че всѣчки тия нѣща се правятъ отъ лице, което не стои въ добри отношения съ прѣдседателя или съ нѣкои отъ самитѣ членове на бюрото. И да допуснемъ най-сетнѣ, че това лице, което прави въпроснитѣ тия нѣща, е оппозиция, а пъкъ бюрото е правителствено. Къдѣ е тогава гаранцията, че бюрото въ силата на това, нѣма да направи протоколъ, съ който да се даде подъ съдъ това лице, че то си е позволило да хули и да оскърбява съ думи бюрото, че го е наричалъ съ лоши думи и го е оскърбявалъ словѣсно? Трѣбва ли непременно да допуснемъ, че само бюрото може да извърши всичко въ кръга на закона, или че то не може да има пристрастие, или да не е заинтересувано въ самия изборъ и избирание на народни прѣдставители? Трѣбва всѣчки да бѣдемъ свободни, трѣбва всѣки избирателъ да има право поне да контролира дѣйствиата на самото бюро. Но може би да кажете, че именно това лице, което ще се дава подъ съдъ, като има съдъ, то съда може да го оневини. Истина може и да го оневини, но мене ми се струва, че несправедливо е единъ чловѣкъ, който не е направилъ никакво прѣстѣпление, да се тѣтри по сѣдилищата, по разни инстанции, първа и втора, и не знамъ каква си, защото това е свързано съ разноски и съ губение на врѣме. Понеже, както казахъ по-напрѣдъ, че съ този членъ е много лесно, за да може да се наказва всѣки избирателъ, за това ще помоля г-на М-ра, да се съгласи, щото този членъ отъ настоящий законъ да се унищожи, тѣй като цѣльта, която се гони съ него, се постига повече съ подирния членъ.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: Азъ мисля, г-да прѣдставители, че, ако г-нъ Байчевъ си припомнѣше съдържанието на чл. 66, не би направилъ това прѣдложение, което направи сега. Членъ 66 ъ искава всичко това, което иска г-нъ Байчевъ да каже. Той казва, че: «заявления по изборитѣ се подаватъ — въ деня на произвежданието му — на прѣдседателя на бюрото, а слѣдъ това на Нар. Събрание, което е единствения съдия за правилността и дѣйствителността на избора». Ако сега приемемъ забѣлѣжката, която той прави, то ще се ограничатъ правата на избирателитѣ, които имъ дава чл. 66 и който се простира, щото не само прѣдъ бюрото

да даватъ своитѣ заявления, но даже и на Нар. Събрание. Но тукъ се говори за хули и оскърбления къмъ бюрото, които могатъ да се произнесатъ въ врѣме на избора къмъ членоветъ на бюрото и които може да произведатъ стълкновение, както между избирателитѣ, така и между бюрото и съ това да се попрѣчи на избора. Комиссията именно това е искала, щото да ограничи всички тия спънки, които може да се случатъ при произвеждане на избора и за това именно комиссията е прѣдложила да се считатъ за хули и оскърбления наказуеми само тия, които се произнасятъ въ деня, т. е. въ врѣмето и мѣстото на произвеждане на избора, защото, ако бѣше, както е въ законопроекта, може да се произнесатъ такива хули и оскърбления, не само прѣдъ бюрото, но и вънъ другадѣ и такива хора затова не трѣбва да се наказватъ. Азъ мисля, че слѣдъ тия заявления, г-нъ Байчевъ ще бже удовлетворенъ и ще отстъпи своето прѣдложение.

Прѣдсѣд.: Г-нъ Китанчевъ има думата.

Тр. Китанчевъ: Отказвамъ се.

Прѣдсѣд.: Г-нъ Тилбеговъ има думата.

Хр. Тилбеговъ: Отказвамъ се.

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли още нѣкой отъ г-да прѣдставителитѣ да говори? (Нѣкой не иска думата). Който желаетъ да се говори, да си вдигне ржката. (Нѣкой не вдига). Дебатитѣ се прѣкрятъ.

Ще дамъ на вотирание чл. 88-й по проекта, който е по закона 8-7-й. Който не приема чл. 87-й, както се прочете отъ г-на докладчика съ измѣнението на комиссията, да си вдигне ржката. (Нѣкой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 88. Който съ викове или други непристойни дѣйствия наруши реда и тишината въ избирателното мѣсто, наказва се съ затворъ отъ петнадесетъ дни до единъ месецъ».

Комиссията прие този членъ безъ никакви измѣнения.

Тр. Китанчевъ: Г-да прѣдставители! Всеки отъ насъ е съгласенъ, щото за прѣстѣпникитѣ и прѣстѣпленията, които се случватъ въ врѣме на изборитѣ, да има наказание, и, колкото е възможно, то да бже по-строга, по-тѣжка за всички ония, които стѣсняватъ свободата на гражданитѣ при изборитѣ. Отъ друга обаче страна, желателно би било, да не могатъ нѣкои отъ членоветъ на бюрото или други лица да стѣсняватъ свободата на избирателитѣ, като се възползватъ отъ двусмислеността, неясността или прѣтѣлкуванията на нѣкои членове отъ настоящия законъ.

Тукъ въ чл. 89-й по проекта, който е сега 88-й, както се прие, казано е: «Който съ викове или други непристойни дѣйствия наруши реда и тишината въ избирателното мѣсто, наказва се съ затворъ отъ петнадесетъ дни до единъ месецъ». Когато се гласуваше чл. 37-й отъ наказателния законъ, и когато азъ прѣдложихъ, щото въ състава на бюрото да има по два члена отъ всяка партия, каза ми се отъ г-на М-ра Президента, че не е никому запрѣтено, отъ която партия и да билъ той, да стои и да наблюдава, какъ си върши работата бюрото. Ако тоя човѣкъ, който стои между избирателитѣ, да забѣлжи, че въ бюрото се вършатъ нѣкои нередовности и да заяви тоя малко по-енергично, не ще ли могатъ съ силата на този членъ да кажатъ, че той е докачилъ бюрото, че нарушилъ реда и тишината и да го наказатъ съ единъ месеченъ затворъ? Азъ мисля, че този членъ е излишенъ още и за това, защото въ чл. 57 отъ настоящия законъ, който сега става 56, казано е, че прѣдсѣдателя на бюрото бди върху реда

и тишината въ избирателното мѣсто, и, ако би нѣкой да направи гюрюлтия, дадено му е право да се обърне за съдѣйствие къмъ полицията и може да го извади отъ тамъ. Ако се прѣдвиди такъвъ случай, какъвто г-нъ М-ръ казва, както въ чл. 88 е прѣдвидено това наказание, т. е. да не би въ мѣстото на избора, да се явили нѣкои пияни или недобросѣвѣстни хора да вдигнатъ гюрюлтия и даже да почнатъ да се биятъ, ако би такова нѣщо се случило, то въ закона членъ 56 дава права на прѣдсѣдателя да го извади вънъ отъ избирателното мѣсто. Като е така, тогава азъ не виждамъ нужда тукъ отъ особень членъ на закона, който да прѣдвижда особено наказание за това. Азъ мисля, още и за това да се отмахне този членъ, защото твърдѣ е възможно, ако искатъ нѣкога, нѣкой по-влиятеленъ избирагелъ да го извадятъ отъ избора; може да се основатъ на този членъ. За да нѣма причина, за да не може да се дава възможностъ да ставатъ злоупотрѣбления, много хубаво ще бже, да се махне настоящия членъ, а пъкъ ако се махне, нѣма да се боимъ отъ безредици, защото въ чл. 57 сме дали право на прѣдсѣдателя на бюрото, подобни лица да ги вади отъ избирателното мѣсто. Заради това, азъ бихъ молилъ г-на М-ра, както и г-на докладчика, да се съгласятъ, щото този членъ, да се изостави.

М-ръ Стамболовъ: Г-да прѣдставители! По кой редъ ще ставатъ изборитѣ, указва се въ тоя законъ. Денътъ, когато се извършватъ изборитѣ, става денъ, какъ да кажа — да не кажа священъ — но денъ, въ който най-голѣмото право на народа се упражнява. Бюрото е раздѣлено на секции; всяка секция си има избирателнитѣ списъци и привикватъ избирателитѣ по списъцитѣ. Въ това врѣме се явяватъ 2—3 гюрюлтюджии, тичатъ на горѣ-на долѣ, като конѣе, викатъ и не оставатъ да станжтъ изборитѣ. Мене ми се чини, че тамъ, гдѣто ставатъ изборитѣ, е мѣсто присѣтственно за всеки избирателъ и е мѣсто, гдѣто българскитѣ граждани упражняватъ най-голѣмитѣ си права; слѣдователно, тамъ не трѣбва да се позволява да се правятъ неприлични дѣйствия и този, който върши подобни нѣща и затруднява упражнението на това право, трѣбва да се накаже. Друго нѣщо е онова, което се спомѣнува въ онзи членъ, който наведе г-нъ Китанчевъ — за хората, които нѣматъ право да присѣтствуватъ при изборитѣ. Тукъ се касае за тѣзи, които иматъ право да присѣтствуватъ и като присѣтствуватъ, вдигатъ гюрюлтия и правятъ всевъзможни прѣпятствия и затова такивато трѣбва да се наказватъ. Ако отиде нѣкой въ едно сѣдилище, гдѣто се сѣди единъ човѣкъ и докачи другитѣ съ думи, сѣдната има право да го арестува, а пъкъ тукъ се прѣдвижда наказание, защото чрѣзъ виканieto и гюрюлтията, която може да направи единъ безобразникъ, се отнема възможността на гражданитѣ да упражнятъ правата си. Ако неговитѣ викове сж справедливи, разбира се, нѣма да го наказатъ, но ако вика само за туй, защото извѣстно нѣщо не става по неговий кефъ, трѣбва да се накаже. И съмнѣние не може да има, че такивато трѣбва да се наказватъ, или изваждатъ вънъ, защото това право го има прѣдсѣдательтъ на бюрото, който е длъженъ да пази редъ и тишина при гласоподаванията. Ето защо е туренъ тоя членъ въ закона, а не съ цѣлъ да се злоупотрѣблява при изборитѣ. Щомъ ставатъ злоупотрѣбления, виждате, че е дадено право на избирателитѣ да даватъ заявления не само на бюрото, но да испращатъ оплаквания и до Нар. Събрание, нѣщо, което бѣше запрѣтено отъ прѣдшния законъ. За това нѣма какво повече да се говори тука, а трѣбва да се пази да не ставатъ злоупотрѣбления. Значи, трѣбва

да се гледа да не стават викания и тропания, като конѣ, но значи, да се има понятие, по кой начинъ трѣбва да се наказватъ тѣзи хора, за да не правятъ смущения, защото съ тропания и викания могатъ да ставатъ злоупотребления и пакъ виновниците да оставатъ ненаказани. Затова е туренъ тоя членъ въ закона и моля г-да прѣдставителитѣ да го приематъ, както е въ проекта. (Гласове: Искерпанъ е въпроса).

Ст. Ив. Цвикю: (Гласове: Искерпанъ е въпроса). Г-да прѣдставители! Много сж хората, които плачатъ за българскій народъ, но малко сж, които му помагатъ. Г-нъ Китанчевъ, става нѣколко пжти вече плаче и плаче за тоя българскій народъ (Прѣдсѣд.: Моля, г-на Цвикю да говори по прѣдмѣта). Но азъ, г-да прѣдставители, ще ви моля за едно нѣщо. Ако дѣйствително вий искате да ограждате българскій народъ съ добри закони, трѣбва строго внимание да обръщате, когато се вотира въ Нар. Събрание. Въ настоящъ членъ, който ний сега ще вотираме, се прѣдвиждатъ наказания такива, щото за едно малко викание, трѣбва да затворимъ единъ българинъ отъ единъ до три месеца, наказание много малко споредъ г-на М-стра прѣдсѣдателя. Е, че, моля ви се, г-да прѣдставители, английскій народъ ли сме ний, да имаме английскій характеръ, щото като се съберемъ 500—1.000 души да гледаме хладнокрѣвно? Не може да бжде аслж, когато се събератъ 100—500 души Българи, на едно мѣсто, да не вдигатъ гюрюлтия! (Смѣхъ). Заради това, г-да прѣдставители, азъ ще ви помоля, ако вий сте съгласни съ моето мнение, настоящото наказание, което се прѣдвижда въ тоя членъ, да не се заличава, но да се замѣни съ едно наказание отъ 25 до 200 л. глоба, което ще бжде справедливо и ще отговаря на едно ничтожно прѣстѣпление, извършено отъ единъ българинъ.

Хр. Тилбозовъ: Г-да прѣдставители! Казаха вече мнозина отъ г-да прѣдставителитѣ, че тоя е членъ на избирателний законъ, съ който се опрѣдѣля наказанието на тия лица, които съ викове или други непристойни дѣйствия (Чете чл. 88-й. Виждъ по-горѣ). Единъ отъ преждѣговорившитѣ, именно г-нъ Китанчевъ, подкрѣпенъ и отъ г-на Цвикю, казаха, че било желателно баремъ, щото туй наказание да се заличи отъ тоя членъ, (Цвикю: Не съмъ казалъ такова нѣщо.) защото, може би, да се намѣрѣтъ нѣкои отъ г-да прѣдставителитѣ при изборитѣ — извинете за выражение, — които да сж посмъркнали малко винце и да викатъ тамъ. Г-нъ Цвикю за по-силенъ аргументъ каза, че българскитѣ избиратели не били като англичанитѣ да гледатъ хладнокрѣвно за тия работи; но ний трѣбва да знаемъ, че нѣмаме работа съ англичанитѣ и за това желателно би било, колкото се може повече, да избѣгваме такивато неприятности и тѣмъ подобни работи, които се случватъ въ врѣме на изборитѣ, защото, както каза и г-нъ М-рътъ, тамъ се извършватъ твърдѣ интересни и важни работи. Наистина може би и ний и други нѣкои отъ насъ, да сж съгласни, щото такивато лица да не се наказватъ. То добро. Ами, ако се яватъ прѣдъ избора 5, 10, 15 или 20 души гласоподавачи и по диктовката на такива гюрюлтюджии вдигнатъ едногласно викъ прѣзъ цѣлото врѣме, до като трае избора и отъ тоя викъ не е възможно нито на членоветѣ на бюрото да викатъ по редъ избирателитѣ, нито послѣднитѣ да слушатъ имената си, тогава не е ли нагледно, г-да прѣдставители, че тѣ ставатъ причина да не може, да се произведе въ тоя день избора? Мене ми се струва, че такива викове, ако се вършатъ

прѣдъ изборитѣ, безъ да се наказватъ викачитѣ, твърдѣ рискуваме да се развалятъ изборитѣ и въ такъвъ случай 5—6 или 10 души избиратели да ставатъ причина, да се разтурватъ изборитѣ и послѣдствие на това, пакъ отъ ново да правятъ затруднения на правителството да назначава новъ день за изборъ; пакъ да напуснатъ избирателитѣ единъ недѣленъ день и пакъ отъ ново да гласуватъ, само и само, че Иванъ или Драганъ се нагласили да произвеждатъ викове и гюрюлтии. Като е думата, г-да прѣдставители, както говорихме и по рано, че искаме да имаме законъ за свободно избирание нар. прѣдставители, азъ ви моля всички да бждемъ съгласни, щото колкото се може повече да ограничимъ всѣко лице, което е склонно да нарушава реда и тишината при изборитѣ. Заради туй ви моля да приемете редакцията на тоя членъ, както е прѣдложена отъ г-на М-ра.

Китанчевъ: Г-да прѣдставители! Азъ ще кажа нѣколко думи да отговоря на онова, което се каза по моя адресъ. Ще възраза на г-на Цвикю, че, ако азъ съмъ партизанинъ по единъ въпросъ и плача за народа, можъ да кажа, че г-нъ Цвикю плаче повече за народа само по особенъ начинъ. Мене ми се струва, че такова нѣщо даже е срамно да се говори; ний сме повикани именно за това тукъ, за да говоримъ по въпроси отъ общо народенъ характеръ. Отъ друга страна, азъ ще се обърна сега да разглеждамъ доказателствата на г-на М-ра Прѣдсѣдателя, дали се дѣйствително толкосъ цѣни. Г-нъ М-ръ каза, че чл. 57 билъ за другъ родъ хора, или за тѣзи които не били записани въ избирателнитѣ списъци. 57-й чл. прѣдвижда, че прѣдсѣдателя на бюрото има право да пази реда и тишината по изборитѣ. Щомъ ставатъ нѣкои викания, или неприлични дѣйствия, на основание чл. 57-й, отъ настоящъ законъ, прѣдсѣдателя приканва избирателитѣ на редъ. Ако тѣ не се съгласятъ, той ги изважда внѣтъ отъ Събранието и дава му се право даже, ако се въспротиви нѣкой на неговитѣ распорѣждания, да вика полиция или войска. Ако ли нѣкой отъ избирателитѣ го обиди, 87-й чл. дава право на прѣдсѣдателя да го накаже, така, щото и наказанието споредъ тоя членъ е достатъчно. Колкото за това, че съмъ искалъ да защищавамъ нѣкои пияници, сами виждате, че не е вѣрно и не съмъ ималъ подобна цѣль. Ще кажа, че съществуването на 88-й чл. отъ закона е излишно, защото същото нѣщо се постига съ 57 и 87 членове. Щомъ нѣкой вика, бюрото му прѣдлага да излѣзе, ако се противи, вика полиция и ако и тогава не иска да излѣзе, законъ прѣдвижда наказание отъ 500—1000 лева. По-много отъ това наказание може ли да бжде? Понеже и безъ този членъ законъ е ясенъ и като виждамъ, че настоящъ членъ може да даде поводъ да става злоупотребление, моля да се отмахне, защото подобно нѣщо е прѣдвидено и въ чл. 57 и 87 отъ настоящъ законъ.

М-ръ Стамболовъ: Ако това, което се казва въ 87 чл. е прѣдвидено, съгласенъ съмъ да се махне, но това, което се указва отъ г-на Китанчева, нѣма го въ тоя членъ. Тукъ се говори за хора, които нарушаватъ реда и тишината и които правятъ непристойни дѣйствия. Какви сж и кои сж тѣ, нѣма да го описвамъ сега. За правата на прѣдсѣдателя, какво ще може да направи той, когато нѣкои викатъ и искатъ да нападатъ и пр. и пр., за тоза нѣщо не трѣбва и да ставатъ дебати. Ако въ деня на изборитѣ дойдѣтъ 5—6 души безъ да бждѣтъ пияни и тѣ, както каза г-нъ Цвикю, може да дигатъ гюрюлтия и не може да върватъ тихо и мирно изборитѣ, тѣ не прѣчатъ ли на изборитѣ? Не прѣчатъ ли на изби-

рателнитѣ права на българскитѣ граждани? Това не е ли прѣстѣпление? Защото като викатъ и правятъ различни непристойни дѣйствиа, то избирателитѣ не могатъ да гласоподаватъ свободно. На едни части на бюрото викатъ да дойдатъ гласоподавателитѣ, но прѣдъ тѣзи секция 5—6 души така викатъ, щото не може да чуемъ името си и тогава трѣбва да се спрѣтъ изборитѣ. Ако се навикатъ, добрѣ, но ако не се навикатъ и ако има нѣкои, които иматъ янки гърла и продължаватъ да викатъ, то трѣбва да се наказватъ. Кой ще ги накаже? Разбира се, че бюрото не може а само ще направи актъ и ще ги накаже Мировий Сѣдия. Ако се види, че този чловѣкъ дѣйствително е ималъ право да вика, нѣма да го наказватъ, защо чловѣкъ щомъ види едно злоупотрѣбление, може да излѣзе отъ себе си. Азъ мога за една лоша дума да излѣза отъ себе си и убия чловѣка и пакъ да нѣма наказание за постѣпката ми. Като виждамъ, че прѣдсѣдателя прави такова нѣщо — злоупотрѣбление — ще викамъ, ще дигамъ гюрултия, може да ме даджтъ подъ сѣдъ, но азъ ще прѣдставя доказателство, че дѣйствително викахъ, но виждахъ, че се правѣше прѣстѣпление, нарушаваше се закона. За това азъ не виждамъ тукъ никаква опасностъ, и виждамъ, че това, което е тукъ, нѣма смисълъ да бѣде въ другъ членъ. Но, ако бѣше прѣдвидено подобно нѣщо въ другъ членъ, щѣхме да махнемъ този. Колкото по-малко членове има единъ законъ толкова по-хубаво, но нѣма го, и заради туй е прѣдвидено тукъ. (Гласове: Искерпанъ е въпроса).

Прѣдсѣд.: Който желае да се говори още, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Значи, дебатитѣ се прѣкрятъ. Ще се вотира чл. 88. Който го не приема, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 89. Ония, които чрѣзъ лъжовни извѣстия, клѣвѣтнически слухове, или съ други подобни срѣдства, сѣ поискали да измаматъ, или сѣ измамили гласоподаването на избирателитѣ, наказватъ се съ затворъ отъ единъ месѣцъ до една година и съ глоба отъ сто до хилядо лева».

Коммисията го приема, както е редактиранъ въ законопроекта.

А. Байчевъ: Приемането на този членъ само отваря вратата на несправедливости и произволи, отъ колкото да принесе нѣкаква полза. Да се обясня. Ако изборитѣ ставатъ законни и редовни, то нѣма защо да се търсятъ никакви виновници, които съ лъжливи извѣстия и слухове сѣ искали да попрѣчатъ на гласоподавателитѣ. Че никаква цѣль съ него членъ не може да се постигне и че отваряме вратата на несправедливости, може да се види отъ това, което ще кажа. Азъ прѣди това ще моля М-ството да не разбира, че това, което ще говоря, ще се отнася лично за него, защото нѣмамъ намѣрение и причини да оскѣрбявамъ нѣкого. Азъ говоря въобще. Безразлично е за мене, кой е М-ръ, но азъ гледамъ какъ може само да бѣде практикуванъ този членъ. На примѣръ да прѣдположимъ, че на единъ околийски началникъ му е прѣдписано, прави какво правишъ, да прѣкарашъ непрѣменно за кандидати тия, за които ти е приказано. Прѣдставете си, че околн-къ съобщава явно или тайно, че М-ството или че Н. Ц. Височество сѣ казали, че тия сѣ лицата, които могатъ само да докаратъ на България извѣстни морални или материални ползи и че безъ тѣхното избиране може би България ще пропадне. Сега питамъ, кой е именно този, който ще повдигне процесъ противъ

околийскій началникъ, или противъ агентитѣ на властѣта? И да допуснемъ, че се повдигне процесъ, кой е именно този сѣдъ, който ще има тѣзи гражданска доблестъ, да се произнесе, да се накаже този началникъ? Азъ не искамъ да привождамъ примѣри, за това, защото макаръ такива нѣща да сѣ се срѣщали и по тѣхъ именно можемъ да направимъ заключения, за да не се каже, че се ползувамъ съ свободата на словото, което ми се дава да обиждамъ нѣкого. Да допуснемъ сега противното, дѣто именно най-много сѣ отворени вратата на произвола и на въпиющитѣ беззакония. Да допуснемъ, че въ единъ центръ успѣе опозицията. Не може ли слѣдъ това агентитѣ на властѣта, било началника или пристава, за да може да се рекомандуватъ прѣдъ своето началство и да отхвърлятъ отъ себе си отговорността, че не могли да произведатъ изборитѣ въ полза на правителството, ще взематъ да говорятъ, че избора не стана само за това, че влиятелнитѣ лица, които говорѣхъ, че еди-кой М-ръ билъ такъвъ, че еди-кой началникъ билъ иначе, да съставятъ актъ и ето ви вамъ раскарвание на праздно хората. Не ще съмнѣние, че за да стане това, то е лесно. Началника, като прѣдставителъ на властѣта, ще накара да се състави единъ протоколъ и съ силата си даже, може да накара нѣколко лица, които да го подпишатъ и съ това лицето, което може би нѣма и извѣстие за това, а само защото е ималъ влияние въ страната, да се раскарва по сѣдилищата и да губи напразно врѣмето си и да харчи толкова пари даромъ.

Както виждаме, нито въ единия случай, нито въ другия никаква цѣль отъ интересъ или общественъ характеръ не се постига, а ще станатъ само несправедливости. Вслѣдствие на това, азъ ще помоля г-на М-ра Президента да се съгласи, да се исхвърли този членъ, който нѣма никаква обществена полза и даже може би да послужи по-скоро да се докаратъ нѣкои голѣми несправедливости.

Ив. Халачовъ: Членъ 90, до колкото мога да разберъ азъ, е членъ, който се отнася до личнитѣ хули или клѣвети на избираеми лица, или на единъ кандидатъ при извѣстно бюро. Членъ 90 споредъ мене не може да прѣдвижда наказание за клѣвети или хули, отправени къмъ едно избираемо лице, защото право да се потъжи едно наклѣветено въ нѣкои случаи, не може да възбуди d'office, по какво и да е законодателство, защото първо и необходимо, което може да се възбуди въ единъ процесъ за хули или клѣвети, трѣбва субекта, който е охуленъ да бѣде обжалванъ. Азъ питамъ какъвъ е начина на сѣдението за едно наклѣветено лице, когато то ще отсѣтствува и въ какво положение ще се намѣри оклѣветеното лице, когато въ негово отсѣтствие извѣстно подсѣдимъ лице, което се обвинява d'office отъ властѣта, че е наклѣветилъ или хулилъ, ще доказва неговата правина или кривина, а само наклѣветеното лице нѣма да присѣтствува, като страна да се защити и да оборва всичкитѣ доводи на противника? Слѣдователно щомъ можемъ да излизаме отъ такъвъ начинъ въ този процесъ, че процедурата трѣбва да бѣде таква, то естествено се поражда, че чл. 90 не може да съществува и че властѣта d'office за клѣвета спрямо честни лица, нито въ никое законодателство е прието да доказва, нито въ нашето не може да се приеме да доказва и ако се приеме това нѣщо, споредъ мене, ще бѣде ново нѣщо и нѣма да бѣде основано на никакво право и юридически принципъ. Това ще бѣде тѣй да кажа, сейби вержъръ, телялъ вермесь и обратно. Тогава ще бѣде туй правителството вънъ отъ веѣка страна, да защити частнитѣ прѣстѣпления, каквито сѣ клѣ-

ветитѣ и хулитѣ. Заради това, моето мнение е, ако би да има наказание за тѣзи, които хулят по неприличен начинъ, защото тъй го разбирамъ азъ, защото тѣ порицаватъ съперника си, нека се намѣри другъ начинъ за наказание, нека се прѣдостави право на охуления или оклѣветения, да се тѣжи по частна жалба. Ако е оклѣветенъ нека се сѣди прѣдъ сѣдилищата, за да запази своята честъ. Пъкъ ми се струва, че никога нѣма да се намѣри човѣкъ, който е охуленъ и оклѣветенъ мимо всѣкаква властъ да възбуди процесъ срѣщу хулителя или клѣветника. Ако приемемъ този членъ, значи за едно и също прѣстѣпление да прѣдвидиме два вида наказания.

За туй азъ съмъ на мнѣние, че, ако е цѣльта да се вземжтъ строги мѣрки срѣщу тѣзи, които хулятъ и клѣветятъ противъ единъ избираемъ — по моето мнѣние е, че никакви мѣрки не могатъ да се вземжтъ, — въ такъвъ случай нека се изнамѣрятъ нѣща по-модерни, нѣща по приемливи, но така да се тури, който клѣвети и хули, азъ не можъ да се съглася. Ами, че ний имаме десетъ годишна практика. Кажете ми моля ви се, които сте избрани, които сѣ отивали да хулятъ своитѣ съперници и да казватъ макаръ, че е добръ Минчо Цачевъ или Халачовъ, нѣма да ги избираме. На тѣзи основания азъ мисля, че справедливо би било за едно прѣстѣпление да не направимъ два закона. Да не смѣтаме частнитѣ прѣстѣпления съ прѣстѣпленията по изборитѣ. Да не допустимъ въ частнитѣ прѣстѣпления да се мѣси властта и да ги квалифицираме отъ частни въ общи и тѣ да не наричатъ клѣветата общо прѣстѣпление и да не правимъ прокуроритѣ да пишжтъ актове за частни хули и за туй чл. 90 му е мѣстото да се изхвърли отъ тукъ.

М-ръ Стамболовъ: Най-напрѣдъ въ този членъ върви алинеята «лжовни извѣстия». Може да питатъ, г-да прѣдставителитѣ, като какви сѣ тия лжовни извѣстия. Напр. въ извѣстенъ градъ се избира единъ кандидатъ, който живѣе въ София; избира се, да кажемъ, въ г. Руссе. Тѣзи, които искатъ да побъркатъ на неговата кандидатура, изваждатъ една телеграмма и казватъ, че кандидата Димитръ Петковъ, който е отъ София, е умрѣлъ. Тогава, които повѣрватъ на това, нѣма да го избержтъ, при всичко, че тая телеграмма е лжлива. Или напр. да кажемъ, че въ Търново идатъ хора отъ селата да гласоподаватъ. Напр. въ Търново отиватъ отъ село Самоводене; срѣщатъ ги хората на дервента и имъ казватъ: въ града има убити хора; не отивайте да гласоподавате, и тѣ, уплашени, вържатъ се, само да не бѣдѣтъ убити. Или пъкъ други нѣкои клѣветятъ за тия, които се избиратъ; други нѣкои въспрѣпятъ на изборитѣ на извѣстни избиратели да подажтъ своитѣ гласове, а по този начинъ измамватъ резултата на гласоподаването. Тукъ съ туй не искамъ да запрѣта агитациитѣ, но едно нѣщо има, което малко се вижда разумно, то е: какъ ще се доказватъ клѣветническитѣ слухове; дали ще ги доказва само лицето, което е пострадало, или прокурорътъ, или пъкъ нѣкои избиратели. Тукъ не е въпросътъ кой е наклѣветенъ; въпросътъ е, че съ клѣветитѣ, които сѣ пуснѣти, резултата на изборитѣ се измѣнява. Слѣдователно нѣма да се гледа, частно ли лице се оплаква или не, а ще се гледа, дали то е истина или не; ако е клѣвета или лъжа и по този начинъ се измѣнилъ резултатътъ на изборитѣ, трѣбва да се накажатъ тия, които сѣ я пуснали. А може да се лъже и да се правятъ клѣвети толкова много, што не може да се изброятъ всичкитѣ; на тѣхъ полето е широко. Но най-послѣ

ако г-да прѣдставителитѣ мислятъ, че ще бѣде добръ да се заличатъ думитѣ «клѣветнически слухове», то азъ съмъ съгласенъ да се заличатъ. Тогасъ членътъ ще остане да гласи така: «Ония, които чрѣзъ лжовни извѣстия или съ други подобни срѣдства сѣ поискали да измаматъ или сѣ измамили гласоподаването на избирателитѣ и пр.». Искамъ да кажа на г-да прѣдставителитѣ, че чл. 89 въ настоящъ законъ е чл. 40 отъ съществуващия законъ. Съществувалъ ли е този членъ въ всичкитѣ избирателни до сега закони и дали има наказания по него или не, не съмъ събиралъ свѣдѣния, но по всѣка вѣроятностъ, азъ мисля, че нѣма наказанъ никой. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

П. Вълнаровъ: Отказвамъ се. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

Прѣсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по чл. 89 отъ тоя законъ? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ да се говори още, да си вдигне ржката? (Никой не вдига). Значи, дебатитѣ се прѣкрачаватъ.

Ще дамъ на вотирание чл. 89. Който не приема този членъ, както го редактира г-нъ М-ръ, съ изхвърляне на думитѣ «клѣветнически слухове», да си вдигне ржката? (Никой не вдига). Значи приема се.

Докл.: Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

«Чл. 90. Който безъ знанието на прѣсѣдателя на бюрото доведе въ избирателното мѣсто или около него въоръжена сила, наказва се съ затворъ отъ една до петъ години и съ глоба отъ хилядо до петъ хиляди лева».

Комиссията го прие безъ измѣнение.

Прѣсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 90-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл. Д-ръ Стояновичъ: (Чете):

«Чл. 91. Който отнеме, строши или открадне нѣкоя избирателна кутия, доклѣ находящитѣ се въ нея бюлетини не сѣ провѣрени, наказва се съ затворъ отъ двѣ до петъ години и съ глоба отъ двѣ до петъ хиляди лева».

Същото наказание се налага и на ония, които съ вѣтъ, заплашване или бой разгонятъ избирателитѣ и станжтъ причина да не може да се извърши избора».

Комиссията го приема безъ измѣнение.

Прѣсѣд.: Ще се вотира. Който не приема чл. 91-й, както се прочете отъ г-нъ докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 92. Който умишлено не пише точно прѣброителнитѣ листове, или дневника за избора, или пъкъ прибави или измѣни нѣщо въ тѣхъ, слѣдъ като тѣ сѣ били подписани, наказва се съ затворъ отъ шестъ мѣсѣци до двѣ години».

Комиссията го прие безъ измѣнение.

Прѣсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 92-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 93. Когато виновнитѣ въ дѣлата показани въ чл. чл. 86 до 90 отъ настоящия законъ, сѣ държавни или общински чиновници, или членове отъ бюрото, наказанието се удвоява».

Комиссията го приема безъ измѣнение, само заличи двѣтъ цифри 96 и 99, като печатни погрѣшки, а цифритѣ 87 и 91 замѣниха се съ 86 и 90.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 93-й, съ направенитѣ поправки отъ комиссията, да си вдигне ржката (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 94. Непрѣдвиденитѣ по настоящия законъ прѣстѣпни дѣяния, извършени въ избирателното мѣсто, се наказватъ по общия наказателенъ законъ».

Комиссията го приема безъ измѣнение.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 94-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 95. Дѣлата за прѣстѣпления по изборитѣ се възбуждатъ направо отъ обвинителната властъ или по заявление отъ избирателното бюро, а така също и отъ всѣки избирателъ. Заявленията по тия дѣла се подаватъ до истичанието на единъ мѣсѣцъ, слѣдъ деня на избора, слѣдъ който срокъ, ако се подадѣтъ, оставатъ безъ послѣдствие».

Комиссията го приема бѣзъ измѣнение, само една малка частъ отъ г-да членовѣтъ на комиссията не се съгласи, щото обвинителната властъ да има право да възбужда такива дѣла и искаше, щото обвинителната властъ да нѣма това право.

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 95-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Докл.: (Чете):

«Чл. 96. Изложенитѣ въ настоящий законъ прѣстѣпления се сѣдятъ въ общитѣ сѣдилища».

Комиссията го приема безъ измѣнение.

Ив. Халачевъ: Понеже въ чл. 96-й е казано: «изложенитѣ въ настоящий законъ прѣстѣпления се сѣдятъ въ общитѣ сѣдилища», искамъ да ми се дадѣтъ обяснения отъ г-на докладчика, като политическиѣ прѣстѣпления понеже съ особенъ законъ се сѣдятъ: какъ ще се сѣдятъ тѣ, съ сѣдебни засѣдатели ли или редовно само съ съставѣтъ на обикновеннитѣ сѣдилища?

Докл. Д-ръ Стояновичъ: Въпросѣтъ, какъ ще се сѣдятъ тия прѣстѣпления, се разисква доста на дълго въ комиссията, и най-подиръ тя дойде до заключение, че е по-добрѣ да се сѣдятъ отъ обикновеннитѣ сѣдилища въ съставѣтъ, който иматъ, безъ сѣдебни засѣдатели. Дѣйствително, имаше доста отъ г-да членовѣтъ на комиссията, които бѣха на мнение, че трѣбва тия прѣстѣпления да се сѣдятъ съ сѣдебни засѣдатели. Ако разгледате, г-да прѣдставители, прѣстѣпленията, които се сѣдятъ по закона за изборитѣ и ако разгледате какъвъ ще бѣде съставѣтъ, когато се сѣдятъ такива прѣстѣпления съ сѣдебни засѣдатели, азъ вѣрвамъ, че вий сами ще се убѣдите, че по-добрѣ ще бѣде и по-голяма гаранция ще има, за да може човѣкъ да намѣри правото си, когато се сѣди само отъ обикновения съставъ на сѣдилищата, отъ колкото, ако въ съставѣтъ влизатъ и сѣдебни засѣдатели. Въобразете си такъвъ случай, че се сѣдите за едно прѣстѣпление, което ще се гледа отъ едно сѣдилище, въобразете си, че тия сѣдебни засѣдатели сѣ отъ партия противна на онзи, който има да се сѣди. Азъ ви питамъ: дали ще може да имате

гаранция, че този човѣкъ, който се сѣди съ такива сѣдебни засѣдатели, ще бѣде по-добрѣ гарантиранъ, отъ колкото, ако се сѣди съ обикновенний съставъ на сѣдилището? Членовѣтъ на обикновенний съставъ на сѣдилището ще испитатъ по-хубаво работата, а сѣдебнитѣ засѣдатели не сѣ задлѣжени отъ никой законъ, да испитватъ работата, а ще сѣдятъ само по съвѣсть. Кажете ми: какъ ще дадѣтъ правото на онзи подсѣдимъ, който е противъ тѣхъ? Ще го намѣрятъ непрѣменно виноватъ. На тия основания, болшинството на комиссията прие, че е по-справедливо и по-законно прѣстѣпленията по изборитѣ да се разглеждатъ отъ обикновенний съставъ на сѣдилищата, а не съ сѣдебни засѣдатели. На това мнение на комиссията и г-нъ М-стрѣтъ е съгласенъ.

Ив. Халачевъ: Сега азъ ще обърна вниманието на г-да прѣдставителитѣ върху този въпросъ: дали ний трѣбва да приемемъ, щото прѣстѣпленията, които се наказватъ споредъ този законъ, да бѣдѣтъ сѣдени отъ обикновеннитѣ сѣдилища и то при какъвъ съставъ? Ето въпросѣтъ, по който трѣбва да се произнесемъ.

Извѣстно ви е, г-да прѣдставители, че у насъ има два вида сѣдове: първитѣ сѣ постоянни и общи сѣдове, а вторитѣ единъ видъ, като смѣсени между жюри и не жюри, нарѣчени съ сѣдебни засѣдатели. Отъ друга страна вий сами съзнавате, че прѣстѣпленията, за които се казва въ тоя законъ, ще се вършатъ въ изборитѣ и ще бѣдѣтъ отъ характеръ политически. Отъ друга и третя страна ще бѣде нѣкъ и интересно да се знае: дали разбирателството на такива дѣла, които азъ наричамъ политически, дали тѣхното разбирателство трѣбва да бѣде само отъ трима души сѣдии, за да може да излѣзне единъ човѣкъ оправданъ или осѣденъ и да бѣде удовлетворенъ отъ участъта, която ще го сполѣти съ една присѣда, или пѣкъ съставѣтъ на обикновеннитѣ сѣдилища трѣбва да бѣде заедно съ сѣдебни засѣдатели? Азъ казвамъ, че въ такъвъ единъ случай тамъ, гдѣто играятъ партизански интереси, изисква се не само у насъ, но и въ други държави, щото такъвъ човѣкъ, като се сѣди, да се сѣди не само при състава отъ обикновеннитѣ сѣдилища, но още и при сѣдебни засѣдатели. Не искамъ да кажа, че се съмнѣвамъ въ безпристрастието на постояннитѣ чиновници-сѣдии, но казвамъ, че понеже съставѣтъ на общитѣ сѣдилища е най-много отъ трима души, по-добрѣ е да има и трима души други, които познаватъ този, когото ще сѣдятъ. Именно тия трима души, които ще бѣдѣтъ сѣдебни засѣдатели, излизатъ отъ тая срѣда, отъ която излиза и обвиняемия.

Казвамъ въ такъвъ случай, ще може прѣстѣплението да бѣде разрѣшено по-правилно и по-добросъвѣстно и съставѣтъ ще може да се произнесе по-положително за виновността или невинността на подсѣдимия. Азъ мисля, че има още и други причини, не само че прѣстѣпленията може да бѣдѣтъ политически. Вие виждате, че наказателната частъ на избирателния законъ е доволна строга, даже нѣщо по-строга, отъ колкото азъ могъ да прѣдполагамъ. Ний имаме прѣстѣпления прѣдвидени въ чл. 90 отъ настоящий законъ, които се наказватъ съ затворъ отъ една до петъ години максимумъ. (Чете): «Ако нѣкой доведе безъ знанието на прѣдсѣдателя на бюрото въ избирателното мѣсто или около него въоръжена сила», — значи, прѣстѣплението по което ще може да бѣде наложено наказание, ще надминува компетентността на сѣдитѣ отъ общитѣ сѣдилища, или съ други думи, ще туримъ въ разрѣзъ или ще отнемемъ правата на

сѣдебнитѣ засѣдатели, тамъ гдѣто закона имъ дава право. Ако не се лъжа, чл. 20 отъ допълнението къмъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила прѣдвижда, че прѣстѣпления, които влѣкѣтъ наказание по-тѣшко отъ три години въ окови, такива прѣстѣпления се сѣдятъ въ присѣдствіето на сѣдебни засѣдатели. Ако сега земемъ за прѣстѣпленията отъ 1 до 5 години виновнитѣ да се сѣдятъ безъ участието на сѣдебни засѣдатели, тогава казвамъ, ще увеличимъ компетентността на общитѣ сѣдилища и ще намалимъ компетентността на сѣдилищата, които сѣ съ сѣдебни засѣдатели. Струва ми се, че ако приемемъ редакцията, тъй както е въ члена, въ данный случай, до като нѣма внесено прѣдложение за намаление или увеличение компетентността на общитѣ ни сѣдилища, казвамъ, компетентността го изиска, щото въ данный случай да примѣнимъ настоящитѣ прѣстѣпления въ наказателната часть на избирателния законъ да бѣдѣтъ сѣдени въ общитѣ сѣдилища съ участието на сѣдебни засѣдатели. Въ такъвъ случай ще има субурдинация, както между сѣществующитѣ сега закони, а така сѣщо ще има субурдинация и между самия характеръ на избирателнитѣ прѣстѣпления.

Тия, въ кратко казани, сѣ моитѣ мотиви, които ме каратъ да правя това прѣдложение, и азъ вѣрвамъ, че г-да прѣдставителитѣ ще се съгласятъ да приематъ, щото прѣстѣпленията, прѣдвидени въ този законъ, да бѣдѣтъ сѣдени въ общитѣ сѣдилища при участието на сѣдебнитѣ засѣдатели.

М-ръ Стамболовъ: Въ чл. 96 е казано, че прѣстѣпленията по настоящий законъ ще се сѣдятъ въ общитѣ сѣдилища. Съ това съставителитѣ на тоя законъ искали сѣ да кажатъ, че нѣма да има нѣкои особенни сѣдилища ad-hoc, за да сѣдятъ тия прѣстѣпления, но ще се сѣдятъ въ сѣдебнитѣ мѣста, гдѣто се сѣдятъ и всѣхнитѣ прѣстѣпления, съ една дума, опрѣдѣлява се подсѣдността на тия прѣстѣпления. Подъ думата общи сѣдилища азъ съмъ разбираалъ сѣдилищата, които сѣществуватъ въ България и които сѣдятъ всѣхнитѣ други прѣстѣпления. Въ този законъ има наказания, които могатъ да се налагатъ само отъ Мировитѣ Сѣдии. Напр. въ чл. 81-й се прѣдвижда наказание глоба отъ 100 до 300 лева и затворъ отъ 1 недѣля до 1 мѣсѣцъ. Това наказание ще се налага отъ Мировитѣ Сѣдии. По-нататѣкъ пѣкъ има членове, които прѣдвиздатъ наказания отъ 15 дена до 1 мѣсѣцъ, именно чл. 87 и тѣ ще се сѣдятъ отъ Мировитѣ Сѣдии. Когато обаче прѣстѣплението е по-голѣмо, дѣлото ще се завежда прѣдъ окръжнитѣ сѣдилища. Наказанието по туй прѣстѣпление е такова, че се сравнява съ прѣдвиденото въ чл. 20 отъ допълнението къмъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила и тогава нѣма съмнѣние, че щомъ се сѣди въ общитѣ сѣдилища, ще се сѣди, както се сѣдятъ тия дѣла прѣдъ тия сѣдилища, т. е. тамъ, гдѣто трѣбва да има сѣдебни засѣдатели, тѣ ще присѣдствуватъ, а тамъ гдѣто не трѣбва, нѣма да присѣдствуватъ. Ако наказанието е малко наказание, да кажемъ отъ 1 мѣсѣцъ до 1 година, нѣма да има сѣдебни засѣдатели, а ако то е по-голѣмо, прѣдвидено въ чл. 20 отъ допълнението къмъ Врѣменнитѣ Сѣдебни Правила, тогава ще зематъ участие и сѣдебнитѣ засѣдатели. Сега, кое е по-добро, остава на Събранието да рѣши. Дали е по-добрѣ да се даде право на избирателитѣ, които сѣ извършили прѣстѣпленията, да се сѣдятъ отъ самитѣ избиратели, — това пѣкъ остава на Събранието да рѣши. Защото, г-да прѣдставители, прѣдставете си, че се сѣди единъ човѣкъ отъ една партия, да кажемъ на пр. отъ Цанковиститѣ и го сѣдятъ сѣдии

Консерватори, които въ извѣстни избори сѣ имали своитѣ кандидати. Сѣдебнитѣ засѣдатели сѣ отъ противната партия на тѣзи, които се сѣдятъ. Нѣма съмнѣние, че сѣдебнитѣ засѣдатели, които сѣ забързани въ тая борба, ще бѣдѣтъ не безпристрастни. По инатъ ще гледатъ да осѣдятъ противника си. Или прѣдставете си, г-да прѣдставители, инѣкъ работата, че сѣдебнитѣ засѣдатели сѣдѣтъ единъ свой партизанинъ. Случва се въ нѣкое врѣме, че азъ съмъ на пр. даденъ подъ сѣдъ, либералъ съмъ и засѣдателитѣ сѣ тоже либерали. Ще дойдѣтъ тия хора да ме сѣдятъ, а вий знаете, г-да прѣдставители, че гласѣтъ на засѣдателитѣ е рѣшающъ. Каквото кажатъ тримата сѣдебни засѣдатели, тримата души сѣдии не могатъ да направятъ нищо противъ казаното отъ засѣдателитѣ, ако и да сѣ убѣдени въ противното. Азъ могъ да ви кажа примѣръ за Кутловица. Става бунтъ противъ държавата и понеже имаше въ Ломското сѣдилище сѣдебни засѣдатели, прѣстѣпницитѣ се оправдаха, оправдаха ги засѣдателитѣ. Сѣдиитѣ бѣха безсилни. Извършили хората прѣстѣпление, убивали, избирали Руский царъ за прѣдставитель, бунтуваха се, но сѣдилището не може да ги осѣди; сѣдиха ги засѣдатели, които ги оправдаха. Ако искате всичкитѣ тия наказания да останатъ нула, турнете прѣстѣпленията по избирателния законъ, да се сѣдятъ съ сѣдебни засѣдатели. Мене ми е се сѣщото, но бѣдете увѣрени, че цѣльта, която се гони, да се наказватъ прѣстѣпницитѣ и нарушителитѣ на закона, нѣма да се постигне, защото, може би, тия, които сѣ интелектуалнитѣ виновници на прѣстѣплението, ще дойдѣтъ да сѣдятъ тия, които сѣ тѣхни ордия. Азъ могъ да кажа, на г-да прѣдставителитѣ, че тия, които се избиратъ за прѣдставители, нѣма да се бъркатъ въ изборитѣ, но тѣ пускатъ нѣколко души, които агитиратъ за тѣхъ, каквито се намиратъ на всѣко мѣсто, и имъ казватъ: и виновати да се окажете, ний ще ви сѣдимъ; наши сѣ сѣдебнитѣ засѣдатели ще ви оправдаемъ даже и убийство да направите. Постигната ли е цѣльта, ако има сѣдебни засѣдатели при сѣдението на прѣстѣплението по изборитѣ? Нѣкъ има и такива прѣстѣпления, които се наказватъ отъ три мѣсѣца до 1 година, които да се сѣдятъ съ сѣдебни засѣдатели, ще бѣде смѣшно. Послѣ има и друго, че нашитѣ хора не сѣ толкова ищахли да ходятъ да се сѣдятъ по сѣдилищата. Азъ искамъ да ви попитамъ: гдѣ сѣ станали процеси по прилагане на избирателния законъ и дали, като не сѣ станали процеси, не сѣ станали злоупотрѣбления и нарушения на нѣкои членове отъ сѣществующий избирателенъ законъ? Хората бѣгатъ отъ сѣдилищата. Ако има нѣкои процеси по изборитѣ, разбира се, тѣ повече сѣ възбуждени отъ правителството, защото ставатъ такива работи, които не могатъ да се търпятъ. Убиватъ се хора и прѣстѣпницитѣ трѣбва да се сѣдятъ. Ето защо, като земемъ характера на нашия народъ, отъ друга страна учрежденията, които сѣ скопчани съ прилагането на този законъ, като земемъ прѣдъ видъ, че институтътъ на засѣдателитѣ не е у насъ на пѣлно приложенъ, и, че нѣма никаква гаранция, че ще има безпристрастие, по-добрѣ е да остане, както е въ закона: «Прѣстѣпленията по изборитѣ се сѣдятъ въ общитѣ сѣдилища». За прѣстѣпленията, които сѣ по-голѣми или които сѣ прѣдвидени въ чл. 3, 16 и 33 отъ наказателния кодексъ, за тѣхъ ще да се сѣдятъ прѣстѣпницитѣ съ жури наедно съ сѣдиитѣ на общитѣ сѣдилища, а за другитѣ малки прѣстѣпления, само отъ общитѣ сѣдилища ще се сѣдятъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

Тр. Китанчевъ: Станахъ да кажа още нѣколко думи върху чл. 96-й, който подлѣжи да се гласува и азъ прѣдлагамъ да се гласува или споредъ моето прѣдложение за измѣнението му, или же моето прѣдложение да стане като забѣлѣжка къмъ членитѣ, въ която да състои слѣдующото: «когато тѣзи прѣстѣпления се сѣдятъ въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища, сѣдението винаги става съ участието на сѣдебни засѣдатели» Азъ съмъ на сѣщото мнение, г-да прѣдставители, както и г-нъ Халачевъ, че прѣстѣпленията, които сѣ прѣдвидени тукъ, трѣбва да се сѣдятъ при сѣдебни засѣдатели. Сѣдебнитѣ засѣдатели сѣ прѣдвидени по нашитѣ закони за това, защото тѣ сѣ отражение на общественната съвѣсть. И когато въ прѣстѣпленията по изборъ тѣ нѣма да се допускатъ тѣ, защо тогава тѣ се допускатъ при другитѣ прѣстѣпления? Каза се, че тѣ не трѣбватъ за това, защото безъ сѣдебни засѣдатели по-добъръ се сѣди. Това каза г-нъ докладчикъ, но нека ми позволи, да не се съглася, както вѣрвамъ, че и мнозина, отъ г-да прѣдставителитѣ, не ще да се съгласятъ. Ако би дѣйствително е тѣй, както каза г-нъ докладчикъ, и ако съ това е съгласенъ и г-нъ М-ръ, тогава не зная, защо още се търпи този институтъ въ нашитѣ сѣдилища. Ако сѣ тѣ толкова докачителни, ако тѣ сѣ толкова партизани, тогава заповѣдайте, унищожете ги и нека останатъ само сѣдиитѣ, само короннитѣ чиновници. Даде се за доказателство това, което казва г-нъ М-ръ Президентъ, както и г-нъ докладчикъ, че било по-добъръ безъ сѣдебни засѣдатели, защото въ тѣхъ се имало съмнѣние, че ще бѣдѣтъ винаги партизани. Но, ако е това доказателство, тогава азъ питамъ, както г-на М-ра, тѣй и г-на докладчика, могатъ ли тѣ съ увѣренность да кажатъ, че и сѣшитѣ, короннитѣ тѣзи чиновници не сѣ партизани и че нѣма между тѣхъ такива? Вий знаете, г-да прѣдставители, че сѣдебнитѣ засѣдатели, когато влизатъ въ залата на сѣдебното засѣдание, даватъ клѣтва, такава клѣтва, каквато даватъ и самитѣ сѣдии, — впрочемъ тѣ за всѣки пѣтъ. Коя е гаранцията, че сѣдиитѣ ще сѣдятъ право за насъ и вънъ отъ партизански съображения. Нали е клѣтвата? Коя е за насъ сѣщо гаранцията, че сѣдебнитѣ засѣдатели ще сѣдятъ съвѣстно, безъ влияние на партизанство? Нали е пакъ клѣтвата? Или мислитѣ, че клѣтвата е повече цѣнна за короннитѣ чиновници, отъ колкото за сѣдебнитѣ засѣдатели? Ако е тѣй, тогава съгласенъ съмъ да кажа, че дѣйствително сѣдебнитѣ засѣдатели сѣ повече партизани. Ако се прѣдостави, щото само короннитѣ чиновници да сѣдятъ процеси, когато се съмняваме въ сѣдебнитѣ засѣдатели, че шѣли да се влияятъ отъ партизански страсти, тогава значи, ний оставяме да рѣшаватъ само тия, които правителството назначава на служба, само като чиновници, и слѣдователно, съ това ний даваме по голѣма сила на правителството да влияе при рѣшението за тия прѣстѣпници. Тѣй що о, доказателствата наведени отъ г-на М-ра Президента, както и отъ г-на докладчикъ, че въ отсъствието на сѣдебни засѣдатели ще става сѣдението по-безпристрастно, не може да се приематъ. Защото, азъ както и по-прѣди казахъ, за насъ гаранцията, както къмъ короннитѣ чиновници — сѣдии, така и къмъ сѣдебнитѣ засѣдатели е клѣтвата, която тѣ даватъ, прѣдъ своята съвѣсть. Ако не вѣрваме ни сѣдебнитѣ засѣдатели, ни сѣдиитѣ за тая клѣтва, тогава не зная. Ако се приеме, че сѣдението става при сѣдиитѣ много безпристрастно, че тѣ никога не се влияятъ и сѣ съвършенно независими по законитѣ, да, но може ли да се откаже, че не сѣ се случили противни работи. Тѣй

щото, ако не вѣрваме на сѣдебнитѣ засѣдатели, че ще бѣдѣтъ безпристрастни, трѣбва да не вѣрваме и на ония прѣсѣди, които сѣ излѣзли въ тѣхно присѣствие. Отъ точка зрѣние такава, азъ съмъ на мнение, че трѣбва да се приеме непрѣменно, щото сѣдебни засѣдатели да присѣствуватъ при това сѣдение; защото, както има доказателства, и ставало е, че сѣдебнитѣ засѣдатели, както каза г-нъ М-ръ, по нѣкога рѣшавали не безпристрастно, когато напр. сѣ били обвинявани тѣхни противници; така сѣщо, азъ можъ да приведа фактъ, когато се сѣдятъ хора само отъ чиновницитѣ сѣдии и сѣ осѣдени несправедливо. Ако Кутловскитѣ сѣдебни засѣдатели сѣ оправдали сѣденитѣ тѣхни съпартизани (при всичко, че убититѣ сѣ убити отъ окол. началникъ и жандаритѣ му), и както каза г-нъ М-ръ, сѣ се произвели пристрастно за тѣхвата невинностъ, нека азъ пакъ приведа примѣри отъ процеса по закона за печата, който отъ «шраканието на идентѣ», както виждаме, голѣма свѣтлина произлѣзе. Азъ прочее настоявамъ, щото всичкитѣ подобни прѣстѣпници да се сѣдятъ при сѣдебни засѣдатели. Трѣбва да се приеме тѣзи забѣлѣжка, тѣй както я прѣдлагамъ, за да не стане послѣ, да се тълкува по другъ начинъ, както стана съ закона за печата, който прѣдвиждаше сѣдебни засѣдатели, а пакъ Върховния Кассационенъ Сѣдъ каза, че по-добъръ е безъ такива, та излиза, че въ София окр. сѣдъ сѣди безъ сѣдебни засѣдатели, а пакъ въ Руссе съ такива.

М-ръ Стамболовъ: Г-да прѣдставители! Да хортуваме за клѣтва и да се мѣчимъ да продаваме тукъ своето краснорѣчие, не е цѣльта. Цѣльта е да прокараме нѣщо въ законѣтъ, което може да даде добри резултати. Споредъ наказанията, тукъ ще има такива за Мировитѣ Сѣдии и Окрѣж. Сѣдилища, като първа инстанция и при Апелативния сѣдъ, като първа инстанция. Напр. ако нѣкой чиновникъ, назначенъ съ указъ, извърши извѣстно прѣстѣпление, разбира се, той ще бѣде направо сѣденъ отъ апелативния сѣдъ, така, както знаете. Може да се каже, че у насъ института на журитѣ не е пълненъ още, защото едно дѣло въ окръжния сѣдъ се гледа съ жури, а като отиде въ Апелацията, се гледа безъ жури, и слѣдователно това учреждение става като гермафродитъ и ползата не зная, каква е отъ него. Ако е желателно да се подведѣтъ всичкитѣ при участието на сѣдебни засѣдатели, тогава разбирамъ, трѣбва да направите този институтъ така, както той съществува въ другитѣ мѣста. Но щомъ се прѣдвижда като първа инстанция третото сѣдилище, за прѣстѣпницитѣ, които се под-разбиратъ въ тая глава VI, моето мнение е, че тѣ трѣбва да се сѣдятъ въ общитѣ сѣдилища, по общитѣ наредби. Ако въпросъ е за политически прѣстѣпници, както е казано въ чл. 20, че трѣбватъ сѣдебни засѣдатели, тѣ ще присѣствуватъ при сѣдението, но за другитѣ не. Тукъ обръщамъ вниманието на г-да прѣдставителитѣ върху това, че ний не създаваме законъ за сѣдоустройство и сѣдопроизводство, а пишемъ законъ избирателенъ и понеже нѣмаме общъ Наказателенъ Кодексъ, дѣто да се прѣдвиждатъ всичкитѣ прѣстѣпления, както и тѣзи, то ний ги поменуваме тукъ. Когато правимъ общъ законъ за Наказателенъ Кодексъ, тогава може да се прѣдложи, щото всичкитѣ тия да влѣзатъ въ него. Ако не се приеме, щото тукъ да се помѣнува това, тогава ще турите правителството въ затруднение и да иска отъ Кассацията да прави тълкувания и рѣшения, защото тя може да прави това, въ отсъствието на Камарата, която всѣки пѣтъ не за-сѣдава.

Ето защо казвамъ и повтарямъ, че, които прѣстѣпления по своето значение трѣбва да се сѣдятъ отъ сѣдебнитѣ засѣдатели, ще се сѣдятъ отъ тѣхъ, а които не, да се сѣдятъ въ тѣхно отсѣствие. Кое е по-хубавото, и кое не, нѣма да говоря, защото казахъ вече и казвамъ още, че като знаа какъ се избиратъ у насъ сѣдебни засѣдатели, и че тѣ сѣ единъ институтъ непълнъ, и най-послѣ, защото ще има хора често пострадали отъ тая непълнота, като не могатъ да се ползватъ отъ втора инстанция: Единъ човѣкъ расцѣпи главата нѣкому и лѣжи 2—3 мѣсѣца боленъ, отива на сѣдъ, оплаква се, че е пострадалъ и дойдатъ сѣдебнитѣ засѣдатели, бидейки партизани на обвиняемия, свършатъ въпроса въ негова полза. Пострадавший не може да отиде въ Апелативний сѣдъ, а би трѣбвало да се отнесе до Кассацията; гдѣто ще каже, пострадалий ще си понесе удара и ще губи време отъ пострадаването може би за това, защото сѣдебнитѣ засѣдатели сѣ неговитѣ политически противници, когато азъ, който съмъ пострадалъ имамъ право на Апелация. Съ това се ползватъ само обвиняемитѣ, а пострадавшиятъ се оправдаватъ, защото щомъ има сѣдебни засѣдатели при сѣдението, казва му се, че нѣмашъ право да отивашъ на Апелацията, а на Кассацията, ако щешъ. Азъ пъкъ мисля, че ний трѣбва да защитимъ и който се прѣсѣжда, и който прѣсѣжда. Въ таквъ случай трѣбва, сѣдинтъ да бѣдѣтъ баща и майка, както за единия, тъй и за другия, а не за единия баща, а за другия мащеха. Азъ нѣмамъ какво да кажа повече, ще обърна само вниманието на г-да прѣдставителитѣ, при това, че ако кажете всичкитѣ прѣстѣпници указани въ тая глава ще се сѣдятъ при сѣдебни засѣдатели, тогава би трѣбвало да кажемъ, че така трѣбва да се сѣдятъ и тия, които сѣ подеждими на Мировитѣ Сѣдии, за да отиватъ на Окр. сѣдъ, а тамошнитѣ — на Апелативний сѣдъ, защото само тамъ има сѣдебни засѣдатели. (Гласове: Ичерпанъ е въпроса).

Прѣдсѣд.: Г-нъ Байчевъ има думата.

А. Байчевъ: Отказвамъ се.

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по този въпросъ? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ, да си вдигнатъ ржката. (Никой не вдига). Значи, дебатитѣ се прѣкратаватъ.

Ще туря на гласуване чл. 96-й, както се прочете отъ г-на докладчика. Който сѣ противъ, да вдигнатъ ржка. (Меншество). Значи, члена се приема.

Тр. Китанчевъ: Моето прѣдложение за забѣлжката къмъ члена, която прѣдлагамъ е слѣдующото: «Когато тия прѣстѣпници се сѣдятъ въ окръжнитѣ и апелативнитѣ сѣдилища, сѣдението става съ участието на сѣдебни засѣдатели, споредъ закона».

Прѣдсѣд.: Ще дамъ на вотирание забѣлжката на г-на Китанчева къмъ чл. 96-й. Който я приематъ, да вдигнатъ ржка. (Меншество). Значи не се приема.

Докл.: (Чете):

„VII. Отмѣнение.

Чл. 97. Законътъ за избирание прѣдставители на Обикновенното и Великото Нар. Събрание отъ 13-й Декемврий 1883 г., както и измѣненята и допълненята му отъ 5-й Септемврий 1886 год., 17-й Декемврий 1887 год. и 19-й Декемврий 1888 година се отмѣняватъ».

Прѣдсѣд.: Ще се гласува. Който не приема чл. 97-й, както се прочете отъ г-на докладчика, да си вдигне ржката. (Никой не вдига). Приема се.

Давамъ 5 минути отпущъ.

(Слѣдъ отпущъ).

Прѣдсѣд.: (Звъни). Засѣданието се продължава. Втория дневенъ редъ е третото четение на законопроектъ за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия. Г-нъ докладчикътъ на комиссията има думата.

Докл. Д. Ц. Коцовъ: (Чете):

„ЗАКОНЪ

за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия.

Отдѣлъ I.

Издирване старини (монети, памѣтници, статуи, гробници, оржжия, орждия и пр.) и документи (ржкописи, стари печатни книги и пр.)

Чл. 1. Всички неоткрити материяли въ старинни прѣдмѣти, дѣто и да се намѣрятъ тѣ, принадлежатъ на държавата.

Чл. 2. Лицата, които издирватъ подобни материяли съ прѣдварително разрѣшение отъ правителството, получаватъ $\frac{1}{2}$ отъ стойността на материялитѣ. Същото възнаграждение получаватъ и лицата, които случайно намѣрятъ такива памѣтници или документи.

Чл. 3. Притежателитѣ на земята, дѣто сѣ намѣрени прѣдмѣтитѣ, получаватъ $\frac{1}{4}$ отъ стойността имъ.

Забѣлжка. Ако стопанина е направилъ откритието, получава и прѣдвиденото въ чл. 2 възнаграждение.

Чл. 4. Оцѣнението на материялитѣ става отъ комиссия, назначена отъ министерството на просвѣщенieto.

Чл. 5. Ако отъ намѣренитѣ старинни прѣдмѣти има повече еднакви екземпляри, то отсѣпката, спомѣнната въ чл. чл. 3 и 4, може да стане по усмотрѣнието на Министерството, вмѣсто въ пари, въ екземпляри отъ самитѣ намѣрени прѣдмѣти.

Чл. 6. Притежателитѣ на стари ржкописи, старопечатни книги, костюми, монети, орждия и тѣмъ подобни, които ги прѣдставятъ въ министерството на просвѣщенieto, получаватъ възнаграждение, което се опрѣдѣля отъ двучленна комиссия, едина членъ на която се назначава отъ притежателя, а другия отъ министерството на просвѣщенieto.

Забѣлжка. Въ случай на неспоразумѣние, оцѣнението става отъ министерския съвѣтъ.

Чл. 7. Който иска да дири старинни прѣдмѣти, отправя се за дозволение направо, или чрезъ мѣстнитѣ власти, до министерството на просвѣщенieto.

Чл. 8. Открититѣ неподвижни старини, като храмове, крѣпости и други, дѣто да се намѣрятъ, се оставятъ подъ надзоръ на мѣстната власть и сѣ притежание на правителството.

Чл. 9. Запрѣтено е всѣко раскопаване за издирване на старини безъ прѣдварително разрѣшение на министерството на просвѣщенieto. Открититѣ старини безъ разрѣшение се усвояватъ отъ правителството.

Чл. 10. Дозволение за издирване въ частна собственост се дава, слѣдъ като се вземе и прѣдварителното съгласие на стопанина и се опише надлѣжното мѣсто съ границитѣ, или се прѣдстави топографическа карта на мѣстото.

Чл. 11. Стопанина на мѣстото, въ което ставатъ раскопаванията безъ негово съгласие, получава обезщетение за загубитѣ, които е прѣтърпелъ.

Чл. 12. Лицата, на които министерството издава дозволение за издирване старини, прѣдставятъ лична гаранция отъ двама поручители. Дозволениято не може да има сила повече отъ двѣ години.

Чл. 13. Забранено е раскопаванieto на мѣста, гдѣто могатъ да се причинятъ пакости на публиката, като водопроводи, общи пжтища и тѣмъ подобни.

Чл. 14. Ако почвжитѣ раскопавания съ дозволение, причиняватъ опасностъ, министерството на просвѣщението запрѣтжава по-нататъшната работа и надлѣжнитѣ лица нѣматъ право на обезщетение.

Чл. 15. Дозволениято за издирване старини не може да се прѣдаде или продаде другиму.

Чл. 16. Разносцитѣ за издирването сж за смѣтка на оногова, който зема дозволениято.

Чл. 17. Намѣренитѣ подвижни старини се описватъ и, ако има възможностъ, се испращатъ чрѣзъ мѣстната властъ въ министерството на просвѣщението.

Чл. 18. Изнасянето на старинни прѣдмѣти изъ държавата не може да стане безъ разрѣшение отъ министерството на просвѣщението, съгласно членъ 8 отъ «закона за митниците», което издава разрѣшение за изнасяние, слѣдъ като се прѣдстави прѣдварително списъка имъ въ министерството.

Забѣлѣжка. Правителството може да купи, ако пожелае, по единъ екземпляръ отъ прѣдставенитѣ старини за държавния музей, споредъ чл. 6 отъ настоящия законъ.

Чл. 19. Старини, които се изнасятъ скришомъ изъ държавата, щомъ се откриятъ, усвояватъ се отъ правителството безъ никакво възнаграждение.

Чл. 20. Лицата, които издирватъ старини, сж длѣжни да постѣпватъ строго споредъ даденитѣ упжтвания за това отъ министерството на просвѣщението.

Чл. 21. Министерството на просвѣщението командирова чиновници, или други лица, за издирвания и описвания на старини, на които дава съотвѣтствующо възнаграждение отъ прѣдвидената за това сума въ бюджета.

Отдѣлъ II.

Сѣбиране и описване на словесни материяли (пѣсни, поговорки, гатанки, прѣдания, раскази, обичаи и тѣмъ подобни).

Чл. 22. Министерството на просвѣщението приема събрани и обяснени словесни материяли, прѣдставени нему отъ когото и да било.

Чл. 23. Министерството на просвѣщението натоварва длѣжностни и други лица съ издирването, описването и оцѣненieto на словесни материяли.

Чл. 24. Прѣдставенитѣ материяли споредъ своята важностъ се прѣдаватъ за оцѣнка на отдѣлни компетентни лица или на комиссии.

Чл. 25. Всѣко лице може да испраща въ министерството вѣрно и отчетливо написани необнародвани народни пѣсни, поговорки, обичаи и пр. и безъ надлѣжнитѣ обяснения, за които, ако се оцѣнятъ добрѣ и напечататъ, ще получи възнаграждение, смѣтнато отъ 20—60 лева печатна кола.

Чл. 26. Лицата, които сж натоварени съ сѣбиране и описване на словесни материяли, или които се завзематъ доброволно съ такава работа, трѣбва да се съобразятъ точно съ издаванитѣ за това упжтвания отъ министерството на просвѣщението.

Чл. 27. Всички прѣдставени материяли, които се окажатъ невѣрни, не се печататъ и не се връщатъ на притѣжателя.

Чл. 28. При печатанieto на словеснитѣ материяли, обнародватъ се имената на лицата, които сж събрали, описвали или оцѣнявали материялитѣ.

Чл. 29. Лицата, които сж натоварени отъ министерството на просвѣщението съ издирването и оцѣненieto на словесни материяли, получаватъ парично възнаграждение, което се опрѣдѣля отъ министерството, съобразно съ важността и обема на запискитѣ и оцѣнкитѣ.

Чл. 30. Длѣжностни лица, които сж командировани по издирване, сѣбиране или описване на такива материяли, получаватъ само дневни и пжтни пари; а недлѣжностни лица получаватъ възнаграждения, които до 500 лева се опрѣдѣлятъ отъ министерството на просвѣщението, а за по-голѣми се иска разрѣшение отъ министерскій съвѣтъ.

Чл. 31. Частни лица, които прѣдставляватъ записки изъ народнитѣ пѣсни, поговорки, гатанки, обичаи, раскази, прѣдания и тѣмъ подобни, както и лицата, които споредъ чл. 17 описватъ гробници, памѣтници, статуи, крѣпости, монети, саркофизи, олтари, храмове, орѣжия, орѣдия, костюми и други подобни, получаватъ парично възнаграждение, ако е добро оцѣненieto, което е направено за тѣхъ, и съобразно съ важността и обема на записката.

Отдѣлъ III.

Книжовни прѣдприятия.

Чл. 32. За насърчение писателитѣ въ книжовната имъ дѣятелностъ, а сжщо и за привдигане българската книжнина, министерството на просвѣщението раздава помощи за издаване разни съчинения, откупва книги и списания отъ авторитѣ и възнаграждава рецензии по съчиненията.

Чл. 33. Всѣкой авторъ или прѣводачъ на книжовно произведение може да иска за него отъ министерството на просвѣщението или парична помощъ, или одобрение за прѣпорѣка.

Забѣлѣжка. Помощъ или одобрение се иска само за произведения, написани на български езикъ; а за произведения на чужди езици може да се иска сжщото, ако тѣ иматъ тѣсна свързка съ историята и културата на страната.

Чл. 34. Различни просби за книжовни произведения се прѣдставятъ въ министерството писмено, отъ какъ се изложи прѣдмѣтитѣ на просбата, па се приложи и самото произведение.

Забѣлѣжка. Ако произведението е вече отпечатано, прилагатъ се отъ него къмъ просбата поне два цѣли екземпляра; ако ли е ръкописъ, той трѣбва да бѣде завършенъ и писанъ чисто и четливо.

Чл. 35. Прѣдставенитѣ на министерството произведения, за които се иска помощъ, се прѣдаватъ на избрани компетентни

лица за оцѣнка. Споредъ потреббата, министерството не се ограничава за едно произведение съ оцѣнката само отъ едно лице.

Чл. 36. Учебници, представени на министерството за одобрѣние, се даватъ за особни оцѣнки най-малко на двѣ отдѣлни лица и послѣ се внасятъ на разглеждане въ комиссия, назначена отъ министерството на просвѣщеніето.

Чл. 37. Всяка оцѣнка на едно произведение трѣбва да бѣде готова и прѣпратена въ министерството заедно съ произведението, въ срокъ най-много отъ три мѣсѣца отъ деня, въ който произведението е било прѣдадено на оцѣнителя (рецензента).

Забѣлѣжка. Въ извънредни случаи и за капитални произведения, министерството може и да продължи тоя срокъ за оцѣнката.

Чл. 38. Ако избранитѣ лица, на които се прѣдава произведението за оцѣнка, не могатъ да поематъ тая работа по уважителни причини, или да я извършатъ въ опредѣления срокъ, тѣ сж длъжни веднага да прѣпратятъ всичко прѣдадено тѣмъ назадъ въ министерството.

Чл. 39. Отговора си по проба за помощи и одобрения министерството не може да забави по-дълго отъ 6 мѣсѣца слѣдъ получаваніето на просятѣ, ако само не е ставало продължение на срока за оцѣнката на представенитѣ произведения (чл. 37 забѣлѣжка).

Чл. 40. Споредъ оцѣнката, дадена одобрително за едно произведение, и съгласно съ пробата, при която е било то прѣдставено, министерството или само одобрява произведението, или отпуща за него помощъ, или пъкъ дава и одобрение, и помощъ.

Чл. 41. Въ различни случаи министерството обявява конкурси за изработване необходими учебници или и други съчинения. Конкурсътъ се обявява въ «Държавенъ Вѣстникъ», гдѣто се обнародватъ и всичкитѣ за това условия.

Чл. 42. Произведенията, представени по обявенъ отъ министерството конкурсъ, се прѣдаватъ на оцѣнка на съставена нарочно комиссия отъ три лица.

Чл. 43. Помощитѣ за благоприятно оцѣненитѣ произведения биватъ отъ тия четири вида:

а) отпуща се въ опредѣленъ размѣръ сума за напечатване на произведението;

б) откупува се отъ напечатаното произведение извѣстно количество екземпляри, които се раздаватъ на библиотекитѣ при държавнитѣ и общински училища, или на бѣдни ученици;

в) на периодични списания се опредѣлятъ врѣмenni помощи за тѣхното поддържане, или се откупува отъ тѣхъ извѣстно количество годишни течения споредъ т. б);

г) на конкурснитѣ съчинения се дава прѣмия, опредѣлена за възнаграждение на автора, и помощъ за напечатване на съчинението.

Чл. 44. Размѣрътъ на спомѣнитѣ въ чл. 43 видове помощи се опредѣля отъ министерскитѣ свѣтъ, който при това такува и продажната цѣна на ония произведения, които ще приематъ помощъ отъ т. а) и г) отъ горния членъ.

Чл. 45. Ония произведения, на които е отпущната помощъ за напечатване (чл. 43 т. а) и г), трѣбва да бѣдѣтъ напечатани въ една година отъ деня, въ който имъ е била опредѣлена помощта.

Чл. 46. Премията на едно конкурсно произведение и помощта, опредѣлена за напечатванието му, се отпуща на името на негова авторъ или прѣводачъ.

Чл. 47. Лицата (рецензентитѣ), натоварени съ оцѣнката на книжовни произведения, приематъ за своя трудъ опредѣлено отъ министерството възнаграждение.

Забѣлѣжка. Възнаграждаватъ се безразлично рецензенти, частни лица или и длъжностни. Само на чиновници отъ централното управление въ министерството на просвѣщеніето не се отпущатъ възнаграждения за рецензия.

Чл. 48. Размѣрътъ на възнаграждението за рецензия се опредѣля отъ министерството, съобразно съ обема и достойството, както на оцѣненото произведение, така и на самата оцѣнка.

Забѣлѣжка. Никой нѣма право да иска възнаграждение по-големо отъ онова, което министерството е опредѣлило за неговата рецензия.

Чл. 49. Рецензиитѣ, представени въ министерството по дадени на оцѣнка произведения, оставатъ собственостъ на самото министерство, което по свое усмотрение може да ги печати изцѣло, или въ извлѣчение, безъ името на автора имъ. Ако рецензентътъ желае да се напечата и неговото име, той е длъженъ да забѣлѣжи това върху рецензията, още когато я прѣпраща въ министерството.

Чл. 50. Министерството на просвѣщеніето издава периодически, въ особено списание, събранитѣ словесни материали, тѣхнитѣ описания и оцѣнки, описанията и изображенията на разни старинни прѣдмети, по важнитѣ рецензии, както и всичко цѣнно, което се доставя на министерството по старинитѣ и книжовността.

Прѣдвѣд.: (Звъни). Постъпило е прѣдложение отъ Кюстендилскитѣ прѣдставители, г-нъ Давидовъ, основано на забѣлѣжката на чл. 39 отъ Правилника, съ което иска да се прибавятъ нѣкои думи въ чл. 21-й отъ закона за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия. Моля г-на Давидова, да прочете прѣдложението си.

М. Давидовъ: (Отъ трибуната). Г-да прѣдставители! Прѣдложението, което азъ направихъ, се състои въ това: (Чете): «къмъ чл. 21 отъ законътъ за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия да се прибавятъ думитѣ»: «съгласно чл. 30 отъ настоящий законъ». Ако помнете, г-да прѣдставители, когато се разискваше настоящий законъ при второто четение, нѣкои отъ г-да прѣдставителитѣ възстанаха противъ това, което се прѣдвижда въ чл. 21, т. е. да се плаща и на тѣзи хора, които се командироваха отъ М-ството на Просвѣщеніето и които сж чиновници. Но тогава, както се разбра, не се видѣ, че има другъ единъ членъ въ тоя законъ, а именно чл. 30-й, който постановява, щото само на лицата, които не сж чиновници, да се плаща възнаграждение, а на лицата, които сж чиновници, да се плащатъ само пѣтни и дневни пари. Но, казахъ и по-напрѣдъ, тѣй като не се съгледа тоя членъ, остана въпроса черазрѣшенъ и тѣй се допустна, споредъ мене, противорѣчие въ тоя законъ. За това, азъ сега съ това си прѣдложение прѣлагамъ да се прибавятъ на послѣдъкъ къмъ чл. 21 отъ сѣщия законъ, тѣзи думи: «съгласно съ чл. 30 отъ настоящий законъ», въ който е поставено, както казахъ и по-напрѣдъ, че лицата, които сж длъжностни, взематъ само пѣтни и дневни пари, когато се командироваха отъ М-ството по издирване книжовни прѣдприятия, описания и пр., а на лица недлъжностни, да се дава възнаграждение. Азъ мисля, че по тоя въпросъ, въ миналото засѣдание се говори по-надълго, казахъ се основанията, по които би било по-добъръ да стане така, за туй считамъ за излишно да повтарямъ да казвамъ основанията,

по които моля г-да прѣдставителитѣ, да се съгласятъ съ това мое прѣдложение.

М-ръ Г. Живковъ: Бѣлѣжката, която е направилъ Кюстендилскій прѣдставителъ, Г-нъ Давидовъ, за измѣнение на чл. 21 отъ настоящъ законъ, споредъ както ни каза той, накарало го това, че съгледалъ противорѣчие въ тоя членъ съ членъ 30 отъ закона. Както сте забѣлѣжали, г-да прѣдставители, при първото четение, а също и при второто четение и разискване на тоя законопроектъ, всичкитѣ членове въ първий отдѣлъ, иматъ тѣсна свръзка помежду си, тъй също и ония въ вторий и третий отдѣлъ; а въ всѣки отдѣлъ се говори за съвършено различни една отъ друга работи. Въ първия отдѣлъ се говори именно какви възнаграждения получаватъ и какви права иматъ тия лица, които издирватъ стари прѣдмѣти, като статуи, гробища, оржия, урѣдия и прочее; въ вторий отдѣлъ се казва, какви възнаграждения получаватъ и какви права се даватъ на тѣзи хора, които събиратъ пѣсни, гатанки, поговорки, прѣдания и прочее, съ едно име наричани «словесни материяли»; а въ третий — какви помощи се даватъ за собствени литературни трудове. Лицата, които споредъ първия отдѣлъ издирватъ старинни прѣдмѣти, частни лица или длѣжностни, били тѣ, съгласно чл. 21, дава имъ се възнаграждение. А че не може да се испращатъ длѣжностни лица, безъ възнаграждение по тия работи, говорихъ върху това при второто четение на законопроекта. Да приведа сега и единъ два примѣра. Прѣдставетѣ си, че се намѣри отъ едно длѣжностно лице такава статуя напримѣръ, която по своята древностъ, по своята изящностъ се оцѣнява за 200.000 лева. Това командировано длѣжностно лице, което е направило такова откритие, ако не му се отстъпи нѣкакво възнаграждение, вѣрвамъ, че всѣки ще намѣри за несправедливо това. Други примѣръ: Прѣди 2 — 3 години въ Ямболъ се откриха стари монети, златни, около 80 оки; а тогава, като не е имало нито правилникъ, нито законъ по издирването старинитѣ, стопанинътъ на къщата, при която се намѣрило това имание, заграбилъ една частъ, а останалитѣ заграбили работницитѣ. Прѣдставете си сега, че тия златни стари монети ги е намѣрило едно длѣжностно лице и то ги прѣдава на държавата; тогава мисля, че вѣма да се расърдите на М-ството, ако срѣщо милионно изнамѣрено имание, му се даде поне хилядо лева възнаграждение, даже ще ви се види много несправедливо и съвършено странно, ако това не стане тъй.

Да ви отегчавамъ съ повече примѣри и повече приказки въ защита на въпросния членъ, не е нужно, мисля, защото, ако се въстава противъ него и се иска измѣнението му, то става по причина, че билъ противорѣчалъ на други членъ. Сега остава да видимъ само, да ли има такова противорѣчие и да направимъ нуждната поправка, ако то съществува.

Безъ друго, казва г-нъ Давидовъ, тоя членъ трѣбва да се измѣни; защото 30 членъ противорѣчи на 21 членъ. Дѣйствиелно тия два члена, ако ги съпоставимъ единъ съ други, ще намѣримъ противорѣчие; но ако въ същото врѣме забравимъ, че законопроекта е раздѣленъ на отдѣли, за които говорихъ въ начало на рѣчтѣта си; ако не съгледаме, както е сторилъ г-нъ Давидовъ, че членъ 21 се отнася къмъ първия отдѣлъ, а чл. 30 къмъ — втория; ако не съзремъ, че въ единъ се говори за издирване на старинни прѣдмѣти, а въ втория за събиране на словесни материяли. Който пъкъ си е сторилъ трудъ да прослѣди

закона и има прѣдъ очи горѣказанното, ще види, че това, което г-нъ Давидовъ прѣдставя за противорѣчиво, то е именно логично и послѣдователно. И той самъ, като земе прѣдъ видъ казаното, вѣрвамъ, ще познае че е събркалъ, гдѣто е излѣзълъ на трибуната да прѣдлага на Събранието измѣнение на известни членове по причина на противорѣчия, които въ дѣствителностъ не съществуватъ, но му се сторило, че ги има, защото добръ не е разбралъ или добръ не е внимавалъ. Отъ това, което говорихъ при второто четение на законопроекта и отъ това, което казахъ сега, виждаме, г-да прѣдставители, че азъ оставамъ на мнѣние да не става никакво измѣнение въ чл. 21 и слѣдователно бѣлѣжката на г-на Давидова да се отхвърли. (Гласове: Исчерпанъ е въпроса).

Давидовъ.: (Отъ трибуната). Г-нъ М-стръ на Просвѣщението ни каза, че по чл. 21, тъй като този членъ спадалъ въ отдѣлъ първи а чл. 30-й спадалъ въ отдѣлъ 2-й, та той казва, че не може да има противорѣчие, тъй като чл. 21 се отнася до издирване и описание на старини, а чл. 30 до командирование по издирване, събиране и описание на материали. Азъ имамъ, г-да прѣдставители по чл. 29, прѣдидущий чл. на 30, въ който се казва също, което се казва въ чл. 30. (Прѣдсѣдателъ: Говорете сега само върху прѣдложението си по чл. 30, а когато дойде редъ, ще говорите по 29). Така щото, г-да прѣдставители, ако чл. 21 противорѣчи на чл. 30, то чл. 29 не противорѣчи и азъ мисля, че чл. 21 също така може да се приспособи, тъй като и тукъ се прикомандироваха чиновници за издирване, събиране и описание старини, както и по-нататъкъ се командироваха за издирване, описание и изучаване на материали.

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още? (Никой не иска дума). Който желаетъ да се говори, да си вдигне рѣката. (Никой не вдига). Дебатитѣ се прѣкрятъ.

Ще дамъ на вотирание прѣдложението на г-на Давидова, върху измѣнението на чл. 21. Който го приема, както го прочете г-нъ Давидовъ отъ трибуната, да си вдигне рѣката. (3—4 вдигатъ). Само 3—4 вдигатъ, не се приема.

Има второ прѣдложение отъ същия г-нъ Давидовъ, основано така също на забѣлѣжката къмъ чл. 39 отъ Вѣтр. Правилникъ, за прибавка къмъ чл. 29 отъ закона за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия.

Моля г-на Давидова да прочете това свое прѣдложение.

Давидовъ: Понеже не се прие първото ми прѣдложение по чл. 21 формално, а тъй като това прѣдложение второ е сходно съ първото, то азъ го отгласямъ.

Прѣдсѣд.: Г-нъ Давидовъ се отказа отъ прѣдложението си, за това и нѣма какво да се говори по него, нито пъкъ да стане гласуване.

Има прѣдложение за измѣнение на чл. 47 отъ закона за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия отъ страна на г-на Китанчева, основано така също на забѣлѣжката къмъ чл. 39 отъ Вѣтр. Правилникъ. Моля г-на Китанчева да го прочете.

Тр. Китанчевъ: (Отъ трибуната). Г-да прѣдставители! Имамъ двѣ прѣдложения, които сж свързани помежду си едно съ друго върху чл. 47 и 49. Азъ ще ви моля да ги изслушате, така също и тия съображения, които сж ме накарали да ги прѣдлага.

Чл. 47 отъ закона за издирване старини и за спомагане на научни и книжовни прѣдприятия моля да се приеме по слѣдующий начинъ:

«Лицата (рецензентитѣ) натоварени съ оцѣнката по книжовни произвѣдения, приематъ за своя трудъ по 100 лева възнаграждение на печатна кола, а възнаграждението за не напечатанитѣ рецензии опрѣдѣлява самото Министерство».

За да обясня това свое прѣдложение, позволете ми да кажа нѣколко думи и по второто прѣдложение, тъй като сж свързани и двѣтѣ. (Прѣдсѣд: Моля говорете по едното и послѣ като дойде редъ, по второто прѣдложение. Не трѣбва да се смѣсватъ, така щото да не може нищо да се разбере). Добрѣ, върху това прѣдложение ще говоря.

Г-да прѣдставители! Богато излиза нѣкое печатно произвѣдение и когато М-ството на Просвѣщението желае да знае цѣнно ли е това произвѣдение, за да бѣде възнаградено или не, заслужавали то да бѣде прѣпорѣчано въ учебнитѣ завѣдѣния, библиотекитѣ и т. н., или не, М-ството на Нар. Просвѣщение съгласно сега гласуваний законъ, дава такова едно произвѣдение на оцѣнка на нѣкой човѣкъ компетентенъ за това нѣщо. Този човѣкъ споредъ сжщия този законъ длъженъ е да напише тѣзи своя оцѣнка и да я испрати въ М-ството. Щомъ испрати тѣзи своя оцѣнка, М-ството му заплаща извѣстно възнаграждение, това възнаграждение, споредъ моето прѣдложение, трѣбва да бѣде опрѣдѣлено, именно М-ството трѣбва да бѣде задължено да напечата тѣзи негова оцѣнка и то изцѣло, както я дава, или въ съкращение, както то намѣри за добрѣ и да се плаща на този човѣкъ не произволна цѣна, която може да поиска или пъкъ нѣкоя по-голѣма, но да бѣде опрѣдѣлена, именно, като се напечата, било на печатна кола, или на отпечатанъ листъ, или на каквато и да била частъ отъ печатната кола, да бѣде опрѣдѣлена казвамъ, че именно толкова и толкова да му се заплаща. Може би да ми се възрази на това, както и по прѣди г-нъ М-ръ възрази, че може би рецензията да заслужава много по-голѣмо възнаграждение, а не таквоя възнаграждение, както азъ прѣдвиждамъ — 100 лева на една печатна кола. Това възнаграждение, което азъ прѣдлагамъ, не е тъй малко, напротивъ азъ мисля, че у насъ мѣчно може да земе човѣкъ за своя наученъ трудъ повече отъ 100 лева на печатна кола. Отъ друга страна азъ прѣдлагамъ да бѣдѣтъ печатани тия произвѣдения именно за това, за да могатъ да се насрѣчаватъ тия, които ще оцѣняватъ научни произвѣдения, да се приготвятъ и да внимаватъ много по-добрѣ, като знаятъ, че тѣхната оцѣнка нѣма да се чете само въ М-ството на Народ. Просвѣщение, ами ще да излѣзе отъ печатъ прѣдъ очитѣ на хората и слѣдователно съ това ще накараме рецензентитѣ да принасятъ полза, както на себе си, тъй и на нашата оскѣдна критическа литература. На себе си ще принасятъ полза за това, защото ще се стараятъ да напишатъ нѣщо по-хубаво и ще се стараятъ да се запознаятъ по хубаво съ прѣдмѣта, а за литературата ни това ще бѣде ползно, защото критикитѣ и рецензентитѣ, писани съ внимание и умѣние, ще бѣдѣтъ печатани. Отъ друга страна прѣдлагамъ да се печататъ оцѣнкитѣ, за да има полза не само М-ството, когато да се произнася върху едно печатано произвѣдение, но така сжщо да се ползува отъ знанията на рецензатора и публиката, и учителитѣ, и ученицитѣ и пр. За ради туй азъ мисля, г-да прѣдставители, много добрѣ ще бѣде,

които правятъ оцѣнката на печатни произвѣдения, тѣхната оцѣнка да бѣде печатана и то по умотрението на М-ството изцѣло, или въ извлѣчение и слѣдъ като излѣзе отъ печатъ, подиръ това да му се заплаща, както е напечатано, като се смѣта по 100 лева на кола. А пъкъ, когато има да се рецензира ръкописъ, въ такъвъ случай, може би, нѣма нужда да се печата рецензията, (защото и самия ръкописъ може да не се печати), а за такъвъ именно случай, азъ съмъ прѣдвидѣлъ въ кръга на този членъ, че за тия рецензии, които не се печататъ, за това самото М-ство опрѣдѣля, какво възнаграждение да имъ се заплати. Азъ мисля, че това, което изложихъ, е доста ясно, че както за ръкописи, които не заслужаватъ внимание, както и оцѣнкитѣ имъ, като не се печататъ, възнаграждението за това на рецензента М-ството да опрѣдѣля, както намѣри за добрѣ. Това мое прѣдложение не трѣбва да се взима никакъ за партизанско, защото то не е никакъ направено съ такава цѣль, а просто и чисто отъ литературна точка зрѣние и за това моля г-да прѣдставители да го приематъ.

Прѣдсѣд.: Има ли още нѣкой да говори върху прѣдложението на г-на Китанчева?

Н. Шивачевъ: До колкото разбрахъ, г-нъ Китанчевъ иска Нар. Събрание да опрѣдѣли да има една опрѣдѣлена сума, за една кола печатано произведение какво да се плаща. Азъ мисля, г-да прѣдставители, че съдържанието на този членъ е много по-добро отъ колкото, както прѣдлага г-нъ Китанчевъ. Не може Нар. Събрание да каже, че непременно по 100 лева или по 150 л. да се плаща на кола на едно печатно произведение, защото има и такива, за които се изисква по-малко трудъ и слѣдователно 50 лева да се плати, пакъ сж много; а пъкъ има такива работи, гдѣто и 1000 лева да давашъ на човѣка, пакъ е малко и нѣма да ви направи такава рецензия или да напише такава една книга. Тѣй щото тукъ трѣбва да се зима въ внимание, какъвъ е труда положенъ за едно нѣщо и материяла, който ще се употреби въ такъвъ случай; та споредъ труда, материала, както и врѣмето, което ще се изгуби, трѣбва да се даде и възнаграждението. За туй азъ мисля, че тъй както е члена въ закона е по-добрѣ и г-нъ Китанчевъ ще бѣде удовлетворенъ, че този, който ще прѣдстави произведението си за оцѣнка, ако заслужава рецензия, М-вото ще гледа, какво заслужава: повече или по малко за да го възнагради. То ще обърща внимание на тия работи много повече; защото щомъ М-вото е довѣрило на единъ човѣкъ да направи оцѣнка по извѣстно съчинение, мисля, че ще бѣде толкова справедливо да му опрѣдѣли и възнаграждение такова, какъто заслужава, тѣй щото несправедливо ще бѣде и даже цѣльта нѣма да се постигне, мисля, която г-нъ Китанчевъ гони, съ приемане прѣдложението му, тъй като може би да има случаи и повече да се даде, отъ колкото прѣдлага г-нъ Китанчевъ. Колкото за въпроса, дали е напечатано съчинението или не, азъ мисля, че нѣма никаква разлика. Желанието на г-на Китанчева е, че ако се печататъ оцѣнкитѣ, значи М-вото дава извѣстна цѣнностъ, ако се сж напечатали, не дава никаква цѣнностъ върху извѣстно съчинение, — така азъ разбирамъ. Да допустнемъ отъ друга страна, че ако въпроса е важенъ, трѣбва да се даде по голѣма гласностъ на оцѣнката, но азъ мисля, че ако съчинението е отъ голѣмо значение, то и самия рецензентъ ще даде своето мнение върху него, но има много случаи, гдѣто нѣкой произведение излизатъ може би, като «Въздушни явления» и за такива произведения М-вото никога нѣма да даде никаква рецензия, на туй основание, азъ мисля че чл. 47,

както е въ проекта, ще отговаря повече, отъ колкото, както го прѣдлага г-нъ Китанчевъ.

Тр. Китанчевъ: Г-да прѣдставители! Азъ, като искалахъ и прѣдложихъ цѣната за възнаграждение съ 100 лева на печатна кола, ималъ съмъ прѣдъ видъ, че тѣзи е най-големата цѣна, която единъ челоуѣкъ писателъ въ България може да получи за най-цѣнното книжно произведение. Сега може да ме оборва г-нъ Шивачевъ съ това, че може би да има рецензии по долни, които да не заслужаватъ това, но за това пъкъ се дава право на М-ството да ги скратява, да избира само сжщността и слѣдователно нѣма да излизатъ толкова печатни коли. А освѣнъ това ималъ съмъ прѣдъ видъ и това, че съ по-големо възнаграждение насърчаватъ се хората да обръщатъ повече книги, да правятъ по-добри оцѣнки и да произвеждатъ по хубави нѣща; така щото, ако приемемъ цѣната 100 лева, то е даже много за една печатна кола, но отъ друга страна, ще насърдимъ тия, които пишатъ. А пъкъ онѣзи рецензия, която се вижда, че не може да бѣде напечатана или ако се види, че една рецензия е написана на такива общи начала, които е нужно да знае публиката, М-ството може да рѣши да напечата рецензията, като едно нѣщо хубаво. Понѣкога се даватъ рецензии и оцѣнки върху такива произведения, които почти нищо не заслужаватъ, но отъ това може би рецензията или оцѣнката на подобни произведения нищо не изгубва отъ своето достоинство, ако пъкъ и рецензията върху ръкописа не струва, то тя не ще да се печата. Азъ съ своето си прѣдложение искамъ, че като се даватъ пари на хора да правятъ оцѣнки, отъ тѣхъ да може да се ползува и публиката. Миналата година вий знаете, че сж дадени за рецензия много книги, вий сте чели въ «Държавний Вѣстникъ», че се отпускатъ кому 50, кому 60, кому 100 лева и т. н. Отъ тия рецензии вий знаете, че до сега нѣма ни една печатана, а ако бѣха напечатани, нѣмаше ли да има полза и за насъ? Тѣ не се пишатъ само за да ги четжтъ началниците на отдѣления въ М-ството и М-стритѣ, а ужъ за всички насъ, заради това азъ настоявамъ да бѣде опрѣдѣлено възнаграждението за такива трудове по 100 лева на кола. Относително това, гдѣто приведе примѣръ г-нъ Шивачевъ «въздушната природа на г-нъ Семкова», азъ мисля, че излишно е да се говори, защото никой не казва, че М-ството ще дава такива книги за рецензия, но то ще дава на оцѣнка такива книги, които могатъ да служатъ за ръководство и учебници въ училищата или за общо образование на публиката, така щото и въ това отношение г-нъ Шивачевъ не е правъ и мисля, че както прѣдлагамъ члена да се приеме е по-добрѣ и моля Нар. Събрание да го приеме.

М-ръ Живковъ: Г-нъ Китанчевъ, до колкото чухъ, между другото каза, че иска да се печататъ всички рецензии безъ разлика: на туй настоява, за да се ползувала публиката, и азъ връхъ туй само ще кажа двѣ-три думи. Трѣбва да се знае, че всички оцѣнки и критики не могатъ да се печататъ, и да се изживява за тѣхъ, защото има и такива помежду имъ, които сж безъ интересни, за когото и да било, и други, които споредъ една забѣлжка тукъ въ закона сж изработени отъ рецензентитѣ началници на отдѣления въ Министерството, които състоятъ отъ 5 или 10 реда. (Китанчевъ: За такива не имъ се плаща). Не съмъ казалъ противното и нѣма защо и да се плаща. Колкото се отнася за другитѣ критически произведения, които трѣбва да бѣджтъ обнародвани, нека г-нъ Китанчевъ не прави забѣлжки на М-ството, като

че то може да ги задържа за себе си, да ги четжтъ само неговитѣ началници. За отговоръ на тѣзи забѣлжка, която прави г-нъ Китанчевъ, имамъ да ви кажа, че такива рецензии, които дѣйстви-телно сж интересни за нашата читающа публика, или които ще освѣтлятъ по нѣкои въпроси, както нашитѣ учители, тѣй и нашитѣ инспектори по изборъ, учебници на примѣръ, не сме чѣкали за туй забѣлжки да ни правятъ, имаме ги печатани въ «Сборника», който М-ството издава и който публиката ще има на ръка слѣдъ една или двѣ недѣли. Тѣй напр. между другитѣ интересни и любопитни рецензии въ «Сборника» имаме и рецензията върху известна малка книжка читанка, написана отъ нѣкого си Зринова, която щомъ била напечатана, надлѣжний инспекторъ свикалъ училищенъ съборъ и между другитѣ учебници, приели и тѣзи читанка за учебникъ. Даваме я на рецензия и какво излиза? Излиза, че тя е толкова сбръкана, тѣй несвѣсно написана книга, щото не за учебникъ да се ввежда, но не би трѣбовало да се дава на какво и да е дѣте, на ръцѣтѣ. Ще кажа, въ заключение, че колкото за рецензиитѣ, като захванемъ отъ най-обемливитѣ до най-малката на обемъ, щомъ тѣ иматъ литературна или научна стойност, М-ството всички печата; а и въ закона това е казано, че тѣ, или се печататъ изцѣло, или извлѣчение отъ тѣхъ споредъ своята важностъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпросътъ).

Прѣдсѣд.: Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още по тоя въпросъ? (Гласове: Не желаетъ). Който желаетъ да се говори още, да си вдигне ръката. (Никой не вдига). Ще дамъ прѣдложението на г-на Китанчева на вотирание. Който приема прѣдложението на г-на Китанчева, да си вдигне ръката. (Меншество). Значи, не се приема. Отъ сжщия г-нъ Китанчевъ има прѣдложение за измѣнение на чл. 49-й отъ тоя законъ.

Тр. Китанчевъ: Азъ казахъ, г-да прѣдставители, че второто мое прѣдложение е въ свръзка съ първото. Азъ ще го прочета. Членъ 49-й да се измѣни по слѣдующий начинъ: (Чете): «Рецензиитѣ, подадени на оцѣнка произведения, ставатъ собственост на самото Министерство, което печати изцѣло или въ извлѣчение, съ означение името на авторътъ имъ, само онѣзи рецензии, които сж направени върху обнародвани вече произведения». Върху това нѣщо, азъ казахъ своитѣ съображения. Сега имамъ да кажа само това, че трѣбва да се печататъ рецензиитѣ, което нѣщо и самия М-стръ признава и даже е излѣзълъ отъ печатъ, или ще излѣзе особень сборникъ, гдѣто ще бѣджтъ обнародвани подобни рецензии. А съ спомнунатието, че нѣма до сега печатанъ таквъ сборникъ, не съмъ искалъ да оскърбя нѣкого, но казахъ, че, ако се печататъ рецензиитѣ, е по-добрѣ. За това мисля, че, ако се приеме членътъ, както прѣдлагамъ, е по-добрѣ. Моля Нар. Събрание да го приеме.

Прѣдсѣд.: Има ли нѣкой да говори? (Гласове: Нѣма). Ще дамъ на вотирание. Който приема прѣдложението на г-на Китанчева за измѣнение на чл. 49-й, да си вдигне ръката. (Меншество). Значи, не се приема (Гласове: Часа е 6).

Ще се вотира закона изцѣло. Който не приема при третото четение закона за издирване старини и за спомагане на научни и книжни прѣдприятия, да си вдигне ръката. (Никой не вдига). Приема се.

Има прѣдложение отъ г-на М-стра на Финанситѣ и докладчика на комиссията за 30.000.000 лева ипотеченъ заемъ. (Гласове: Часа е 6).

Тр. Китанчевъ: Часа е 6 и споредъ правилника, трѣбва да си отидемъ.

Прѣдсѣд.: Моля Нар. Събрание да рѣши: трѣбва ли да се продължи засѣданието?

Тр. Китанчевъ: Това не е тѣй. Така се не поставя гласуване за такъвъ важенъ въпросъ.

Прѣдсѣд.: Г-нъ Китанчевъ, не си позволявайте да говорите, безъ да искате думата.

М-ръ Стамболовъ: Азъ ще моля г-на прѣдсѣдателя, ако дѣйствително на г-на Китанчева интифата е много права, да се пита Нар. Събрание, желае ли да се продължава засѣданието, или не? И ще кажа на г-да прѣдставителитѣ, че този въпросъ трѣбва да се рѣши чакъ по-скоро, защото е вече дѣло свършено. А гдѣто викатъ часа е 6, 6, азъ зная защо; и 8 да кажатъ, пакъ нѣма да сполучатъ. (Китанчевъ: Не трѣбва да става то тѣй).

Прѣдсѣд.: Моля г-на докладчика да чете.

Докл. Юрд. Симеоновъ: (Чете):

„ОТЧЕТЪ

за издаването на единъ държавенъ заемъ отъ 30,000.000 лева

подъ название: шестпроцентенъ ипотечаренъ заемъ на държавнитѣ желѣзнопѣтни линии Царибродъ—София—Вакарелъ и Бургасъ—Ямболъ.

На основание законътъ за сключването на единъ заемъ отъ 50,000.000 л., утвърденъ съ Высочайшій Указъ, отъ 17-й Декемврия 1887 год. подъ №. 262, и съгласно постановлението на министерския съвѣтъ отъ 28-й того, протоколъ №. 94, Министра на Финанситѣ по прѣдложението на Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрийскитѣ земи и Виенската Банкферайнъ, сключи съ рѣченитѣ банки единъ държавенъ заемъ отъ 30,000.000 л. номинални по слѣдующитѣ условия:

I. Възъ основание законитѣ отъ 17/29 Декемврий 1887 г. Министра на Финанситѣ обявява, че издава единъ заемъ отъ 30,000.000 л. = 1,200.000 стерлинги лири, 24,300.000 марки = 12,000.000 Австрийски златни фиоринти номинални въ 60.000 облигации по лева 500 = 20 лири стерлинги = 405 марки = 200 фиоринти златни, а Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрийскитѣ земи и Виенската Банкферайнъ се обвързватъ да взематъ тия облигации, часть задължително и часть незадължително.

II. Облигациитѣ, които Българското правителство ще издаде за именната сума отъ 30,000.000 лева = 1,200.000 лири стерлинги = 24,300.000 марки = 12,000.000 фиоринти Австрийски златни, ще носятъ лихва 6% въ годината, платима въ злато въ 20 франка монети на двѣ равни части чрѣзъ шест-мѣсѣчни купони съ падежи на 1-й Априлий (20 Мартъ) и 1-ий Октомврий (19 Септемврий) всѣка година. Падежътъ на първия купонъ е опрѣдѣленъ на $\frac{1-\text{й Априлий}}{20-\text{й Мартъ}}$ 1890 година.

III. Погашението на тоя заемъ ще стане съ единъ на сто отъ именната сума на година, посредствомъ шест-мѣсѣчни тѣгления, които ще се извършватъ всѣкой семестръ два мѣсѣци прѣди падежътъ на лихвенитѣ купони. Първия тиражъ за погашението на облигациитѣ ще стане на $\frac{1-\text{й Февруарий}}{20-\text{й Януарий}}$ 1890 година.

Истѣгленитѣ облигации ще се плащатъ въ злато въ 20-франкови монети на най-близкий падежъ на купонитѣ. Тиражитѣ ще ставатъ въ София, съгласно единъ правилникъ, който ще се опрѣдѣли въ споразумѣние между двѣтѣ договоряющии страни.

Прѣдварително исплащане на тия облигации не може да стане, освѣнъ слѣдъ 1-й Януарий 1895 година

IV. Плащанието на купонитѣ и на истѣгленитѣ облигации ще бѣде гарантирано съ първа ипотека на желѣзнитѣ линии Царибродъ—София—Вакарелъ и Ямболъ—Бургасъ. За тая цѣль Българското правителство установява, съгласно българскитѣ граждански законъ, една първа ипотека на казанитѣ желѣзнопѣтни линии съ всичкитѣ тѣхни станции, постройки, принадлежности, подвиженъ и неподвиженъ материалъ. Ипотеката ще се даде на Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрийскитѣ земи и Виенската Банкферайнъ за смѣтка на притѣжателитѣ на облигациитѣ. Ако Българското правителство не плати изсроченитѣ купони и истѣгленитѣ облигации въ растояние на 6 мѣсѣци слѣдъ падежитѣ, притѣжателитѣ на облигациитѣ ще иматъ властѣта и правото да взематъ въ свои рѣцѣ експлоатацията на ипотекиранитѣ линии за наплащане. Ако Българското правителство въ растояние на двѣ години не исплати дълговетѣ си произходящи отъ тоя заемъ, притѣжателитѣ на облигациитѣ ще иматъ правото да пристѣпятъ къмъ продажбата на казанитѣ желѣзнопѣтни линии и да употрѣбаватъ произведението отъ тая продажба за исплащанieto на изсроченитѣ купони, на истѣгленитѣ облигации и на случайний остатъкъ отъ заемътъ, който не би билъ погасенъ, освѣнъ ако не се прибѣгне до правителството за неплатеното количество. Всичкитѣ тѣзи права ще можѣтъ да се упражнятъ чрѣзъ Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрийскитѣ земи и Виенската Банкферайнъ въ името и за смѣтка на носителитѣ облигациитѣ.

V. Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрийскитѣ земи и Виенската Банкферайнъ се обвързватъ да взематъ задължително половината отъ цѣлий заемъ отъ 30,000.000 лева, или 15,000.000 лева = 600.000 лири стерлинги = 12,150.000 марки = 6,000.000 фиоринта Австрийски златни номинални по курсъ отъ 85%. Внасянието на съответствующото количество по това задължение ще се извърши въ слѣдующитѣ срокове: двѣ пети или 6,000.000 лева номинални на 15-й Ноемврий 1889 год.; другитѣ двѣ пети или 6,000.000 лева номинални на 5-й Декемврий 1889 год. и останалата една пета часть или 3,000.000 лева номинални на 1-й Мартъ 1890 год. Внасянията ще ставатъ всѣкога срѣщу прѣдаване на съответствующото количество въ облигации редовно подписани отъ Българското правителство.

Ако облигациитѣ не бѣдѣтъ приготвени, банцитѣ ще приемятъ прѣврѣменно една обща облигация за номиналната стойность на подлѣжащитѣ за прѣдаване отъ правителството окончателни облигации, но то въ всѣкой случай, е длѣжно да прѣдаде послѣднитѣ най-късно до 15-й Декемврий 1889 г. на договоряющитѣ учреждения въ Виена за двата първи вноса и на 15 Мартъ за третия вносъ.

VI. Договоряющитѣ банки си задържатъ и Българското правителство имъ отстъпва опцията да взематъ въ единъ срокъ отъ 6 мѣсѣци, считанъ отъ 1-й Ноемврий 1889 г. една друга часть отъ заемътъ, а именно още 7,500.000 л. номинални по курсъ

отъ 85 на сто, а така също да взематъ въ единъ срокъ отъ една година, считанъ отъ 1-й Ноемврий 1889 г.; остатъкътъ отъ настоящия заемъ или 7,500.000 л. по курсъ отъ 87 на сто.

Тия опции ще могатъ да се упражнятъ за едната частъ, или за цѣлото количество, безъ да се гледа на извършенитъ погашения. Разумѣва се, че банцитъ ще повършатъ винаги на правителството суммата на истеклитъ купони.

VII. Банцитъ сж длъжни да внесатъ стойността на задължително или съ опция взетитъ облигации въ 20-франкови златни монети на свои разноси въ София.

VIII. Българското правителство се задължава да внесе нужното количество за плащанieto на купонитъ и на истѣгленитъ облигации 15 дни прѣди падежътъ, въ мѣстата и на банкеритъ, които ще му бждатъ показани три мѣсѣца прѣди всѣкой падежъ отъ договоряющитъ банки, подъ тѣхна отговорност. Разносикътъ за тия пращания ще бждатъ за смѣтка на правителството.

IX. Текстътъ на облигациитъ ще се опрѣдѣли по взаимно съгласие отъ двѣтъ договоряущи се страни. Въ тоя текстъ настоящия заемъ ще бжде означенъ като: ипотечаренъ заемъ на желѣзнопѣтнитъ линии Цариградъ—София—Варна и Ямболъ—Бургасъ. Облигациитъ ще носятъ бѣлѣжка за датата на записването ипотеката; сжщото ще бжде показано и въ общитъ прѣвременни облигации. Разносикътъ за напечатването на облигациитъ, които се взематъ, задължително или по опция, ще бждатъ за смѣтка на банцитъ.

Французскитъ текстъ на облигациитъ ще служи за основа.

X. Българското правителство се задължава да употреби всичкитъ си усилия, за да придобие котиранieto на настоящия заемъ на борситъ въ Виена, Лондонъ и Берлинъ.

Разносикътъ за котиранieto въ Виена ще бждатъ за смѣтка на двѣтъ договоряущи банки; разносикътъ за котиранieto въ Лондонъ максимумъ до 50.000 лева и Берлинъ — за смѣтка на правителството.

Договорящитъ учреждения ще бждатъ прочее задължени да взематъ върху си всичкитъ разноси за котиранieto въ Лондонъ, които надминаватъ суммата 50.000 л., която ще се плати отъ правителството.

XI. Българското правителство ще плаща на договоряущитъ банки и на другитъ учреждения и банкиери натоварени съ службата на облигациитъ за плащанieto на купонитъ една коммиссионна отъ $\frac{1}{4}$ на сто, а за плащанieto на истѣгленитъ облигации — една коммиссионна отъ $\frac{1}{8}$ на стотѣхъ.

XII. Всичкитъ изсрочени купони и истѣглени облигации ще бждатъ свободни отъ всѣкакъвъ данѣкъ, такса или другъ налогъ прѣдвиденъ, или който би се прѣдвидѣлъ въ българскитъ закони, и

XIII. Изсроченитъ купони както и истѣгленитъ облигации отъ настоящия заемъ ще се приематъ по имевната имъ стойностъ у всичкитъ правителствени каси за исплащанie права, такси, мита, данѣци и други даждия, прѣдвидени, или които би се прѣдвидѣли въ бюджетътъ на Княжеството.

Тѣзи условия, съгласно чл. 3 отъ законътъ, утвърденъ съ Височайшии Указъ отъ 17 Декемврий 1887 год. подъ No. 262, сж утвърдени съ указътъ на Негово Царско Височество отъ 1-й того подъ No. 233.

Министръ на Финанситъ: Ив. Саллабашевъ.»

Г-да прѣдставители! Този заемъ финансовата коммисия г разгледа всѣстранно и понеже намѣри, че е добръ съставенъ, както контракта, тѣй и условията въ много отношения за нашата страна, коммисията се съгласи да го приеме за правиленъ и моли Нар. Събрание, тѣй също да потвърди този отчетъ.

М-ръ Стамболовъ: Считаю за своя длъжностъ, да обърна вниманието на г-да прѣдставителитъ, че този заемъ направило го е правителството на основание даденитъ му пълномощия чрѣзъ Нар. Събрание, и на основание на сжщитъ закони сме внесли отчетъ, за да видите, какво сме направили. Въ този заемъ има едно нѣщо, за което ще се иска вашия вотъ, и за което трѣбва да се говори. Дѣйствително, че вий съ този законъ, съ който ни позволихте да направимъ заема, не ни дадохте да направимъ ипотека, но ний направихме ипотека, защото иначе не ни бѣше възможно да намѣримъ пари, защото мислимъ, че както сегашното, тѣй и бждещото правителство ще си плащатъ редовно, и които никога нѣма да оставятъ да дойде работата до тамъ, што да зематъ ипотеката въ рѣцѣтъ си, или да я продаждатъ. За туй, на г-да ораторитъ които искатъ да говорятъ по заема има да имъ заявя: и да говорятъ 10 дена на редъ, ще говорятъ по работи рѣшени, работи, които сме имали право да ги направимъ. Можехме да направимъ този заемъ съ емисия 30% и 10% проценти. Какво сме направили, добро или зло, то остава на хора, които разбиратъ да даждатъ сегашния заемъ, и които въ сравнение съ другитъ държави сж дали този заемъ и сж улеснили нашитъ нужди. Ще се говори по ипотекитъ. Понеже споредъ извѣстний членъ отъ Конституцията, държавнитъ имущества се залагатъ по особни закони, но подобни, като не сж изработени, то Събранието одобрява ли тѣзи ипотека или не? Но съмнѣние нѣма, че ний, като сме направили този заемъ, сме се надѣвали, че ще се приеме отъ васъ. За това, моля г-на прѣдсѣдателя, да се дава дума за ипотеката, а не за нѣща направени отъ насъ на основание на единъ законъ.

Тр. Китанчевъ: (Отъ трибуната). Господа прѣдставители! Мисля, че въпроса е твърдѣ важенъ, даже отъ такава важностъ, што си въображавахъ, че нѣма да се гласува днесъ, и то сега, когато е толкова късно и сме уморени. Трѣбваше разглежданieto на този въпросъ да се остави за утрѣ, но рѣши Събранието и ний сме длъжни да се подчиняваме. Сключенъ е заемъ, г-да прѣдставители, отъ 30,000,000 лева, но по име, а не въ сжщностъ толкова лева. Върху този заемъ повикани сме сега да се произнесемъ. Прѣди всичко, азъ ще си позволя да се обърна къмъ безпристрастието на г-да прѣдставителитъ безъ исклучение на партии да бждатъ до толкова търпеливи да изслушатъ всичко онова, което всѣки отъ насъ може да каже по този въпросъ. Всички вий, г-да прѣдставители, знаете, че тукъ вече не се касае въпроса за партии, а тукъ се зема заемъ, който ще исплаща цѣлъ народъ. Може нѣкой да е либералъ или консерваторъ, но нѣма да го исклучатъ за това отъ повинността за исплащанie на този заемъ. За това ви моля, да бждете толкова търпеливи да изслушате това, което ще кажа, а сжщо така моля и онѣзи г-да прѣдставители, които по едни или други съображения викатъ винаги, че въпросътъ е исчерпанъ, за въ този случай да отложатъ този свой обичай. Важността на този въпросъ не мисля да ви доказвамъ, защото вий сами чувствувате всичката тѣжина, която ще лѣгне върху нашитъ гърбове, като се произнесемъ лѣгко и набързо върху тѣкъвъ важенъ въпросъ. (Смѣхъ). Смѣйте се, г-да, но то не е за

смѣхъ, а ще плачатъ тѣзи, които ще го плачатъ. Нѣма да бжде този вашъ вотъ, като гласуване на кой и да е другъ законъ; защото другитѣ закони, които се гласуватъ, можемъ утрѣ пакъ да дойдемъ, или ний или други и да ги промѣнимъ. Но тукъ съ настоящия законъ земаме едно обязательство, едно задължително, което ще тѣжи на сами насъ и на нашитѣ потомци. За това, г-да прѣдставители, трѣбва да бждемъ сериозни и искрени и да не стѣсняваме словото поне по този въпросъ. Нека да си искаже всѣки, кой каквото има по него, и, ако нѣкой не може да искаже, както трѣбва, то могатъ да му докажатъ противното. (Прѣдсѣд.: Г-нъ Китанчевъ, нѣма нѣкой да ви ограничава; говорете по въпроса). Азъ казахъ тѣзи думи, защото г-нъ Министръ Президентъ каза, че може да се говори само по ипотека. (Цвикио: Искате ли да падне Министерството?). Не искамъ, г-нъ Цвикио, да падне Министерството. (Прѣдсѣд.: Моля, говорете по прѣдмета, и не обърщайте внимание къмъ частни разговори). Г-да прѣдставители! Чл. 123 отъ нашия основенъ законъ, Конституцията гласи: «Ни единъ заемъ не може да се направи безъ съгласието на Народното Събрание». Закона отъ 17-й Декемврий 1887 год. този законъ, който упълномощава М-ството да направи заемъ за 50,000,000 л., упълномощава го да направи този заемъ само за доискарване желѣзнопътната линия Цариградъ — София — Вакарелъ, за изплащане дълговетѣ по откупване на Руссе-Варненската желѣзница и за изплащане дългътъ, когото дължимъ на бившия Български князь Александра. Друго пълномощие тамъ нѣма. Заради това питамъ, да ми се отговори, за тия нужди ли се прави този заемъ или за други нѣкои нужди? Членъ 52-й отъ нашия основенъ законъ, Конституцията гласи: (Чете): «Чл. 52. Начинътъ, по който ще се отстъпватъ и залагатъ самитѣ имоти, а така сѣщо и разпореджанието съ приходитѣ имъ, ще се опрѣдѣлятъ съ законъ».

Самия г-нъ М-ръ прѣдсѣдателъ каза, че нѣмаме такъвъ законъ. До колкото азъ се научавамъ желѣзницитѣ били вече заложени безъ законъ и безъ разрѣшение отъ Събранието. (Гасове: Вѣрно). Ако, г-да прѣдставители, това ви се вижда смѣшно и нѣкой г-да отъ прѣдставителитѣ могатъ да се смѣятъ, но азъ питамъ (Прѣдсѣд.: Оставете тия работи, говорете на прѣдмета), на основание на Конституцията ли е направено това или не? Защото азъ считамъ, че тоя заемъ не е направенъ съ пълномощието на Нар. Събрание съ изричното пълномощие за такива кредити, които му се отпуснати отъ Нар. Събрание. Също така азъ считамъ, че ипотека или залагането на нашитѣ желѣзнопътни линии, не е направено споредъ нѣкой законъ. Отъ друга страна азъ бихъ желалъ, да попитамъ, като ще вземемъ въ рѣцѣтъ си тия пари, които ни ги даватъ за какво ще ги употрѣбимъ? Ако ги употрѣбимъ само за праване на желѣзници, разбирамъ, но за праване на такива желѣзници, за които е упълномощено правителството отъ страна на Събранието да прави заемъ. Подиръ това, г-да прѣдставители, азъ ще се обърна, да кажа нѣколко думи къмъ г-на докладчика на комисията. Финансовата комисия намѣри за добръ, като разгледала всичко, което се е вършило, всичкитѣ прѣговори и книжа по заема, намѣрила за нужно, да каже само, че контракта билъ много добъръ и заемътъ билъ много добъръ. Г-нъ М-ръ прѣзидентъ каза, че тоя заемъ който сега ний правимъ, билъ много добъръ и при сегашното положение на нашата държава можѣлъ даже до некѣдъ, да се сравни съ заемитѣ, които сѣ правили другитѣ държави. Това сѣ, г-да прѣдставители, доказателствата, които както докладчика,

така сѣщо и г-нъ М-ръ прѣзидентъ ни дадоха, като ни каратъ, да приемемъ онова, което сега ни се прѣдлага, т. е. да приемемъ за сключенъ заема, да заложимъ нашитѣ желѣзници и всичкитѣ тѣзи послѣдствия, които излизатъ отъ този заемъ. Прѣди всичко, г-да прѣдставители, азъ мисля, че трѣбвало би особено г-нъ М-ръ на Финанситѣ, които е упълномощенъ да води тая работа, да ни расправи малко по-подробно какъ сѣ текли прѣговоритѣ съ другитѣ банки, които сѣ прѣдлагали заемъ на нашото правителство, а какъ сѣ се тѣ прѣкъснали и дали наистина тѣхнитѣ условия, които сѣ прѣдлагали, сѣ били по-лоши отъ колкото условията на Лендеръ-Банкъ и Банкфэррайнъ. Азъ мисля, ще бжде добръ, прѣди да изложа нѣкои свои възражения, г-нъ М-ръ да ни освѣтли. Азъ се надѣхъ, че г-нъ докладчикъ на комисията, щѣше да ни расправи тия работи, а той, както видѣхте, каза само, че контракта билъ много добъръ и заема много добъръ. Въпросъ отъ такъва голѣма важностъ, г-да прѣдставители, да ни се казва, да го приемемъ само съ три думи и съ голо увѣрение, че билъ добъръ заема, азъ не разбирамъ. Ако да би било позволено на насъ по-напрѣдъ, да се освѣдомимъ за всичкитѣ перипетии прѣзъ които е минала тая работа, въ такъвъ случай, може би, щѣхме, да можемъ, да сѣдимъ по-добръ, но намъ не ни се обяснява нищо. Ний може би, ще има да въразимъ противъ това.

Прѣдсѣд.: На мѣсто да правите такива работи, по-добръ обърнете се къмъ г-на М-ра на Финанситѣ и искайте свѣдѣния.

Тр. Китанчевъ: Ще ми дадете ли подиръ думата? Ако ми я дадете, азъ спирамъ.

Прѣдсѣд.: На мѣсто да говорите това сега, послѣ може да говорите.

Тр. Китанчевъ: Добръ. Азъ моля г-на М-ра на Финанситѣ, да обясни тия работи, за които го питамъ и слѣдъ отговора, който ще ми даде, азъ си задържамъ правото, да говоря.

М-ръ Саллабашевъ: Свършете. Азъ нѣма какво, да ви отговарямъ сега.

Тр. Китанчевъ: (Шумъ). Моля ви се азъ казахъ: «питамъ г-на М-ра желяе ли, да ми отговори, или не»? И тогава да продължавамъ.

М-ръ Отамболовъ: Г-нъ Китанчевъ! Запитване ли правите, или разисквате? Ако правите запитване, кога дойде редъ, ще ви се отговори, а сега говорете, каквото сте слушали отъ Каравелова.

Тр. Китанчевъ: Отъ Каравелова нищо не съмъ слушалъ а ако бихъ слушалъ отъ него, ти не щѣше да можешъ да ми отговоришъ нищо. А пъкъ ако искашъ да говоришъ за него лошо, ти самъ трѣбва да отговаряшъ, а не азъ; ти бѣше тогава прѣдсѣдателъ на Нар. Събрание. (Шумъ).

Прѣдсѣд.: Г-нъ Китанчевъ, азъ ще ви моля, да не се раздражавате, а да говорите благоприлично, защото ще бждѣ принуденъ да се обърна къмъ квесторитѣ, които ще ви свалятъ отъ трибуната съ размахнати крака, ако имате намѣрение да се подигравате тукъ.

Китанчевъ: Благодаримъ за търпимостта ви, че съ размахнати крака ще ме махнете отъ трибуната.

Азъ мисля, г-да прѣдставители, че разглеждането на настоящия отчетъ трѣбвало би да стане съ всичката сериозностъ и да се гласува той параграфъ по параграфъ и членъ по членъ. А за сега ще пристѣпя, да кажа нѣколко думи по прѣдложенитѣ тукъ условия, понеже виждамъ, че има хора, които се възмущаватъ, като говоря азъ и които казватъ, че съмъ говорилъ съ устата на другиго. Азъ ще обора, г-да прѣдставители, както думитѣ на

г-на докладчика, така също и думитъ на г-на М-стра Президента и ще докажа, че заема, който е сключенъ съ Лендеръ Банкъ и Банк-ферайнъ, не е толкова добъръ, както го прѣпоръча г-нъ доклад-чика; не е толкова полезенъ, както го намира г-нъ М-стръ Прѣд-сѣдателъ. Какво ни казватъ тукъ заключенитъ условия? Казватъ ни, че се заематъ 30,000.000 лева съ шестъ процента лихва 1% погашение, а отъ друга страна се казва, че съ 85% емисия се прави заема. То ще каже, че на мѣсто да заемемъ 100,000.000, заемаме 85,000.000. Или пъкъ относително, намѣсто 30,000.000, ще вземемъ 25½ милиона. И освѣнъ това ще плащаме лихва по 6% за всички 30,000.000 и цѣли ще ги плащаме. Ако да би били само тия даже условия, азъ пакъ намирамъ, че тоя заемъ е твърдъ скъпъ, защото ако вземе чововѣкъ да прѣсмѣтне, колко се пада чиста лихва, тѣй както ний помежду си вземаме и да-ваме, ще видимъ, че лихвата на тоя заемъ съ всичкитъ му условия и послѣдствия ще достигне до 28 процента. (Шумъ).

Прѣсѣд.: Моля да не се смущава г-нъ оратора.

Китанчевъ: Азъ се радвамъ, понеже г-да прѣдставителитъ, иматъ задоволствие, да се смѣятъ

Прѣсѣд.: Говорете по прѣдмѣта.

Тр. Китанчевъ: Ако вий, г-да прѣдставители, се смѣете, то бихте могли да направите смѣтка и ще видите, че това, което го-воря азъ, е право. Ако се задържатъ 4½ милиона лева за емисия и ако смѣтнете, тия пари колко лихва ще дадѣтъ за 33 години, ако турите същеврѣменно и разносикъ за котиранieto на този заемъ, ¼% на комисионеритъ, ⅛% на ония, които сж длъжни да се занимаватъ съ нашитъ купони, ако вземете, да турите всички тия разноси и прѣсмѣтнете, мисля, че онѣзи, които се смѣха, нѣма вече да се смѣятъ, а трѣбва да се замислятъ. Азъ дойдохъ, г-да прѣдставители, тукъ да говоря най много върху параграфъ 4-й. Ще обърна вниманието ви върху тоя параграфъ отъ настоящото съглашение, който ще ми позволите да го прочета. (Чете):

«IV. Плащанieto на купонитъ и на истѣгленитъ облигация ще бѣде гарантирано съ първа ипотека на желѣзнитъ линии Цари-бродъ — София — Вакарелъ и Ямболъ — Бургасъ. За тая цѣль Българското правителство установява, съгласно Българскитъ Граждански Законъ, една първа ипотека на казанитъ желѣзнопѣтни линии съ всичкитъ тѣхни станции, постройки, принадлежности, подвиженъ и неподвиженъ материялъ. Ипотеката ще се даде на Императорско-Кралевската привилегирована банка на Австрий-скитъ земи и на Виенската Банкферайнъ за смѣтка на притежа-телитъ на облигациитъ. Ако Българското правителство не плати изсроченитъ купони и истѣгленитъ облигации въ разстояние на 6 мѣсѣци слѣдъ падежитъ, притежателитъ на облигациитъ ще иматъ властта и правото да взематъ въ свои рѣцѣ експлоатацията на ипотекиранитъ линии за наплащанie. Ако Българското правител-ство въ разстояние на двѣ години не исплати дълговетъ си, произ-ходящи отъ тоя заемъ, притежателитъ на облигациитъ ще иматъ правото да пристѣпатъ къмъ продажбата» — забѣлѣжете тукъ «продажба» се казва — «на казанитъ желѣзнопѣтни линии и да употребяватъ произведението отъ тая продажба за исплащанieto на изсроченитъ купони, и на истѣгленитъ облигации и на случай-ниятъ остатѣкъ отъ заемтъ, който не би билъ погасенъ, освѣнъ ако не се прибѣгне до правителството за неплатеното количество. Всичкитъ тѣзи права ще можѣтъ да се упражняватъ чрѣзъ Импе-раторско Кралевската привилегирована банка на Австрийскитъ

земи и Виенската Банкферайнъ въ името и за смѣтка на носите-литъ облигациитъ».

Г-да прѣдставители! Ако отиде единъ чововѣкъ да вземе на заемъ 100 лева, и ако му дадѣтъ тия 100 лева, на основание на всичкитъ негови приходи, а също така и ако отиде да иска 100 лева и му казватъ: «остави си палтото и часовника гаранция за тѣхъ и вземи паритъ», азъ питамъ, кога тоя чововѣкъ има по-вече кредитъ? (Смѣхъ). Било е врѣме, когато не бѣше смѣшно това да се прѣдлага, защото азъ мисля, че нашата българска дър-жава не е още обанкрутена и не е докарана до такова положение, да си залага дрѣхитъ и всичко, за да взема нѣкакъвъ си заемъ отъ 10—15 милиона лева. Какво виждаме ний въ прѣдложениитъ отчетъ? Виждаме, че Лендеръ-Банкъ и тѣзи другата Банкфер-райнъ, които се съдружили, да ни облагодѣтелствуватъ съ заема, прѣдлагатъ за условие, да не се казва въ облигациитъ, че е дър-жавенъ заемъ на България, ами че е ипотекаренъ шестопроцен-тенъ заемъ на желѣзнопѣтнитъ линии: Ямболъ—Бургасъ и Ца-рибродъ—София—Вакарелъ. Азъ мисля, г-да прѣдставители, че самъ г-нъ М-стръ Стамболовъ, когато въ края на 1885 год. имаше да се прави желѣзницата Царибродъ—София—Вакарелъ, пръвъ бѣше, който, отъ тѣзи същата трибуна, съ такова въ-душевление говори, че никой нѣма право, да наложи рѣка на нашитъ желѣзници, че никой нѣма право, нито да ги строи, че ний трѣбва, да ги експлоатираме сами, щото всичкитъ прѣдставители му рѣкоплѣскаха. Голѣмо щастие за българскитъ народъ щѣше да бѣде, ако г-нъ М-стръ Прѣдсѣдателъ бѣ удър-жалъ тѣзи свои убѣждения и до днесъ. Но за жалость, виждаме, че сега не е така. Ако наистина, заема е билъ толкова нужденъ и заемъ, както се вижда отъ отчета 12, защото количеството 15 милиона се намалява, като се извадятъ лихвитъ, емисията и други разноси, не можѣше ли, да направимъ миналата и тѣзи година, едно спестявание отъ огромнитъ чиновнически и офи-церски заплати и отъ другитъ държавни разноси, и да имаше тия пари, безъ да залагаме нашитъ желѣзници, гдѣто сж рабо-тили нашитъ синове? (Рѣкоплѣсканie). Много хубавъ билъ заемтъ, много прѣкрасенъ но да видимъ, срѣщу какво го даватъ? Даватъ го срѣщу желѣзницата Царибродъ—София—Вакарелъ, заедно съ прѣжний материялъ, заедно съ постройкитъ, за които сж похар-чени повече отъ 20 милиона лева, а може би и повече. Още и срѣщу желѣзницата Ямболъ—Бургасъ, която едва се строи, а може да бѣде оцѣнена за 8—9 милиона лева, а може би и за 10 милиона. И така, срѣщу 12 милиона лева заемъ, зематъ га-ранция за 30 милиона лева! Благодарители! Освѣнъ това, г-да прѣдставители, имайте прѣдъ видъ и друго нѣщо въ тѣзи условия: всичкитъ истѣглени купони, както и истѣгленитъ облигации отъ настоящитъ заемъ, ще се приематъ по именната имъ стойность, въ всичкитъ правителствени казначейства и каси за исплащанie: права, такси, мита, данѣци и други даждия и т. н. Значи, ще се исплащатъ постоянно, ще се приематъ срѣщу мито, срѣщу данѣкъ и т. н. отъ правителственното ковчежничество; слѣдователно, ка-къвъ по сигуренъ доходъ за банкитъ? Това не е ли сигуранция за тѣзи, които ни облагодѣтелствуватъ? Защо е трѣбвало да се дадѣтъ и желѣзнопѣтнитъ линии въ залогъ на тѣзи банки? Истѣгленитъ купони и истѣгленитъ облигации позволяваме имъ, да ги внесѣтъ срѣщу мито въ ковчежничествата на България, а вий знаете, че само доходитъ отъ митницитъ на година възли-

затъ на 5 милиона златни лева; а пъкъ ний срѣщу това имаме да имъ даваме годишно само два милиона и 100 хиляди лева. Тогава, каква нужда е имало, да имъ се залагатъ още и желѣзницитѣ? Казватъ нѣкои, както и г-нъ М-стръ Прѣдседателъ спомяна, че не е било опасно това, гдѣто сме заложили желѣзнопътнитѣ линии! Не било опасно за туй, защото не е имало до сега Българско правителство, което да не е плащало своитѣ дългове и надѣваме се, казватъ тѣ, че и за напредъ нѣма да има такова. Моля ви се, гдѣ е прѣдвидено въ тѣзи условия force majeure? Утрѣ става нужда, да се мобилизира войската и всичкитѣ пари, които имате на разположение, трѣбва да ги дадете за това. Но ако пъкъ се продължи мобилизацията 6—7 мѣсѣца, тогава какво ще стане? Не излиза ли работата, че тѣзи банки, иматъ право да наложатъ рѣка върху експлоатацията на даденитѣ имъ линии, за залогъ? Ами ако стане нѣкъдѣ нѣкое възбунтувание или война, и не можемъ да платимъ на врѣме, не ще ли продаждатъ банцитѣ нашитѣ желѣзници? Кой ще ги купи? Разбира се, който има пари, а у насъ тогава не ще да има. Ще излезатъ пакъ тѣ, да купятъ и ще ги погълнатъ, ще ги зематъ въ рѣцѣтъ си. Г-да прѣдставители! Азъ съмъ увѣренъ, че тѣзи хора, които ни сж дали заемъ, единичката имъ цѣль е да зематъ въ рѣцѣтъ си нашитѣ желѣзници...

М-ръ Стамболовъ: Протестирамъ противъ това. Да не се нападатъ хората, които сж дали пари на България.

Прѣдсѣд.: Говорете по прѣдмѣта, г-нъ Китанчевъ.

Тр. Китанчевъ: Азъ говоря върху условията. И тѣй, г-да прѣдставители, опасността, споредъ както виждате, е, че нашитѣ желѣзнопътни линии ще минатъ въ рѣцѣтъ на тѣзи хора, които ни сж дали голѣмъ заемъ, вѣроятно, за да бѣде въ скоро врѣме още по-голѣмъ. Казватъ въ условията, че ако въ разстояние на 6 мѣсѣца не можемъ да исплатимъ дълга си отъ истѣгленитѣ купони и облигации, то тѣзи банки ще дойдатъ да експлоатиратъ и двѣтъ наши линии. Ами, когато нашитѣ линии, не могатъ да извадятъ разноснитѣ си по експлоатацията — споредъ както слушамъ — и когато не могатъ да даждатъ лихвитѣ на капитала, който е похарченъ за тѣхната постройка, какво ще зематъ тѣзи банки? Тѣ ще трѣбва, още отъ джеба си да вадятъ и да плащатъ на нашитѣ чиновници по желѣзницата. А мислите ли ги за толкова ахмаци, да не знаятъ нашото финансово положение? Тогава, какво ще стане? Не остава освѣнъ, да продаждатъ желѣзницитѣ, и, азъ вѣрвамъ, че това нѣщо ще стане, ако приемете това, което ни се прѣдлага. Желѣзнопътната линия, Царибродъ—София—Вакарелъ толкова бѣхмѣ ревниви едно врѣме да я имаме въ своитѣ рѣцѣ, щото Нар. Събрание постанови, да се даждатъ всичкитѣ улеснения, за да се направи тя отъ мѣстнитѣ прѣдприемачи — да я направятъ български прѣдприемачи. А сега, едва тѣзи желѣзница направена отъ наши прѣдприемачи, отъ наши срѣдства, даваме я въ рѣцѣтъ на чужди хора! Ще обърна вниманието ви, г-да прѣдставители, още върху този въпросъ. Мислите ли вий, че въ разстояние на 3—4 години България толкова ще се обогати, щото да може да се избави отъ този заемъ? Обръщамъ ви вниманието още и върху това, дѣто е казано, че даже да намѣримъ по-послѣ заемъ съ по-евтина лихва, а съ по-голѣма емисия, по-рано отъ 5 години не можемъ да исплатимъ този дългъ. Ний сме задължени значи въ разстояние на 5 години да тѣглимъ купони. Така щото отъ 5 години по-рано ний

отъ тѣзи хора не можемъ да се избавимъ, даже да намѣримъ нѣкъдѣ по-евтинъ заемъ. Въ другъ единъ пунктъ е казано че за разигравание въ борсата на нашитѣ облигации Българското правителство щѣло да вземе върху себе си грижата, а тѣй сжшо и разноснитѣ въ Лондонъ до 50.000 лева да плаща, а за Берлинъ колко ще отидатъ не е казано. Питамъ защо Българско правителство да взема тоже и тая грижа, а не самата банка, която несъмнѣнно ще се ползува повече отъ това котирвание? Защо дѣто има да се даватъ разноси, само правителството е прѣдвидено да ги дава, защо да има задължения само на Българското правителство, а нищо отъ тѣхна страна не се прѣдвижда? Най-послѣ, г-да прѣдставители, сами виждате при какви тѣжки условия е туренъ този заемъ. Но мнозина казватъ, че трѣбвахъ ни пари и истеръ-истемесъ трѣбваше да ги вземемъ. Наистина лоши условия, ще кажатъ, но кой ти дава другъ? Азъ ще отговоря на това, че толкова пари, колкото тия хора ни даватъ, можемъ сами да ги намѣримъ отъ вътрѣшни срѣдства и извори на нашата страна. Отъ друга страна, г-да прѣдставители, мене тукъ доста съмнително ми се вижда 6 § отъ това обяснение. (Чете го): (Виждѣ по-горѣ). Ами ако намъ не ни трѣбватъ тѣзи пари и поискатъ да ни ги даждатъ, можемъ ли се отказа, или не? Не можемъ. Ами като не можемъ, защо да ги вземемъ, да стоимъ при нашитѣ каси и да имъ плащаме лихвитѣ? (Смѣхъ). Това на нѣкои се вижда смѣшно. Ако е смѣшно, азъ ще ви кажа, че за да могатъ тѣзи пари да се харчатъ за други желѣзнопътни линии, трѣбваше да има постановление отъ Нар. Събрание, трѣбваше да се направятъ смѣтки и поемни условия за тѣзи желѣзници, трѣбваше да видимъ дали е почнато даже изучаването на тѣзи линии и кога ще се почне постройката, дали е отдадена на прѣдприемачъ и пр. Така щото, ний нѣмаме нищо прѣдъ себе си, а рѣшаваме заемъ за несъществуващи работи, за да го вардимъ по каснитѣ и плащаме лихвитѣ. Ако ли не е тѣй, то може да бѣде друго. Циркулиратъ слухове, че намѣсто да се взематъ пари, щѣло да се взематъ пушки и то такива, които може би, ще служатъ повече за тояги, а не за пушки. Позволете ми, г-да прѣдставители, да ви обърна вниманието и върху друга една точка отъ настоящия отчетъ. Казано е, че банцитѣ си задържатъ правото да изискватъ да имъ се плащатъ истѣгленитѣ купони и облигации тамъ, къдѣто тѣ исчатъ и Българското правителство непременно е задължено тамъ да ги плаща. Тѣй щото да не бѣде въ тѣхната банка въ Виена, а тамъ, гдѣто продаждатъ нашитѣ облигации. Тѣзи хора искатъ въ всѣки случай всѣ за себе си да правятъ улеснения. Могатъ да продаждатъ облигациитѣ въ Америка и да искатъ правителството да ги плаща тамъ, и разноснитѣ за исплащанieto ще бѣждатъ за смѣтка на правителството. Тѣзи хора сж направили такива условия, щото да ни врятъ, както искатъ. То може да е смѣшно, на които сега е хубаво, но азъ мисля, че ще е жално на онѣзи, които ще исплащатъ. Относително ипотекиранieto на желѣзницата, г-да прѣдставители, азъ бихъ молилъ да не приемете, защото опасността е твърдѣ голѣма и защото съ този заемъ слѣдъ като не ще можемъ да платимъ на тѣзи хора, ще ни хвърлятъ нашитѣ желѣзници, които сега притѣжаваме. Сега за сега имаме капиталъ 20—30 милиона лева въ тѣзи желѣзници, а слѣдъ нѣколко години нѣма да имаме нито капиталъ, нито желѣзници, нито пъкъ нѣкакъвъ сносенъ заемъ ще можемъ да направимъ. Ето защо желателно е щото и правителството да проникне отъ тѣзи мисль, че ако му сж нуждни

12,000.000 лева, може да расчитва, че между самия народъ ще ги намѣри, стига да направи съкращение въ бюджета, ще постигне ако не 12,000.000 изведнажъ ще може 6—7 милиона и т. н. Азъ моля г-да прѣдставителитѣ, на всички тѣзи основания, но най-напрѣдъ да приематъ, щото да се гласува пунктъ по пунктъ това съглашение, туй първо, и моля моето прѣдложение да се гласува. Второ, моля г-да прѣдставителитѣ да отхвърлятъ особено пунктъ 4-й, защото тамъ е всичката опасностъ, а колкото за банката, може да бѣде съ друго осигорена, защото отъ пунктъ XIII, дѣто е казано, че нашитѣ истѣглени купони и облигации може да ги внася въ Българ. ковчежничества сръбцу митници и т. н. явно се вижда, че тя е съвсѣмъ осигорена. Слушамъ г-да прѣдставители, че нѣкои искатъ да кажатъ, че не може да се гласува пунктъ по пунктъ, т. е. да стане топтанъ пазарлъкъ. (Прѣдсѣд.: Този въпросъ сѣта оставете, а когато му дойде реда). Това не е нѣкой международенъ актъ г-да прѣдставители! Това е едно съглашение съ една банка, което може послѣ да се добави и поправи отъ правителството, ако би банката да се съгласи да отхвърли пунктъ 4-й.

Така щото азъ свършвамъ сега, като моля г-да народнитѣ прѣдставители да бѣдѣтъ до толкова сериозно проникнати отъ важноста на този прѣдмѣтъ, щото да не се ржководятъ и движатъ, нито отъ приятелство, нито отъ интересъ на партията, а да имаме прѣдъ видъ клѣтвата, която сме дали тържественно тукъ, а сѣщо и лошитѣ послѣдствия, които могатъ да произлѣзѣтъ отъ този заемъ.

М-ръ Саллабашевъ: Г-да прѣдставители! Слѣдъ дългото въвеждане, което направи г-нъ Китанчевъ, той дойде да възбуди нѣколко въпроса. Азъ мисля, че нѣма нужда да му се отговаря на всички подъ редъ, защото нѣкои отъ тѣхъ сѣ толкова извѣстни, щото не заслужаватъ разяснения. Но, за да не би г-нъ Китанчевъ да помисли, че искаме нарочно да прѣмълчимъ за нѣкой нѣща, азъ ще се потруда да отговоря по всичкитѣ пунктове на неговитѣ възражения, които можѣхъ да си забѣлѣжа.

Най-напрѣдъ г-нъ Китанчевъ каза, че 132. чл. отъ Конституцията не давалъ билъ право на правителството да сключва заемъ, защото тамъ било казано, че безъ съгласието на Нар. Събрание не можло правителството да сключва заеми. Азъ мисля, г-да прѣдставители, че това съгласие отъ васъ е дадено прѣдварително. Законътъ отъ 17 Декемврий 1887 г. дава пълно право на правителството да сключи заемъ за 50 мил. ефективъ, именно на основание на тоя законъ, правителството е направило заемътъ. Въ него не е казано, че трѣбва да бѣде заемътъ прѣдварително одобренъ отъ Нар. Събрание; напротивъ точно и ясно е казано въ него, че се опълномощава правителството да сключи заемъ отъ 50 мил. ефективъ и послѣ ще даде отчетъ за извършеното на Нар. Събрание, т. е. слѣдъ като се свърши всичко.

По закона, този заемъ трѣбвало да бѣде направенъ само за исплащане линията Царибродъ — София — Вакарелъ, дългътъ къмъ княза Батемберга и Руссе — Варненската желѣзница. Ами отъ гдѣ знае г-нъ Китанчевъ, че ний не правимъ този заемъ за това? Или защото сме исплатили по-голѣмата частъ отъ тия сумми, за това не трѣбва да правимъ вече заемъ? Тѣзи сумми се исплатиха отъ икономитѣ. Това ний направихме, за да испълнимъ редовно своитѣ задължения, и да запазимъ по тоя начинъ своето достолѣние и кредитъ. Позволете ми да напомня, че ако, подъ прѣдлогъ, че не бѣхме още сключили заемъ, не исплатѣхме въ Лондонъ нашитѣ съкровищни бонове и купони по Руссе-Варнен-

ската желѣзница, то нашия кредитъ щѣше да бѣде съвършено убитъ и тогава едва ли можѣхме вече да направимъ заемъ. Ано ний сме откѣсвали отъ своитѣ икономии, за да бѣдемъ редовни въ исплащане на своитѣ дългове, и да подигнемъ своитѣ кредити, то отъ това не може да се прави заключение, че сегашний заемъ е излишенъ. Напротивъ, ний трѣбва да побързаеме, да исправимъ заема, за да въстановимъ по-скоро израсходваната частъ отъ резервний фондъ та да може да ни послужи въ случай на нужда за други работи. Тѣй напр. миналата година се гласува законъ за заемъ отъ 92¹/₂ милиона за строение други желѣзници. И въ тоя случай правимъ сѣщото: почнахме веднага да строимъ линиитѣ, като исплащаме разносикитѣ отъ икономитѣ, до като сполучимъ да сключимъ надлѣжний заемъ.

Взели сме били много повече пари отъ колкото ни трѣбвало. Гласуваний законъ отъ 17 Декемврий 1887 г., както казахъ и по-прѣди, дава право на правителството да сключи заемъ за 50 мил. ефективъ, а пъкъ ний взимаме само 25¹/₂ ефективъ, сир. толкова, колкото ни сѣ нуждни. Мисля, че намѣсто укоръ, г-нъ Китанчевъ трѣбваше да бѣде благодаренъ, че правителството не е искало да вземе по-голѣма сума, отъ колкото му трѣбва.

Сега по въпроса за ипотека. Г-нъ М-ръ Прѣзидентъ изложи съвършено добръ работата. Изисква се да направимъ заемъ по-неизбѣжна нужда; но той безъ ипотека не можѣше да стане. Може би тѣзи, които днесъ най-много говорятъ противъ ипотека, сѣ виновнитѣ за тая ипотека; тѣ сѣ причината на това наше положение, щото да сме принудени непрѣменно да правимъ такъвъ заемъ. (Гласове: Вѣрно). Казвала Конституцията, че трѣбвало по особенъ законъ да става ипотека. Тамъ не е казано изрично, че трѣбва непрѣменно да има специаленъ законъ. Но да приемемъ, че трѣба такъвъ. Питамъ: какъ можѣхме ний да сключимъ заемъ, когато не можѣхме да намѣримъ безъ ипотека? Нека ми каже г-нъ Китанчевъ, че има банка, която ни е прѣдлагала заемъ безъ ипотека и че ний сме отхвърлили прѣдложението ѝ. Неможѣхме да намѣримъ заемъ безъ ипотека, а трѣбваше да направимъ такъвъ, понеже имаме нужда отъ пари и то не само за тия работи, за които е назначенъ тоя заемъ, но и за други, които ще се отворятъ скоро, за които сѣщо ще трѣбва да правимъ новъ заемъ, или поне отъ тия ще гледаме, до колко може да удовлетворимъ и тѣзи нови нужди. Тѣзи ипотека ний направихме на основание чл. 3 на закона, отъ 17 Декемврий 1887 г., който опълномощава правителството да опрѣдѣли условията на заема, които условия да се одобрятъ отъ Министерския съвѣтъ и утвърдятъ съ Княжески Указъ. Тамъ не е казано изрично за ипотека, но ний мислимъ, че на основание на този членъ, понеже и това условие, можѣхме да направимъ съ ипотека, па вѣрвамъ, че и нар. прѣдставителство нѣма да ни укори за това.

Г-нъ Китанчевъ искаа нѣколко страхотии за нашия заемъ, че никакъ не билъ добръ, че голѣми олелии отъ това можѣли да произлѣзѣтъ. Той каза, че 28% щѣли сме да плащаме по тоя заемъ. Азъ мисля, че освѣнъ смѣхъ, това утвърждение на г-на Китанчева, друго не може да произведе. Меме ми е чудно, да чуя отъ г-на Китанчева, който всѣкога се е отличавалъ съ ясностъ на своитѣ идеи, че щѣли сме да плащаме 28% лихва! То е такъвъ абсурдъ, щото никога не можѣхъ да прѣдполагамъ да се каже това отъ единъ депутатъ тука. Заемътъ е, г-да, съ 85 емисии и 6%. И едно дѣте отъ първий классъ, може би и отъ отдѣле

нията, което малко много знае трѣйнитѣ правила, ще намѣри, че когато емисионната стойност 85 дава лихва 6⁰/₀, то пълната стойност (алпари) сир. 100-тѣхъ, нѣма да даде освѣтъ около 7⁰/₀, а г-нъ Китанчевъ вади смѣтката 28⁰/₀! Подобни утвърждения не заслужаватъ сериозно възражение.

Послѣ това, ни се изброиха и други нѣкои лоши работи, именно, че ние щели сме да плащаме комисионна $\frac{1}{4}$ ⁰/₀ и $\frac{1}{8}$ ⁰/₀. Какво е това $\frac{1}{4}$ ⁰/₀ и $\frac{1}{8}$ ⁰/₀? Ние правите заемъ и плащате известна лихва. Така и държавата прави заемъ и плаща лихви; за тѣхъ трѣбва да имаме хора свои, на които за труда трѣбва да се плаща нѣщо. И колко ще имъ плащаме ние? То сж $\frac{1}{4}$ ⁰/₀ за лихвитѣ и $\frac{1}{8}$ ⁰/₀ за погашенията. Цѣлий заемъ е 30 мил.; въ годишната дохажда за лихви, за погашение всичко 2,100.000 лева; смѣтнете сега по $\frac{1}{4}$ ⁰/₀ за лихви и $\frac{1}{8}$ ⁰/₀ за погаш. и виѣ ще намѣрите, че цѣлата сума, която се плаща за труда на тия хора, е около 4 до 5.000 фр. Направете смѣтка г-нъ Китанчевъ и ще се убѣдите. И то подобна ничтожна сума, колко игра ще иматъ тѣзи банки, когато трѣбва да провѣриватъ огромно количество малки купончета, които едва ли ще излизатъ всѣки пѣтъ добри, а тѣ сж отговорни за тѣхъ. Азъ мисля, че единъ сериозенъ човѣкъ, който знае тѣзи работи, съ усмивка ще изслуша аргументътъ на г-на Китанчева. Нека каже той, дали има нѣкоя банка, която при такава работа да е земала по-малко, за тоя си трудъ. Азъ не вѣрвамъ, поне да има.

Г-нъ Китанчевъ каза още, че ипотека била само срѣщу 12 мил. Това не е истина; тя е за 30 мил. направена и всѣки единъ държател на облигации има равно право да се възползува отъ ипотека въ случай на неисплащане. Банката взема задължително облигации за половината, сир. за 15 милиона и си задържа правото за двѣ опции по 7¹/₂ милиона всѣка. Значи, тя трѣбва да ни даде най-малко 15 милиона номинални, но, ако иска да се възползува отъ ипотека, тя трѣбва да ни даде поне още 7¹/₂ милиона, сир. всичко 22¹/₂ милиона. Защото, ако държи банката отъ облигациитѣ само за 15-тѣхъ милиона, ний ще държимъ у насъ другитѣ облигации, тоже за 15 милиона. А когато двѣ страни иматъ право на равенъ гласъ, едната страна не може да прави нищо безъ съгласието на другата. Азъ съмъ увѣренъ, че, ако банката поиска ипотека, то е само за реклама, за да ѝ се купуватъ по-охотно облигациитѣ отъ публиката. Но, ако даже допустимъ, че банката иска да се възползува отъ ипотека, то тя трѣбва да вземе непременно облигации най-малко 22¹/₂ мил. л. Само тогава може да има въпросъ за ипотека.

Г-нъ Китанчевъ каза още, че ние сме дали много голѣми привилегии на банката съ това, щото истроченитѣ купони и истроченитѣ облигации да се зематъ за даждията. Азъ заявявамъ, че това е направено повече за улеснение на мѣстнитѣ жители, които искатъ да ги купуватъ облигации, отъ колкото за самитѣ банки, които не могатъ да иматъ особена полза отъ това распорѣждане. Ако ние спрѣмъ да плащаме, ще кажемъ и на ковецничествата да не приематъ облигациитѣ и купонитѣ. То е, както казахъ, за улеснение на нашитѣ жители да могатъ да ги купуватъ отъ облигациитѣ и когато имъ истечатъ купонитѣ да могатъ да ги внесатъ въ своитѣ градове срѣщу даждията си. Банкфрейнъ или Ландербанкъ нѣма да отиде да даде купончетата си срѣщу даждия.

Въобще за ипотека каза г-нъ Китанчевъ, че щели да ни продаждатъ желѣзницитѣ и пр. Азъ съмъ напълно съгласенъ съ

г-нъ Президентъ М-ръ въ тоя случай, за да кажа, че това нѣщо нѣма никога да стане. Както настоящото правителство, така и всѣко друго, което ще доде слѣдъ насъ, увѣренъ съмъ напълно ще гледа да пази достолѣпието на страната и редовно ще изпълнява задълженията си, за да се не компрометира кредитътъ на нашата държава. Ние имаме и другъ дългъ по купуването на Руссе—Варненската желѣзница, както и други задължения, които ни се наложиха. Ний ги плащаме редовно и честно. Огъ нийдѣ не се е чуло нѣкакво оплакване, макаръ и да не сме обвързани съ никаква ипотека. Ако нашия кредитъ стои високо, ако сполучихме да сключимъ настоящъ заемъ при доста добри условия, то е защото сме отговаряли точно на своитѣ задължения. Сжщото ще правимъ и за напредъ и никога нѣма да дадемъ случай да посѣгнатъ да зематъ експлоатацията на нашата линия, или да я продаватъ.

Най-послѣ както частно лице, тѣй и държава сключва заемъ, съ цѣлъ да направи нѣщо. Отива нѣкой въ банката, зема пари въ заемъ, да си направи въ София къща, за да се ползува отъ добритѣ проценти на прихода, защото всѣка къща тукъ дава добъръ наемъ. Срамъ ли е това, че прави къща, но съ пари отъ банката и залага сжщата къща. А държавата за какво прави заемътъ? За желѣзници. Е добръ, срамота ли е, че тия сжщи желѣзници ще бждатъ гаранция срѣщу заема? Всѣки страхъ отъ наша страна, за да не би да продаждатъ ипотекиранитѣ желѣзници, може злѣ да се прѣтълкува и да се нанесе сѣнка на нашия кредитъ, като, че ние нарочно мислимъ да правимъ батакчилъкъ, да земемъ паритѣ на хората и да ги испдимъ, да не имъ плащаме нищо. Това никой българинъ нѣма да го приеме. (Гласове: Вѣрно).

И 5-годишния срокъ не се харесва. Ако обаче има нѣщо хубаво по заема, то е 5-годишния срокъ за конверсията. Ако не ни харесва намъ тозъ заемъ, и ако се въздигне нашия кредитъ, то можамъ слѣдъ 5 год. да направимъ другъ по-добаръ заемъ, а стариятъ заемъ ще конвертираме тогава. Петъ години биле много дългъ срокъ. Дѣ може да се намѣри заемъ съ по-късъ срокъ за конверсия? Ако заемътъ бѣше съвършено безъ право за конверсия, или ако срокътъ за конверсия бѣше 20 или повече години, разбирамъ, да се каже, че е много. Но 5 год. срокъ и то за заемъ отъ 30 мил. л., то е нищо, то е минута.

И за котиранieto намѣри г-нъ Китанчевъ да каже нѣщо. Ако пѣкъ има преимущества, азъ казвамъ, че то е въ тая клауза. Биле сме се, каза той, задължили въ всичко, а банката въ нищо. И въ що състои туй нашо задължение? Въ това, да се погрижимъ щото нашия заемъ, да бжде котиранъ въ Виена, Лондонъ и Берлинъ. Азъ не вѣрвамъ самъ г-нъ Китанчевъ, да вѣрва това, което каза. Да се котира нашия заемъ е въ нашъ интересъ, защото, ако се котира заемътъ и се търгува съ нашия кредитъ по борситѣ въ Европа, могатъ да получатъ високъ курсъ облигациитѣ ни и слѣдователно ще можемъ да намѣримъ заемъ съ 5⁰/₀, а може би и още съ по-вигодни условия. За дългътъ отъ Руссе—Варненската желѣзница макаръ и да не ни е положено да го котираме, отколѣ се стараемъ и ще направимъ даже жертви само и само да се котира и той, защото всѣко котиране по нашъ заемъ подига нашия кредитъ и улеснява ни за конвертиранieto на старитѣ заеми и за други финансови операции. Именно, казахъ, туй е, което е най-хубавото, а г-нъ Китанчевъ го намира лошо. Прикаска за това не трѣбва и да става. Има нѣкои ограничения въ контрата по котиранieto, които именно ги рогитиратъ на-

шитѣ интереси. Котирванието въ Виена ще бѣде за смѣтка само на банкитѣ, а за котирванието въ Лондонъ ний нѣма да похарчимъ освѣтъ най много до 50.000 лева; колкото разности станатъ повече отъ тая сума, ще бѣдѣтъ за смѣтка на договорющитѣ банки. Разности за Берлинъ ще бѣдѣтъ наши; но азъ не вѣрвамъ, че ще можемъ да котирваме заемътъ си въ Берлинъ, па и надали ще има нужда. Разности по котирванието въ Лондонъ сѣ доста голѣми: около 2⁰/₁₀. Тѣй щото, ако пласираме въ Лондонъ половината сир. за 15 мил., ще излѣзатъ разности около 300.000 лева. Само за тимбри на облигациитѣ въ Лондонъ е нужно да се похарчатъ 1¹/₂⁰/₁₀ сир. 75.000 лева, а останалата сума е нужна за куртажи и др. разности. За да гарантираме нашето правителство противъ всѣкаква неожиданность и съ цѣль щото суммата, която ний ще харчимъ да бѣде точно опредѣлена и колкото е възможно по-малка, ний сполучихме да ограничимъ нашитѣ разности най много на 50.000 л. Банкитѣ взеха ангажиментъ да плащатъ тѣ разности, колкото повече надминатъ отъ 50.000 л. Мисля, че това наше дѣйствие заслужа похвала, а не укоръ.

Не било добрѣ, каза г-нъ Китанчевъ, че на много мѣста щѣла да става продажбата на нашитѣ облигации, и че кждѣто искали банкитѣ, тамъ трѣбвало да пращаме паритѣ. И това възражение е тѣй неумѣстно, както и по-първото. Въ колкото повече борси се продаватъ нашитѣ облигации, толко съ повече печели нашиятъ кредитъ. Какво можеме да изгубимъ отъ това, че намѣсто въ Виена, нашитѣ облигации щѣли да влѣзатъ въ борсата въ Берлинъ или въ Лондонъ и проч.? То е всѣ едно за насъ, защото банката ни гарантира, че което ще платимъ въ Виена, сѣщото ще платимъ и въ Берлинъ или Лондонъ. Какво губимъ ний отъ това, ако котирванието на нашитѣ облигации и исплащанието на лихвитѣ и погашенията става на повече мѣста? Положително нищо. Било на едно или на друго мѣсто, ний нѣма повече да плащаме отъ 1¹/₄⁰/₁₀ коммиссiona за исплащане на купонитѣ и 1¹/₈⁰/₁₀ за погасенитѣ облигации. Какво ще ни коштува, че сме биле котирвали частъ отъ облигациитѣ на борсата въ Лондонъ и частъ на борсата въ Берлинъ? Опасность за насъ можѣше да има само тогава, ако не бѣхме прѣдвидѣли въ контракта, че банкитѣ сѣ длѣжни, най-малко 3 мѣсеци прѣди сроятъ, да ни явятъ въ кой градъ колко облигации има пласирани и слѣдователно гдѣ каква сума трѣбва да испратимъ за исплащане изсроченитѣ купони и погасенитѣ облигации. Ако бѣше казано напр., че се ангажираме да плащаме лихвитѣ и амортизациитѣ, въ Виена, въ Берлинъ и въ Лондонъ, пѣкъ банкитѣ не се задлѣжѣха да ни прѣдизвѣстятъ 3 мѣсеци напѣрѣдъ, тогава щѣхме да се видимъ принудени да пращаме цѣлата, за плащане, сума на всѣки единъ отъ 3-тѣ пункта, тѣй щото вмѣсто да испращаме всѣко шестмѣсѣчие около единъ милионъ, трѣбваше да испращаме три милиона. По тоя начинъ ний щѣхме да утроимъ ангажираната сума, както и рискътъ и разности по исплащанieto ѝ. Но това не е тѣй. Имѣме, да кажемъ, да плащаме 1,000.000 лева, банкитѣ ще ни кажатъ 3 мѣсеци по-напѣрѣдъ, гдѣ колко отъ тѣхъ трѣбва да пратимъ. Изискваме този срокъ за наше улеснение, за да можемъ у врѣме да се приготвимъ за исплащане нуждитѣ сумми тамъ, гдѣто трѣбва; напр. въ Виена 500.000, въ Лондонъ 300.000 и въ Берлинъ 200.000 лева. Значи изцѣло ний никога нѣма да испращаме повече отъ опред. за цѣлий заемъ сума, сир. около 1,050.000 л. за всѣко шестмѣсѣчие. Послѣ, ний направихме и това, че тия пари

ще внасяме именно въ наполеони и нѣма да се грижимъ дали въ Лондонъ исплащанията ще ставатъ въ лири стерлинги или въ Берлинъ въ марки, или пѣкъ въ Виена въ фиоринти. Ний ще пращаме цѣлата сума въ наполеони, пѣкъ тѣ нека ги правятъ както щѣтъ, отъ това за насъ нѣма да има никаква загуба. Исплащанieto на изсроченитѣ купони и истѣгленитѣ облигации ще става подъ отговорностьта на банкитѣ. Ако напр. коммиссионеритѣ, на които испращаме паритѣ, упропастятъ тия пари, договорющитѣ банки ще ни заплатятъ всичкитѣ загуби. Опасность вижда г-нъ Китанчевъ въ това, което въ сѣщность е за насъ голѣмо прѣимущество. Азъ мисля че отговорихъ на всичкитѣ пунктове на г-на Китанчева. (Китанчевъ. За економията не казахте, което има нужда да стане по бюджета) . . . Азъ мисля, че казахъ и за економитѣ, че именно отъ тия економии сме плащали, както и плащаме длѣгътъ на Княза Батемберга, за Руссе-Варненската желѣзница, както и за желѣзницата Царибродъ — Вакарелъ и за много още други работи. Но тия економии трѣбва да се възстановятъ, за да могѣтъ да ни послужатъ, въ случай на нужда, за извършване на други полезни за отечеството ни прѣдприятия. (Ржкоплѣскание).

М-ръ Стамболовъ: Г-да прѣдставители! Напѣрѣдъ казахъ една дума, която сега отгѣглямъ назадъ. Азъ казахъ, че г-нъ Китанчевъ може да се е съвѣтвалъ съ Каравелова, но, като чухъ неговитѣ приказки, че той смѣтналъ нашия заемъ, че сме го били направили съ 85⁰/₁₀, разбрахъ, че той не е ходилъ тамъ, защото такава глупость не може да каже Каравеловъ. Това нѣщо не е отъ областта на букварчетата, съ които може би се занимаватъ нѣкои въ училищата. За тия работи има хора специалисти, има и смѣти, и, ако единъ день г-нъ Китанчевъ би се потрудилъ да попита нѣкого такъвъ, или ако се постарѣе да прочете едно трактатче по тия въпроси, ще види и ще разбере, че работата на М-ството не е така самоволна, както той искаше да каже. Г-нъ Китанчевъ може да не знае, но като му кажа, вѣрвамъ да разбере, че, ако земемъ заемъ сто хиляди лева съ 7¹/₂⁰/₁₀ и сѣщо другъ заемъ земемъ отъ друго мѣсто съ 6⁰/₁₀ и 85 емисiona, по-тѣжъкъ и по-неизносенъ ще бѣде тоя, който ще бѣде сто хиляди съ 7¹/₂⁰/₁₀; а пѣкъ съ 8⁰/₁₀ и 9⁰/₁₀, то е далечна работа.

Тукъ има едно изложение отъ М-ството на Финанситѣ, има държави, като Руссия, като Ромѣния и пр., които въ разни врѣмена, какви не заеми сѣ правила, и ще видите, че и тѣ сѣ плащали емисия и много по-голѣма отъ нашата. Напѣрѣдъ Ромѣния въ заема си отъ 1864 год. е платила 7⁰/₁₀ лихва съ емисия 86. Въ 1871 год. е зела заемъ съ 8⁰/₁₀ и 75 емисия. Тѣ сѣ — тѣй да кажа — десетократно по-долу отъ насъ. Сетѣ Гърция въ 1879 година е зела заемъ 60 милиона съ 6⁰/₁₀ проценти и 78 емисия. Гдѣто ще каже, дала е по-много емисия отъ насъ Българитѣ 7⁰/₁₀ повече. За Сърбия, за нея, какво да приказваме! За нея, нѣма какво да се хортува; тя е давала и по 75 емисия, и 5⁰/₁₀, и нѣма какво за нея да се приказва.

Сега, като земемъ прѣдъ видъ нашото политическо положение, като земемъ прѣдъ видъ всичкитѣ нужди, които трѣбвало е ний да прокараме съ заемъ и извънреденъ бюджетъ, и, че тѣ сѣ били прокарани отъ редовния ни бюджетъ, като земемъ прѣдъ видъ, че имаше случай, когато Народната Банка, учреждение такова, което е гарантирано отъ самото правителство, и располага съ свой голѣмъ капиталъ, че направи заемъ отъ една Германска банка, и, че по намѣса на правителството не се допустна да се

контрактира нашия заемъ, не дадоха 10, но 4 милиона, и, като вземемъ прѣдъ видъ условията на тоя заемъ, азъ можъ да кажа, г-да прѣдставители, че това е една побѣда на Българския народъ. Които отъ васъ, г-да прѣдставители, сте чели и сте се интересуваели въ тия работи, разумѣли сте до сега много добръ, колко и какви прѣпятствия сж ни правили и сж ни прѣслѣждали, щото да не можемъ да направимъ заемъ.

Защо ни е билъ, защо ни е трѣбвалъ тоя заемъ? Трѣбва ни за много работи. Не можътъ да се строятъ желѣзници, портове и много други работи само отъ редовния бюджетъ. Защото ний не можемъ да туримъ всичкия товаръ само на това, само върху сегашното поколение. Отъ желѣзницитѣ, които построяваме днесъ, отъ портоветѣ, даже и отъ пушкитѣ, които, купуваме, ще се ползува, не само сегашното, но и бѣднѣщото поколение, и бѣднѣщитѣ граждани на страната. Слѣдователно, тия постройки, отъ които ще се ползуватъ не само сегашнитѣ граждани, но цѣлия народъ въ продължение на толкова години, на 100 и 200 години, трѣбва отъ товара за тая работа да се приложи и къмъ бѣднѣщитѣ граждани. Трѣбвало на Българския народъ и той зема сега 3, 4 милиона лева заемъ, отъ който, като ще се ползува, трѣбва и да плаща, и трѣбваше да се прѣдвиди, че, ако сега се прави заемъ, то той ще лѣгне да тѣжи и върху бѣднѣщото поколение.

Азъ не станахъ за да доказвамъ прѣдъ г-да прѣдставителитѣ всичкитѣ страни на сегашния нашъ заемъ. Лошъ ли е той или не е, ний го направихме. Направихме го, защото имаше нужда, и защото имаме право, и ний упражнихме това си право. Ако бѣхме хора недобрѣсѣвѣстни, и, ако не ни болѣше сърцето, могли бихме да направимъ заема и съ 30 емисия и 8% проценти, и вий, които сте ни дали съ закона това пълномощно, по силата на което ний взехме паритѣ, бѣхте длѣжни да го приемете. Ако ли не го приемете, М-ството щеше да се отгѣгли, а пъкъ вий ще платите паритѣ. Мене ми е чудно това, че както настоящото така и всички прѣдидущи Събрания сж имали такова голѣмо довѣрие въ правителството, което сж подѣржали, да излиза единъ прѣдставителъ, който въ 1886 год. е гласувалъ сжщото пълномощие, тоя сжщия законъ, възъ основание на който се прави заема. (Г. Китанчевъ: Не съмъ гласувалъ) — Много жалко, че съмъ се билъ постаралъ тогава да се избере, но другъ път, може би на първо мѣсто не ще се намѣрите. — Мисля, че това Събрание има най-малкото право сега да ни пита и да ни упрѣква, че сме направили заемъ подъ лоши условия, когато никакъ не говори така самия фактъ. Защо ни тогава опълномощихте? Заради това азъ казахъ, че контракта е дѣло свършено, паритѣ сж внесени. Има само единъ въпросъ тукъ, по който искаме да питае васъ, не затова, че не сме имали право да направимъ заема, но затова, защото ний имаме такива шила, които отиватъ при банкеритѣ да казватъ, че въ Конституцията нѣмало прѣдвидено такова нѣщо, че сме нѣмали законъ, и хората ни казватъ, че искаме да чуемъ Събранието съгласно ли е, и вашия воть, ако сте съгласни, ще бѣде единъ законъ, който ще има задлѣжителна сила и за насъ и за васъ и за бѣднѣщитѣ правителства и народни прѣдставителства. Ето защо, именно за ограждение и правителството и тия хора, които ни даватъ паритѣ, ний внесохме прѣдложението, за да ви попитаме, дали одобрявате ипотеката, макаръ че имаме право да го направимъ.

Сега, какъ мислите вий, когато има хора да ходятъ и приказватъ отъ дѣсно и отъ лѣво, че въ нашата Конституция нѣмало

нищо казано по това, че нашата страна при сегашния режимъ или сѣществувала или не, сега при тия нѣща, какъ мислите вий, дали нѣматъ хората достатѣчна доза отъ храбростъ, за да си дадѣтъ тукъ паритѣ? Е, че щѣло да стане война, то ако стане това, и, ако се забъркаме и ний въ тая война, то нито перушина нѣма да остане отъ насъ. Ставали сж войни, които сж се водили и по 30 години, но сега ако стане война, въ 3 мѣсѣца, или въ 6 мѣсѣца, кой ще надвие и кой не, става белли. Сега хората не сж както по-напрѣдъ да вземешъ да искарашъ 300 души на бойното полѣ, и послѣ като ги свършишъ, да те чѣкактъ да трѣгнешъ и събирашъ други. Но сега хората не се биятъ така, а може да извадятъ милиони, и въ 6 мѣсѣци работата бива свършена работа.

Зарадъ туй, мене ми се струва, че или сж страховетѣ на г-но Китанчева въображаеми, или да ми позволи да му кажа, че не сж твърдѣ добросѣвѣстни. Г-нъ Китанчевъ може-би да знае по-добръ отъ мнозина други българи, какво е положението на България, и може да си обясни — ако иска да си обясни — защо ни искатъ ипотека. Вий знаете, че, ако не бѣха станали нѣкои произшествия, ако нѣмаше тукъ нѣкои хора, които повдигаха въпроса за тоя заемъ и туряха даже на картата въпроса, не само кредита на Българската държава щѣше да стои на много високо положение, но и нейното сѣществувание щѣше да бѣде ограждено отъ всѣкакви опасности, каквито се проявиха и ми се струва, че можѣхме да направимъ заемъ съ 5% и 20 емисия, но емисия трѣбваше да има, и всѣки, който иска да го вземе, трѣбва да остави емисия. Ако бѣхме намѣрили съ 5 и 4 на % процентъ и емисия 70 или 72, щѣхме да го прѣдпочетемъ, но какво да се прави, за това по е прѣдпочтително да вземемъ съ 8 на % и да вземемъ 80 или 70 милиона, които да се исплащатъ въ разстояние на 30 години, отъ колкото 100 милиона съ 7½ на %. Тѣ сж аритметически смѣтки, които, всѣки, който иска, може да ги направи. Сега това можѣхме да направимъ и това направихме. Но само едно можъ да ви кажа, че тоя заемъ, като една сполука въ финансовитѣ операции на правителството, е една политическа побѣда, и това е добро. Ако не бѣше позволило Германското правителство да се котира нашия заемъ въ Берлинъ, то е направило това за да не би да възстанатъ извѣстни велики държави, и по всѣка вѣроятностъ, за да не авансира нашата държава. Сега, като е допуснато да става у насъ котирането на нашия заемъ, съмнѣние нѣма, че дѣйствиата наши се признаватъ и отъ нѣкои други, тоже отъ великитѣ сили, отъ които нѣкои, трѣбва да признаемъ, сж за насъ, защото безъ това не може, и котирането е една побѣда за българския народъ, и съ това нѣщо трѣбва всѣки прѣдставителъ да се поздравя. Ако това не бѣше тѣй, то нѣмаше да позволятъ котирането на облигациитѣ да става въ Нар. Банка.

Азъ не намирамъ повече какво да кажа по заема. Ми се струва, че г-нъ М-стра на Финансигъ по финансовата страна на въпроса доста добръ разви подробноститѣ, макаръ, че нѣмаше нужда отъ толкова дълга дискутирания. Контракта е вече подписанъ, влѣзълъ е въ сила, и днесъ на основание на закона, даваме отчетъ, за да видите вий и народа, какво сме направили, съ което ний се гордѣемъ, че сме сполучили да направимъ единъ заемъ. Както знаете и по-напрѣдъ бѣхме направили заемъ съ единъ Американецъ, пакъ на сжщитѣ условия, само съ една четвъртъ по-малко емисия, т. е., 84¼. Тамъ нѣмаше нито Лендербанкъ нито нищо, но когато доде време да даде паритѣ, не зная какво му раз-

бъркали ума, казали му, че България щѣла да пропадне, доде тукъ, порасходи се малко на самъ на тамъ, и си отиде и ний си останахме като «Мара съ вѣждитѣ си». Ний смѣтахме, че, както други пѣхъ, и тая година ще даде сѣщия резултатъ десѣтъка, но даде само 9 милиона. Когато видѣхме, че може би слѣдъ 2—3 мѣсѣца да исчерпимъ доста нашия бюджетъ, когато може България да не може да земе ни 5 пари отъ вѣнъ, и този денъ може би да бѣде най-грозния, ний помислихме, че отъ насъ ще бѣде прѣстѣпление или недоброевѣстностъ да останемъ безъ рѣцѣ, да исчерпимъ всѣкия запазенъ фондъ, да останемъ безъ пари. Защото всѣка държава трѣбва да има своя резервенъ фондъ, и не се позволява на никои хора финансиста да истоциватъ цѣлия бюджетъ за извънредни расходи. Вий знаете много добръ, по крайнѣй мѣрѣ има много прѣдставители, които сѣ били и въ другитѣ наши Събрания, какъ сме вотирали другъ пѣхъ такива сумми по извънреднѣй бюджетъ. Мнозина отъ васъ може би знаете, че ний отъ нашия редовенъ бюджетъ сме похарчили близо сто милиона лева за доброто на България, при всѣчко, че се обвиняватъ нѣком, че крали и други неправилности, което е бошъ лафъ, защото 35 милиона отидоха за послѣдната Сърбско-Българска война, подиръ това построихме двѣ желѣзници, и колко други прѣдприятия по-срѣщнахме, купихме друга една желѣзница за 45 милиона, и всѣчко това на наши срѣдства, купихме *bon de traisor* и всѣчко това очуди хората, повдигна насъ и нашия кредитъ, и може би тия наши икономии и честностъ сѣ една отъ причинитѣ, че хората ни повѣрваха и ни дадоха пари.

Каза г-нъ Китанчевъ, че само за 15 милиона номинални заложихте за 30 милиона желѣзници. Азъ могъ да кажа на г-на Китанчева, че всѣкитѣ желѣзници не сѣ направени още, и тѣ знайтъ, че не сѣ още направени, и, ако стане война, ще имъ остане прѣстѣта подъ залогъ. Освѣнъ това, г-нъ Китанчевъ — види се — не знае, че ако отиде да земе заемъ подъ залогъ на едно имущество, ако то струва хиляда лири, даватъ му само 500, и даже по-малко. Сега, ний направихме една желѣзница за 29 милиона, друга една, мисля, че ще струва съ всѣчко близо около 6 милиона, като смѣтнемъ даже труда на тия, които сѣ работили, защото, колко кубически метра прѣстѣ сѣ изработили, това го имаме на рѣка, както и за прѣдприемачи и за всѣчко, излиза ва 6—7 мил. цѣлата желѣзница излиза на 26—27 милиона. Значи срѣдно дохожда 27 милиона. Тогасъ не можете да искате вий што да ви даждѣ 100 милиона, а ще ви даждѣ само 12 милиона; а пакъ тукъ хората даватъ 30 милиона, и ви увѣр-явамъ че, ако котиранieto отиде и на други банки, ще трѣбватъ повече разноси, ще иска още по-вече, по-голѣма сума.

Г-да прѣдставители! Вий знаете, че купихме желѣзницата Руссе—Варна, издадохме облигации и акции (*al pari*), т. е., шестопроценти, сиречъ, сто франка за сто. Какво стана? Зеа хората тия облигации, но на борсата не ги зематъ сто за сто — това е то *al pari* — а 80—85. Едно врѣме, когато се чу за тѣхъ, че вѣе добръ вѣтъръ, бѣха се качили на 93, подиръ това паднаха пакъ на 87, и сега може би да сѣ 89. Ако бѣхме сполучили да стане котиранieto на нашия заемъ и въ Лондонъ, то можѣхме да дадемъ и 6%, а емисия не 80, но и 90. Но не можѣхме да направимъ такова нѣщо. Защо? — То е дълго и широко.

Заради това, котиранieto на нашия заемъ, тукъ е за насъ една сполука. Азъ съмъ увѣренъ, че тия акции ще се вдигнатъ, може да стигнатъ и на 95. Щомъ това стане така, направи новъ заемъ съ 5% и 90 емисия, и си плати. Но днесъ за днесъ, при котиранieto на първия нашъ заемъ, при толкова затруднения и прѣпятствия, азъ могъ да ви кажа, че то е една сполука, и бѣдете увѣрени въ това; защото отъ всѣки наши съседни и други държави на полуострова, било Сърбия, Гърция, Ромѣния, ний сме направили най-добръ заемъ. (Рѣкоплѣскание). (Гласове: Исчерпанъ е въпроса).

Прѣдсѣд.: Има още 7 души записани, които искатъ да говорятъ. (Гласове: Исчерпанъ е въпроса). Желаетъ ли Нар. Събрание да се говори още? (Гласове: Не желаетъ). Ще дамъ на вотиране. Който желаетъ да се говори още по тоя въпросъ, да си вдигне рѣката. (Никой не вдига). Нѣма да се говори.

Трайчо Китанчевъ: Моля да се вотира по-напрѣдъ моето прѣдложение.

М-ръ Стамболовъ: Прѣдложенията на правителството вървятъ по-напрѣдъ отъ прѣдложенията на г-да прѣдставителитѣ. За това трѣбва да се вотира по-напрѣдъ прѣдложението на правителството.

Прѣдсѣд.: Ще дамъ на вотиране прѣдложението на правителството. Който не одобрява направенъ шестопроцентенъ ипотекаренъ държавенъ заемъ отъ 30,000,000 лева, да си вдигне рѣката. (7—8 души вдигатъ). Значи, одобрява се. (Шумни рѣкоплѣскания).

Дневнѣй редъ за идущото засѣдание е продължение отъ дневнѣй дневенъ редъ. (Гласове: Утрѣ да имаме засѣдание).

Желаетъ ли Нар. Събрание да има утрѣ засѣдание? (Гласове: Желаетъ). Ще туря на вотиране. Който не желаетъ да има утрѣ засѣдание, да си вдигне рѣката. (Меншество). Значи, утрѣ ще има засѣдание.

Засѣданието се затвара.

(Закрито въ 7 $\frac{1}{2}$ часа послѣ пладнѣ).

Прѣдсѣдателъ: П. Славковъ.

Секретари: { Зах. Градинаровъ.
Ив. Златаревъ.
Геор. Пѣневъ.
Антонъ Байчевъ.
Ив. Халачевъ.
Иор. Симеоновъ.

Подпрѣдсѣдатели: { Д. Петковъ.
Ив. Антоновъ.

Секретари: { Ат. Гр. Каракашевъ.
Д-ръ Сарж-Ивановъ.
Христо Лѣкарски.
Д-ръ Стояновичъ.
Т. Кировъ.
Я. Д. Матакиевъ.

Ревизоръ на стенографическото бюро при Нар. Събрание: Д. Йовевъ.